

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΗΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

IΣΤ
ΑΡΧ
1974

ΟΣΤΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1974

Ψηφιοποήθηκε από το Κοινωνικό Εκπαιδευτικό Φορέα

1928 α

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΛΩΡΕΑΝ

1. Ο βίος τοῦ Ἡροδότου

Ο Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τῷ 484 π.Χ. Πατρὶς του ἦτο ἡ Ἀλικαρνασσός, πόλις τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καρίας, ἀνήκοντα εἰς τὴν δυτικὰ τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀσίας ἢ Δωρὶδα, ἢ δοποίᾳ ἥρχιζεν ἀπ’ αὐτῆς καὶ ἔξετείνετο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Δωδεκανήσου, μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ο πατήρ του ὠνομάζετο Λύξης καὶ ἡ μήτηρ του Δροιώ. Ἰσαν δὲ οἱ γονεῖς του πλούσιοι καὶ ἀνήκον εἰς τὰς καλυτέρας οἰκογενείας τῆς πόλεως. Τοῦτο καὶ ἡ ἐμφύτως φιλομάθεια καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Ἡροδότου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ οὗτος πληρεστάτην διὰ τὴν ἐποχήν του μόρφωσιν. Εἰς τοῦτο, φαίνεται, ἐβοήθησε καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρός του ποιητὴς Πανόρασις, δοποῖος ἡσκησεν εὐμενῇ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φιλομαθοῦς ἀνεψιοῦ του.

Ασφαλῶς δὲ Ἡρόδοτος ἐμελέτησε τὰ ἔργα καὶ τῶν ἄλλων προγενεστέρων ποιητῶν, καθὼς καὶ τῶν πεζῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀπεκλήθησαν λογογράφοι, σπουδαιότερος δὲ ἐξ αὐτῶν ἦτο Ἐκαταῖος δὲ Μιλήσιος (545–475) π.Χ., δοτις ἔγραψε «Γῆς περὶ οδον». Οὗτοι ὑπῆρξαν πρόδρομοι τοῦ Ἡροδότου, δοποῖος ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Διότι εἰς πολλὰ τοὺς ἐμμηνήθη καὶ πλείστας πληροφορίας ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν. Άλλ᾽ υπερέβαλεν δλοντις, διότι, ἐνῷ ἐκεῖνοι κυρίως ἡσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ συγγράψουν γενεαλογίας ἢ καταλόγους πόλεων, δὲ Ἡρόδοτος ὑπῆρξεν δὲ πρῶτος κατ’ ἐξοχὴν ἴστορικος διότι πρῶτος κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ συστηματικὸν ἔργον, εἰς τὸ δοποῖον περιέλαβε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀξιολόγων πράξεων καὶ τῶν σπουδαίων γεγονότων μιᾶς μακρᾶς χρονικῆς περιόδου, ἣτις εἶχε προηγηθῆ ἀμέσως τῆς ἐποχῆς του. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ τὰ ἔργα δλων τῶν παλαιοτέρων του πεζογράφων–πλὴν δλίγων ἀποσπασμάτων–ἀπωλέσθησαν,

τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου περισώζεται ἀκέραιον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον σπουδαῖον, τερπνὸν καὶ ωφέλιμον ἀνάγνωσμα.

Αξίζει νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς ἀπὸ τὰς περιπετείας τοῦ βίου του. Νεαρὸς μετέσχε μετὰ τοῦ θείου του στάσεως, ἵτις ἀπέβλεπεν εἰς ἐκθρόνιστν τοῦ τυράννου τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Λυγδάμιδος, ἐγγόνου τῆς Ἀρτεμισίας. Ἀλλ' ἡ στάσις αὕτη ἀπέτυχε καὶ δὲ μὲν Πανύασις ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ἡρόδοτος κατέφυγεν εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον Σάμον. Βραδύτερον, τῷ 454 π. Χ., κατόπιν νεωτέρας ἐξεγέρθησες ὁ τύραννος Λύγδαμις ἀνετράπη πράγματι καὶ δὲ Ἡρόδοτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν. Μετ' ὅλιγον ἔνεκα νέων δυσαρεσκειῶν, ὀφειλομένων ἵσως εἰς φθόνον συμπολιτῶν του, ἐγκατέλειψε ἐκ δευτέρου καὶ δριστικῶς πλέον τὴν πατρίδα του.

Ἐκτοτε ἀρχίζει τὰς μεγάλας περιοδείας του. Τῷ 445 π.Χ. ἥλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν Περικλέα. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἔργου του καὶ τμήματα αὐτοῦ ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δόποι τοῦ ἀπένειμαν δι' αὐτὸν ἀμοιβὴν 10 ταλάντων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 444 π. Χ. μετέσχε τῆς ἀποικίας, τὴν δόποιαν ἀπέστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θουρίους (τὴν πρώην Σύβαριν) τῆς Κ. Ἰταλίας καὶ ἔγινε πολίτης αὐτῆς, διὸ καὶ Θούριος ἀπεκλήθη, ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ τῷ 424 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 410 π. Χ.).

Ἡ περιέργεια, ἡ δίψα τῆς μαθήσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξαριθμῇ τὴν ἀλήθειαν ὥθησαν τὸν Ἡρόδοτον εἰς μεγάλας περιηγήσεις καὶ μακρὰ ταξίδια, διὰ τὰ δόποια ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς χρόνον, κόπον καὶ χοῦμα. Τὸ πρῶτον μέγα ταξίδιόν του φαίνεται, ὅτι ἐπεχείρησε περὶ τὸ 460 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον, διόπιν τῇ βιοηθέᾳ διερμηνέων ἥλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συζητήσεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἴγυπτίων, παρὰ τῶν δόποιων ἔλαβε πολυτίμους πληροφορίας, πρὸς Νότον δὲ ἐφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης πόλεως. Ἐτερον μέγα ταξίδιον ἐπεχείρησε περὶ τὸ 450 π. Χ. εἰς τὸ ἐσωτεροκὸν τῆς Ἀσίας. Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἐφεσον διὰ μέσου τῶν Σάρδεων καὶ ἀκολουθῶν τὴν μεγάλην βασιλικὴν δόδον τῶν Περσῶν, τὴν δόποιαν διὰ νὰ διανύσῃ τις πεζοπόρος ἐχρειάζετο τότε ἐνενήκοντα ἡμέρας, ἐφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, τὰ Σοῦσα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν δόποιαν ἐπανῆλθε τῷ 432 π.Χ., πλὴν ἄλλων μερῶν, ἐπεσκέφθη τὸ πεδίον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἐφθασε μέχρι τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῆς Δωδώνης τῆς Ἡπείρου. Ὁρμώμενος ἐκ τῶν Θουρίων ἐπεσκέφθη τὴν λοιπὴν Κ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σι-

κελίαν. Εἰς ἄλλο μέγα ταξίδιον ἔφθασεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ πρὸς Βορρᾶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Κύπρον, τὴν Φουνίκην, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ πλείστας ἄλλας χώρας.

Καρπὸς δὲ τῶν αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων καὶ τῶν μελετῶν του ὑπῆρξε τὸ μέγα ἴστορικόν του ἔργον.

2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, τὸ δποῖον δὲ ἴδιος ὀνόμασεν «*Iστορίης ἀπόδεξιν*», μεταγενέστερον δὲ ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ ὀνόματος «*Μοῦσαι*», διηρέθη ὑπὸ αὐτῶν εἰς ἐννέα βιβλία, εἰς ἔκαστον τῶν δποίων ἀπεδόθη τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἐννέα μονσῶν. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ δλου ἔργου στρέφεται περὶ τὴν σύγκρουσιν Ἑλλάδος καὶ Περσίας, γενικώτερον δὲ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, κρίνει δμως σκόπιμον νὰ προσθέσῃ πᾶν δὲ τι ἀφορᾶ ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἴδιους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λαούς, πρὸς τοὺς δποίους Ἑλληνες καὶ Πέρσαι ἡλθον εἰς ἀμεσον ἥ ἔμμεσον ἐπαφήν. Τοιοντορόπως τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος.

Εἰς τὸ Α' βιβλίον, τὸ δποῖον φέρει τὸν τίτλον «*Κλειώ*», δὲ Ἡρόδοτος ἐκθέτει ἐν δλίγοις τὰς μυθικὰς συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἀμέσως δὲ κατόπιν μεταβαίνων εἰς τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους ἴστορεῖ τὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Κροίσου, τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν, καὶ γενικώτερον τὰ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου· ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν προέλευσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐκ τοῦ Μηδικοῦ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλείου τῶν Βαβυλωνίων.

Εἰς τὸ Β' βιβλίον, τὴν «*Εὐτέρη πην*», ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν νιὸν καὶ διάδοχον τοῦ Κύρου Καμβύσην καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς προσθέτει λεπτομερῶς καὶ πάσας τὰς πληροφορίας, τὰς δποίας ἔχει περὶ τῆς χώρας αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἥ «*Εὐτέρη*» σχεδὸν δμοιάζει πρὸς εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὸ Γ' βιβλίον, ὅπερ ὀνομάζεται «Θάλεια», ἵστορεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Καμβύσου κατάκτησιν τῆς Αἴγυπτου, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Λιβύης, τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ὑπὸ αὐτοῦ ὁργάνωσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Εἰς τὸ Δ' βιβλίον, τὴν «Μελπομένην», περιγράφει τὴν πρώτην ἐπέκτασιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀποχῆ ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Νότιον ἀκτὴν τῆς Μεσογείου, ἡτοι εἰς τὴν Λιβύην.

Εἰς τὸ Ε' βιβλίον, τὴν «Τερψιχόρην», εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν σύγκρουσιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τῶν Ιώνων.

Εἰς τὸ Ζ' βιβλίον, τὴν «Ἐρατών», μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ιώνων ἐκθέτει τὰς πρώτας ἀποπείρας τῶν Περσῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἡτοι τὴν πρώτην ἀνεπιτυχῆ ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνους, ἡτις ἀπέληξεν εἰς τὴν «Μάχην τοῦ Μαραθῶνος».

Εἰς τὸ Η' βιβλίον, τὴν «Πολύμνιαν», περιγράφει τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, ἡτοι τοῦ Ξέρξου, κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς «Μάχης τοῦ Θερμοπελίου».

Εἰς τὸ Θ' βιβλίον, τέλος, τὴν «Καλλιόπην», ἵστορεῖ τὰς ἀφορῶντα εἰς τὴν «Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνος».

Εἰς τὸ Θ' βιβλίον, τέλος, τὴν «Ηρόδοτον διεύποτον πιθανὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπεξεργασθῇ περισσότερον λόγω τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του.

3. Ὁ Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατέχοιναν τὸν «Ἡρόδοτον διεύποτον πιθανὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπεξεργασθῇ περισσότερον λόγω τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του.

νὰ δμολογηθῇ, ὅτι ὑστερεῖ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, διότι στερεῖται πείρας. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἀν καὶ ὑπῆρχεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψεν «ίστορίαν», τὸ ἔργον του ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῶν ἔργων πολλῶν μεταγενεστέρων του, π.χ. τῶν χρονικῶν τοῦ Μεσσαίωνος, ἀτινα γέμονυ ἀνακοινεῖας καὶ προχειρότητος. Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ ὁ Ἡρόδοτος παραθέτει εὐχαρίστως σχεδὸν αὐτολεξὲι τὰς ἀφηγήσεις τῶν πληροφοριοδοτῶν του καὶ παρουσιάζει τάσιν τινὰ πρὸς τὴν ἀγενδοτολογίαν. Πράττει δμως τοῦτο μετὰ προσοχῆς καὶ δὲν παραλείπει νὰ προειδοποιῇ ἐπανειλημμένως τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ τὸν καθιστᾶ προσεκτικὸν ἐπ’ αὐτοῦ. Λέγει «τὰ λεγόμενα ν φ’ ἐκάστον ἀκοῇ γράφω» η «οὐ φείλω λέγειν τὰ λεγόμενα», «πείθεσθαι μὲν οὖν παντάπασιν ὁ φείλω καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω εἰς πάντα λόγον». Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ εἰλικρίνεια καὶ καλοπιστία του.

Κατηγορήθη βεβαίως ἥδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ μεροληψίαν καὶ σκόπιμον ἀνακρίβειαν, κυρίως λόγω τῆς μεγάλης του αντηρότητος κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν Θηβαίων. Κατὰ τὸν μεταγενεστέροντος χρόνους δὲ ἔγραφη καὶ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς τοῦ Ἡρόδοτον κακοηθείης», ἀποδοθὲν εἰς τὸν Χαιρωνέα Πλούταρχον. Ἀλλ’ ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις κατίγετο ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, δὲν ἦτο πολίτης τῆς κυρίως ἡ μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν διεκρίνετο διὰ τὸν στενὸν ἡ τοπικὸν πατριωτισμὸν (τοπικισμόν), ὅστις συνήθως ἔχαρακτήριζε τὸν δμοεθνεῖς μας τῆς κατὰ τὰ ἄλλα λαμπρᾶς ἐκείνης περιόδου. Διὰ τοῦτο τὰ ἔθνικά του αἰσθήματα ἤσαν ἐντόνως πανελλήνια καὶ εἰς τὸ ἔργον του δμιλεῖ παντοῦ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐνότητος. Δὲν ἥδυνατο λοιπὸν νὰ κατανοήσῃ καὶ συγχωρήσῃ—καὶ ἥσθάνετο ἀγανάκτησιν δι’ αὐτὸ—τὸ δτι κατὰ τὴν μεγάλην ἀναμέτρησιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εὐνόρθησαν Ἑλληνες, οἵτινες ἐτάχθησαν προθύμως πρὸς τὸ μέρος τῶν δευτέρων καὶ κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀποφασιστικὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν—τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀρχαιότητος—ἥρωνίσθησαν πεισμόνως, ὡς ἐπραξαν οἱ Θηβαῖοι, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν βαρβάρων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ο Ἡρόδοτος ἐπέτυχε τελικῶς τὸν μέγαν σκοπόν, τὸν ὅποιον ἔταξεν ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ μεγάλου ἔργου του (Βιβλ. Α', κεφ. 1) «Ἴνα ἐργα μεγάλα καὶ θαυμαστὰ διαπραχθὲν τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων

οων μὴ καταστῶσι διὰ τοῦ χρόνου ἐξίτηλα
(ἐξ αφανισθόν)). Πράγματι, ἀν σήμερον γνωρίζωμεν τὰς
λεπτομερεῖας τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ναυμαχίας τῆς
Σαλαμῖνος, σχεδὸν ὡς ἐὰν ἦσαν γεγονότα σύγχρονα ἡμῶν, τοῦτο ὀφεί-
λεται εἰς τὴν γραφίδα, τὴν εὐσυνειδήσιαν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ
Ἡροδότου. Ἀν ἐπίσης τὰ γεγονότα ταῦτα μετὰ τῆς μάχης τοῦ Μα-
ραθῶνος καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ἀποτελοῦν κοσμήματα τῆς
ἔθνικῆς μας ἴστορίας, διὰ τὰ ὅποια μετὰ πάροδον δύο καὶ ἡμισείας
χιλιετηρίδων ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἑλληνες καυχώμεθα, τοῦτο
πάλιν ὀφείλεται εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἡροδότου, διότι ἄνευ
αὐτοῦ αἱ περὶ αὐτῶν ἰδέαι μας θὰ ἦσαν δυμιχλώδεις, σκοτειναί, συγκε-
χυμέναι καὶ ἀδριστοί. Οφείλεται λοιπὸν καὶ ἔθνικὴ εὐγνωμοσύνη
δι' αὐτὸν πρὸς τὸν Ἡρόδοτον ἐκ μέρους μας. Άλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρξεν ὁ
πρῶτος, δότις ἔγραψε συστηματικὴν ἴστορίαν, καὶ ὁ ἰδρυτὴς καὶ πατὴρ
αὐτῆς καὶ διδάσκαλος τῶν μεταγενεστέρων, τοῦ ὀφείλεται καὶ παγκο-
σμίως εὐγνωμοσύνη. Δι' αὐτὸν τὸ ἔργον του ἀπέβη «κλασσικὸν» καὶ,
ἔφ' ὅσον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ πάροχουν ἄνθρωποι καὶ Ἑλληνες, θὰ ἐπικῆ
εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ θὰ είναι ἐντόφημα τῶν ἀναγνωστῶν του.

Ἐντυχεῖς είναι οἱ μαθηταί, εἰς χεῖρας τῶν ὅποιων τὸ ἔργον τοῦτο
εὑρίσκεται ἐν μεταφράσει. Ακόμη εντυχέστεροι θὰ είναι ὅσοι ἐξ αὐτῶν
δυνηθοῦν ποτε νὰ τὸ ἀναγνώσουν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

ΚΛΕΙΩ

‘Ο συγγραφεὺς δηλώνει δτὶ σκοπὸς τῶν ἴστορικῶν του ἐρευνῶν ἥτο νὰ διασώσῃ εἰς τὴν μνῆμην τῶν ἀνθρώπων πράξεις καὶ κατορθώματα εἴτε βαρβάρων εἴτε Ἐλλήνων ὡς καὶ τὴν αἰτίαν, ἔνεκα τῆς ὅποιας ἐπολέμησαν μεταξύ των Ἐλληνες καὶ βάρβαροι.

Ἐξετάζων τὰς αἰτίας αὐτὰς φθάνει μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων, ἀλλὰ παρατηρεῖ δτὶ ἡ πρώτη κυρία ἴστορικὴ αἰτία τῆς ἔχθρας Ἐλλήνων καὶ βαρβάρων ὑπῆρξεν ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν Λυδὸν βασιλέα Κροῖσον.

1. Κροῖσος

6. ‘Ο Κροῖσος ἥτο Λυδὸς ὡς πρὸς τὴν ἔθνικότητα, υἱὸς τοῦ Ἀλυάττου καὶ βασιλεὺς τῶν ἔθνῶν ἔκεινων, ποὺ περικλείει ὁ ‘Ἀλυς ποταμός, ὁ ὄποιος ρέει ἀπὸ τὸν νότον μεταξύ τῶν Σύρων καὶ Παφλαγόνων καὶ χύνεται πρὸς Βορρᾶν εἰς τὸν πόντον, ποὺ καλεῖται Εὔξεινος. ‘Ο Κροῖσος οὗτος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ποὺ γνωρίζομεν ἡμεῖς, εἰς ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας ἐπέβαλε φόρους, μὲν ἄλλους δὲ ἔγινε σύμμαχος. ‘Τέπεταξε τοὺς Ἰωνας, τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς τῆς Ἀσίας, καὶ ἔκαμε φίλους του τοὺς Λακεδαιμονίους. Προτοῦ νὰ βασιλεύσῃ ὁ Κροῖσος, δῆλοι οἱ ‘Ἐλληνες ἥσαν ἐλεύθεροι, διότι ἡ πρὸ τοῦ Κροίσου ἐκστρατεία τῶν Κιμμερίων κατὰ τῆς Ἰωνίας δὲν προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων, ἀλλ’ ἥτο ληστρικὴ ἐπιδρομή.

7 – 24. Μακρὰ ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀρχῆς τῶν Λυδῶν ἀπὸ τοὺς Ἡρακλεῖδας εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κροίσου, ποὺ ἔκαλεῖτο Μερμνάδαι.

25. 'Ο Αλυάττης ὁ Λυδός, ποὺ ἐτελείωσε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μιλησίων, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐβασίλευσε πεντήκοντα ἔπτα ἔτη. Αὐτὸς δεύτερος ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν, διότι ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν νόσον, ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς μεγάλον κρατῆρα ἀργυροῦν καὶ βάσιν κρατῆρος ἀπὸ σιδηροῦ κολλητόν, ἀπὸ δὲ τὰ ἀφιερώματα εἰς τοὺς Δελφοὺς πλέον ἀξιοθέατον, ἥτο δὲ ἔργον τοῦ Γλαύκου τοῦ Χίου, ὁ δόποῖς πρῶτος ἀπ' δλους τοὺς ἀνθρώπους ἐφεῦρε τὴν κόλλησιν τοῦ σιδήρου.

26. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλυάττου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ υἱός του Κροῖσος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα πέντε ἔτῶν. Αὐτὸς προσέβαλε πρώτους ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας τοὺς Ἐφεσίους, οἱ δόποῖοι, ὅταν ἐπολιορκήθησαν ἀπ' αὐτὸν, ἀφιέρωσαν τὴν πόλιν των εἰς τὴν Ἀρτεμιν δένοντες ἀπὸ τὸν ναὸν σχοινίον μέχρι τῶν τειχῶν των. 'Η ἀπόστασις δὲ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἡ δόποια τότε ἐπολιορκεῖτο, καὶ τοῦ ναοῦ εἶναι ἔπτα στάδια. Ἐναντίον τούτων κατὰ πρῶτον ἐπετέθη ὁ Κροῖσος· ὕστερα δὲ ἐπολέμησε μίαν μίαν χωριστὰ καὶ μὲ τὴν σειράν της τὰς Ἰωνικὰς καὶ Αἰολικὰς πόλεις προφασιζόμενος διάφορα παραπτώματα, εἰς δσας ἥδυνατο νὰ εύρῃ μεγάλα, εἰς ἄλλας δὲ καὶ ἐντελῶς μηδαμινά.

27. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς δλους, τοὺς "Ἐλληνας τῆς Ἀσίας, ἀπεφάσισε νὰ ἔξοπλίσῃ στόλον καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν νήσων.

"Ο Βίας ὁ Πριηνεὺς (ἢ κατ' ἄλλους ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος) πείθει τὸν Κροῖσον ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῇ τῶν προετοιμασιῶν του κατὰ τῶν νησιωτῶν Ἐλλήνων, οἱ δόποιοι οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμοῦν παρὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτόν, διότι ἔχει ὑποδουλώσει τοὺς δμοεθνεῖς των τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιουτορόπως προετίμησε καὶ ἔκαμε φίλους τοὺς Ἰωνας, οἱ δόποιοι κατοικοῦσαν εἰς τὰς νήσους.

28. Ἀφοῦ ἐπέρασε χρόνος τὰ ἔθνη ταῦτα καὶ ὁ Κροῖσος τὰ εἶχεν ἐνώσει μὲ τὴν Λυδίαν, ὅταν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ δόποιαι τότε διὰ τὰ πλούτη

2. Κροῖσος καὶ Σόλων

29. Εἶχον ὑποταχθῆ τὰ ἔθνη ταῦτα καὶ ὁ Κροῖσος τὰ εἶχεν ἐνώσει μὲ τὴν Λυδίαν, ὅταν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ δόποιαι τότε διὰ τὰ πλούτη

των εύρισκοντο εἰς μεγίστην ἀκμήν, ἥρχοντο ἐκ τῆς Ἐλλάδος πάντες οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς ἄλλον χρόνον καὶ δι' ἄλλον σκοπὸν ἔκαστος. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦλθε καὶ ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὅποιος, ἀφοῦ ἔγινε νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων κατόπιν παρακλήσεώς των, ἀπεδήμησε διὰ δέκα ἔτη· ἀνεχώρησε δὲ μὲν τὴν πρόφασιν νὰ ἐπισκεφθῇ διαφόρους τόπους, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ καταργήσῃ κανένα ἀπὸ τοὺς νόμους, ποὺ ἐνομοθέτησεν, καθόσον μόνοι των οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤδυναντο νὰ κάμουν τοῦτο, διότι ἡσαν ὑποχρεωμένοι διὰ μεγάλων ὅρκων νὰ πολιτεύωνται ἐπὶ δέκα ἔτη μὲ τοὺς νόμους, τοὺς ὅποιους ἤθελεν ἐπιβάλει εἰς αὐτοὺς ὁ Σόλων.

30. Διὰ τοὺς λόγους λοιπὸν τούτους καὶ διὰ νὰ περιηγηθῇ διαφόρους τόπους ὁ Σόλων ἀπεδήμησε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸς τὸν Ἀμασιν καὶ εἰς τὰς Σάρδεις πρὸς τὸν Κροῖσον. "Οταν ἔφθασεν, ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀπὸ τὸν Κροῖσον. Κατόπιν τὴν τρίτην ἥ τὴν τετάρτην ἡμέραν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κροίσου ὑπέρεται περιέφερον τὸν Σόλωνα μεταξὺ τῶν θησαυρῶν καὶ ἐπεδείκνυον εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα ἡσαν μεγάλα καὶ πλούσια. Ἀφοῦ παρετήρησε καὶ ἔξητασε τὰ πάντα μὲ ἀνεσιν, ἡρώτησεν αὐτὸν ὁ Κροῖσος τὰ ἀκόλουθα· «Ὄτι ξένες Ἀθηναῖε, ἔχει φθάσει εἰς ἡμᾶς ἡ μεγάλη φήμη τῆς σοφίας σου καὶ τῶν περιηγήσεών σου καὶ ὅτι ἀπὸ ἐπιθυμίαν νὰ ἀποκτήσῃς γνώσεις καὶ ἀπὸ περιέργειαν ἔχεις περιέλθει μέγα μέρος τῆς γῆς. Ἐπιθυμῶ λοιπὸν νὰ σὲ ἐρωτήσω, ἐὰν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰδεῖς κανένα εύτυχέστατον». Ο Κροῖσος ἡρώτα ταῦτα, διότι ἤλπιζεν ὅτι ἡτο ὁ εὐδαιμονέστατος πάντων. 'Αλλ' ὁ Σόλων χωρὶς κολακείαν, ἀλλὰ λέγων τὴν ἀλήθειαν ἀποκρίνεται· «τὸν Τέλλον τὸν Ἀθηναῖον, βασιλεῦ». Ἐκπληκτος ὁ Κροῖσος ἀπὸ τὴν ἀπόκρισιν αὐτὴν τὸν ἡρώτησε μὲ περιέργειαν. «'Απὸ ποῦ συμπεραίνεις ὅτι ὁ Τέλλος εἶναι ὁ εύτυχέστερος τῶν ἀνθρώπων;» 'Ο Σόλων ἀπεκρίθη· «πρῶτον μὲν διότι ὁ Τέλλος, ἐνῷ ἡ πατρὶς του ἡτο εύτυχισμένη, ἀπέκτησε παιδιά ὠρεῖα καὶ ἐνάρετα καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἰδε νὰ γεννηθοῦν παιδιά, ποὺ ἔζησαν ὅλα. Δευτέρον δὲ διότι καὶ πλούσιος ἀρκετὰ ἡτο ὡς "Ελλην καὶ ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν ἐνδόξεστατος· διότι εἰς μίαν μάχην τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς γείτονάς των τῆς Ἐλευσῖνος, ἀφοῦ ἐπολέμησεν ὁ Ἰδιος καὶ ἔτρεψε τοὺς ἐχθροὺς εἰς φυγήν, ἀπέθανεν ἐνδόξως· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν ἔθαψαν δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐκεῖ, ὅπου ἔπεσε, καὶ τοῦ ἀπέδωσαν μεγάλας τιμάς». Ἀφοῦ ὁ Σόλων ὡμίλησε πρὸς τὸν Κροῖσον

περὶ τοῦ Τέλλου καὶ τοῦ ἀπαρίθμησε τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὄποιούς τὸν ἔθεώρει εὐδαιμονα, ὁ Κροῖσος τὸν ἡρώτησε πάλιν, ποῖον εἶδεν εὐδαιμονέστατον μετ' ἑκεῖνον, μετὰ βεβαιότητος πιστεύων ὅτι θὰ τὸν κατέτασσε τούλάχιστον εἰς τὴν δευτέραν θέσιν. 'Αλλ' ὁ Σόλων ἀπεκρίθη· «τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτωνα· αὐτοὶ δηλαδὴ ἡσαν Ἀργεῖοι καὶ εἶχον ἀρκετὴν περιουσίαν καὶ ἐπὶ πλέον σωματικὴν ρώμην τοιαύτην, ὥστε καὶ οἱ δύο ἡσαν νικηταὶ εἰς ἄγωνας καὶ μάλιστα λέγεται τὸ ἔξης. Οἱ Ἀργεῖοι ἐτέλουν τὴν ἕορτὴν τῆς "Ἡρας καὶ ἐπρεπεν ἀπαραιτήτως ἡ μῆτηρ αὐτῶν⁽¹⁾ νὰ μεταφερθῇ ἐπὶ ἀμάξης εἰς τὸ ιερόν. Οἱ βόες δμως δὲν τοὺς ἤρχοντο ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς ἄγρούς. Καθὼς ἔβλεπον οἱ νέοι δτι ἡ δρα παρήρχετο, ἐδέθησαν οἱ ἔδιοι εἰς τὸν ζυγὸν καὶ ἔσυρον τὴν ἀμαξαν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐφέρετο ἡ μῆτηρ αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως τὴν μετέφεραν τεσσαράκοντα πέντε στάδια καὶ ἐφθασαν εἰς τὸ ιερόν. 'Αφοῦ ἐξετέλεσαν αὐτὴν τὴν πρᾶξιν ὑπὸ τὰ δόματα ὅλης τῆς πανηγύρεως, εὗρον θάνατον ἄριστον καὶ ἐδειξεν εἰς αὐτοὺς ἡ θεότης δτι εἰναι καλύτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποθνήσῃ παρὰ νὰ ζῃ. Διότι οἱ μὲν Ἀργεῖοι περιεστοίχισαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμακάριζον διὰ τὴν ρώμην των, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα των, διότι εἶχε τοιούτους υἱούς. Τότε αὐτὴ γεμάτη ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν πρᾶξιν καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ἐστάθη ἐμπρὸς εἰς τὸ ἄγαλμα καὶ παρεκάλει τὴν θεὰν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱούς της, Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, οἱ δποῖοι τόσον τὴν εἶχον τιμήσει, δτι δύναται νὰ συμβῇ εὐτυχέστερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ τὴν προσευχὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐθυσίασαν καὶ εὐωχήθησαν, οἱ νέοι ἐκοιμήθησαν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ιεροῦ καὶ δὲν ἔξύπνησαν πλέον, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔκαμψαν τὰ ἄγαλματά των καὶ τὰ ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς Δελφούς εἰς ἐδειξιν δτι ὑπῆρξαν ἄριστοι ἄνδρες».

32. 'Ο Σόλων μὲν λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δευτέραν θέσιν μεταξὺ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων, ὁ Κροῖσος δὲ ὠργίσθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν· «ὦ ξένε Ἀθηναῖε, σοῦ φαίνεται λοιπὸν τόσον μικρὸν πρᾶγμα ἡ εὐτυχία μου, ὥστε δὲν τὴν παραβάλλεις οὕτε πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων;» 'Ο Σόλων ἀπήντησεν· «ὦ Κροῖσε, ἐρωτᾷς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀνθρωπον, ὅστις γνωρίζει δτι ἡ θεότης εἰναι φθονερὰ καὶ τῆς ἀρέσει νὰ συνταράσσῃ τὰ πάντα. Μὲ τὸν καιρὸν

1) Αὕτη ἦτο ιέρεια.

βλέπει κανεὶς καὶ ὑποφέρει πράγματα, τὰ δὲ οἷα δὲν ἔθελε μήτε νὰ ὑπο-
φέρῃ μήτε νὰ ἰδῃ.

Οὐδεμία ἡμέρα ἐκ τῶν εἰκοσιν ἕξ χιλιάδων διακοσίων πεντήκοντα
ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου μέσου βίου δὲν φέρει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρᾶγμα,
ποὺ ἔφερεν ἢ προηγουμένη.

«Ο ἀνθρωπὸς λοιπὸν, ὃ Κροῖσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συν-
εχῆς μεταβολὴ περιστάσεων. Εἰς ἐμὲ δὲ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι καὶ πάρα
πολὺ πλούσιος καὶ βασιλεὺς πολλῶν ἀνθρώπων· ἔκεινο ὅμως, ποὺ μὲ
ἡρώτησες, δὲν δύναμαι νὰ σοῦ τὸ εἴπω, πρὶν μάθω πῶς ἐτελείωσες καλὰ
τὴν ζωὴν σου. Διότι, ὅποιος ἔχει πολλὰ πλούτη, δὲν εἶναι καθόλου εὔτυ-
χέστερος ἀπὸ ἔκεινον, ποὺ ἔχει τὰ καθημερινῶς ἀναγκαῖα, ἐκτὸς ἐὰν
τοῦ μείνῃ ἡ τύχη πιστὴ καὶ τελειώσῃ τὸν βίον μὲ ὅλα του τὰ καλά.
Πολλοὶ μὲν ἀνθρωποι πλουσιώτατοι εἶναι δυστυχεῖς, ἐνῷ ἄλλοι μὲ τὸ
νὰ ἔχουν ὅσα πρέπει εἶναι εὔτυχεῖς. "Οποιος εἶναι πλούσιος ἄλλα ἀτυ-
χῆς, ὑπερτερεῖ τοῦ εὔτυχοῦς κατὰ δύο μόνον πράγματα· ὁ εὔτυχῆς ὅμως
ὑπερτερεῖ τοῦ πλουσίου καὶ ἀτυχοῦς κατὰ πολλά. 'Ο πρῶτος μὲν ἔχει
πολλὰ μέσα διὰ νὰ ίκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ νὰ ἀγθέξῃ,
εἰς ἐν μέγα δυστύχημα, ποὺ θὰ τοῦ συμβῇ. 'Ο δὲ δεύτερος ὑπερέχει ἀπὸ
αὐτὸν κατὰ τὰ ἔξης: Δὲν δύναται μὲν νὰ ὑποφέρῃ τὰς συμφοράς του
καὶ νὰ ίκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του ὅπως ἔκεινος, ἡ εὔτυχία δὲ ἀπο-
μακρύνει αὐτὰς ἀπὸ αὐτόν. Οὕτε πάσχει οὕτε ἀσθενεῖ οὕτε θλίβεται,
ἔχει καλὰ παιδιά, εἶναι ὥρανος· ἐὰν δὲ ἐπὶ πλέον ἔχῃ καὶ καλὸν τέλος
τοῦ βίου του, ὁ ἀνθρωπὸς οὗτος εἶναι ἔκεινος, διὰ τὸν δόπον ἐρωτᾶς
καὶ ἀξίζει νὰ καλῆται εὔτυχης. Πρὶν ὅμως ἀποθάνῃ, πρέπει νὰ εἴμεθα
προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ τὸν καλοῦμεν εὔτυχη, ἀλλ' εύνοούμενον τῆς τύ-
χης. "Ολους μὲν λοιπὸν τοὺς ὄρους τῆς εὔτυχίας νὰ συγλεντρώνῃ εἰς
ἀνθρωπὸς εἶναι ἀδύνατον, καθὼς οὐδεμία χώρα ἐπαρκεῖ νὰ παράγῃ
ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἡ μὲν ἔχει ἔκεινο, ποὺ ἀκριβῶς
ἐλλείπει ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἔκεινη δὲ ποὺ ἔχει τὰ περισσότερα, αὐτὴ
εἶναι ἡ ἀρίστη. Τοιουτοτρόπως καὶ οὐδεὶς ἀνθρωπὸς ὡς ἄπομον εἶναι
αὐτάρκης ἀλλ' ὁ μὲν ἔχει ἔκεινο, ποὺ ἐλλείπει ἀπὸ τὸν ἄλλον· ὅποιος
δὲ ἔχει τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ διατηρεῖ, τελειώνει δὲ καὶ τὸν
βίον του εἰρηνικά, ἔκεινος κατ' ἐμέ, ὃ Κροῖσε, δικαιοῦται νὰ φέρῃ τὸ
ὄνομα τοῦτο. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε πρᾶγμα νὰ βλέπωμεν, τὸ τέλος

του πᾶς θά ἀποβῆ. Διότι ἡ θεότης, ἀφοῦ ὑπέδειξεν εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐτυχίαν, κατέστρεψεν ἐπειτα αὐτοὺς καθ' ὀλοκληρίαν».

33. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἤρεσαν καθόλου εἰς τὸν Κροῖσον καὶ ἀποπέμπει τὸν Σόλωνα, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπονείμῃ καμμίαν τιμήν, κρίνων ὡς ἀνόητον τὸν ἀνθρώπων ἔκεινον, ὁ ὅποιος περιεφρόνει τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ συνίστα νὰ βλέπωμεν τὸ τέλος παντὸς πράγματος.

3. "Ονειρον τοῦ Κροίσου διὰ τὸν υἱόν του "Ατυν

34. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος σκληρὰ θεῖκὴ ὀργὴ ἐκτύπησε τὸν Κροῖσον, πιστεύω, διότι ὀνόμισεν ὅτι ὁ ἔαυτός του εἶναι ὁ εὐτυχέστατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀμέσως δέ, ἐνῷ αὐτὸς ἔχοι μᾶτι, τοῦ ἐπαρουσιάσθη ὄνειρον, τὸ ὅποιον τοῦ ἐφανέρωνε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τὸν υἱόν του δυστυχήματα. Εἶχε δὲ ὁ Κροῖσος δύο υἱούς, ἀπὸ τοὺς ὅποιούς ὁ εἶς ἦτο ἀνάπηρος, ἦτο δηλαδὴ κωφός, ὁ ἄλλος ἦτο πρῶτος μεταξὺ τῶν συνομηλίκων του καὶ ἐκαλεῖτο "Ατυν. Τὸ ὄνειρον λοιπὸν φανερώνει εἰς τὸν Κροῖσον ὅτι αὐτὸς ὁ "Ατυν ἔμελλε νὰ φονευθῇ ἀπὸ κτύπημα σιδηρᾶς αἰχμῆς.

"Ο Κροῖσος, ὅταν ἐξύπνησε καὶ ἐσκέφθη μόνος του τὸ ὄνειρον, τὸ ἐφοβήθη καὶ νυμφεύει τὸν υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐστέλλετο συνήθως εἰς τοὺς πολέμους ὡς στρατηγὸς τῶν Λυδῶν, ἐπαυσε πλέον νὰ τὸν στέλλῃ· ἀπεμάκρυνε συγχρόνως ἀπὸ τὰ δωμάτια τῶν ἀνδρῶν τὰ βέλη, τὰ ἀκόντια καὶ ὅλα, ὅσα οἱ ἀνθρώποι μεταχειρίζονται εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰ συνεκέντρωσεν εἰς θαλάμους κλειστούς, ἀπὸ φόβον μήπως, ἀνέμενε τίποτε κρεμασμένον, πέσῃ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

35 – 45. "Ο "Αδραστος, δ ὅποιος εἶχεν εὐεργετηθῆ ὑπὸ τοῦ Κροίσου καὶ ἐφιλοξενεῖτο ἀπὸ αὐτόν, φονεύει κατὰ λάθος διὰ βέλους τὸν "Ατυν εἰς τὸ κυνήγιον ἐνὸς ἀγριοχοίρου.

46 κ. ἐ. Ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ Κροίσου κατὰ τὸν Κύρον. Πολύτιμα δῶρα αὐτὸν πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἰστορία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὅποιων τὴν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται δ Κροῖσος πολιορκούμενος εἰς τὰς Σάρδεις ὑπὸ τοῦ Κύρου.

4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάκη Κύρου καὶ Κροίσου Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Σάρδεων

79 τέλος. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔθνος ἀνδρειότερον καὶ πολεμικώτερον ἀπὸ τὸ Λυδικόν. Ἐμάχετο μὲν ἵππους, ἔκρατει μεγάλα δόρατα καὶ εἶχε πολὺ καλοὺς ἵππεῖς.

80. Οἱ στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς τὴν πρὸ τῶν Σάρδεων πεδιάδα, ποὺ ἥτο μεγάλη καὶ ἀδενδρος· διασχίζουν δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλοι ποταμοί, ποὺ μαζὶ μὲ τὸν "Υλλον χύνονται εἰς τὸν μεγαλύτερον, τὸν Ἔρμον, ὃ ὅποῖς πηγάζει ἀπὸ τὸ ιερὸν ὅρος τῆς μητρὸς Δινδυμήνης καὶ ἔκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς πόλεως Φωκαίας. Εἰς αὐτὸν τὸ μέρος ὁ Κῦρος, μόλις εἶδε τοὺς Λυδούς νὰ παρατάσσωνται πρὸς μάχην, ἐφοβήθη τὸ ἵππικόν των καὶ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Μήδου Ἀρπάγου ἔκαμε τὰ ἔξης· ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς καμήλους, αἱ ὅποιαι ἡκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ μετέφερον τρόφιμα καὶ ἀποσκευάς, ἀφήρεσε τὰ φορτία καὶ ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτῶν ἄνδρας ἐνδεδυμένους μὲ στολὴν ἵππεως. Ἀφοῦ ἐτοίμασεν αὐτούς, διέταξε νὰ προπορεύωνται τοῦ ἄλλου στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἵππικοῦ τοῦ Κροίσου, οἱ δὲ πεζοὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς καμήλους. Ὁπίσω ἀπὸ τοὺς πεζούς ἐτοποθέτησεν ὅλον τὸ ἵππικόν. Ἀφοῦ παρετάχθησαν πάντες, ὁ Κῦρος διέταξε, χωρὶς νὰ φείμωνται μὲν τῶν ἄλλων Λυδῶν, νὰ φονεύουν οἰονδήποτε, ὃ ὅποῖς θὰ προέβαλεν ἀντίστασιν, τὸν Κροίσον δὲ μόνον νὰ μὴ φονεύσουν, ἀκόμη καὶ ἐν ἡθελεν ἀντισταθῆ ὅτος κατὰ τὴν σύλληψίν του. Αὐτὰς μὲν τὰς διαταγὰς ἔδωκεν. Ἰδού δὲ διατὶ τὰς καμήλους παρέταξεν ἀπέναντι τοῦ ἔχθρικοῦ ἵππικοῦ. Ὁ ἵππος φοβεῖται τὴν κάμηλον καὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε τὴν θέαν της, ὅταν τὴν ἔδῃ, οὔτε τὴν δσμήν της, ὅταν τὴν δσφρανθῆ. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον εἶχεν ἐπινοήσει τὸ στρατήγημα, ἵνα ἀχρηστεύσῃ τὸ ἵππικόν τοῦ Κροίσου, διὰ τοῦ ὅποιου ὁ Λυδὸς ἐπίστευεν ὅτι θὰ κερδίσῃ λαμπρὰν νίκην. Καὶ πράγματι μόλις συνεπλάκησαν καὶ εὔθυνς ὡς οἱ ἵπποι ὡσφράνθησαν τὰς καμήλους καὶ τὰς εἴδον, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὅπισω καὶ ἡ ἐλπὶς τοῦ Κροίσου ἀπέτυχεν. Οἱ Λυδοὶ δομως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἔδειλασαν, ἀλλ' εὔθυνς ὡς ἀντελήφθησαν αὐτό, ποὺ ἔγινεν, ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους καὶ συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Πέρσας πεζούς. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, οἱ Λυδοὶ

έτεράπησαν εἰς φυγήν. Περιεκλείσθησαν δὲ εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Περσῶν.

81. Ὁ Κροῖσος μὲν τὴν ἰδέαν δτι θὰ παραταθῇ ἡ πολιορκία, ἐνῷ προηγουμένως ἔζητει. ἀπὸ τοὺς συμμάχους του νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς Σάρδεις τὸν πέμπτον μῆνα, τώρα διὰ νέων ἀπεσταλμένων ζητεῖ τὴν ἀμεσον βοήθειάν των, διότι πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κύρου.

5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας

82. Ἐπεμψε λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους συμμάχους του καὶ ἴδιας εἰς τὴν Λακεδαιμόνια. Ἄλλὰ κατ’ ἐκεῖνον τὸν χρόνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἔδιοι οἱ Σπαρτιᾶται εἶχε συμπέσει νὰ φιλονεικοῦν μὲ τοὺς Ἀργείους διὰ τὴν χώραν, ἡ ὁποία καλεῖται Θυρέα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν Θυρέαν, ποὺ ἦτο μέρος τῆς Ἀργολίδος, ἀπέσπασαν καὶ εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχὴν των οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἄλλωστε καὶ δλον ἐκεῖνο τὸ μέρος πρὸς δυσμάς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Μαλέα, τόσον ἡ ἡπειρος δσον καὶ τὰ Κύθηρα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἀνῆκον εἰς τοὺς Ἀργείους. Οἱ Ἀργεῖοι ἔσπευσαν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον πάρει. Τότε ἔκαμπαν σύσκεψιν καὶ συνεφώνησαν νὰ πολεμήσουν τριακόσιοι ἀνδρες ἐξ ἕκαστου τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ δποιοι ἀπὸ τοὺς δύο νικήσουν, εἰς αὐτοὺς νὰ μείνῃ καὶ ἡ χώρα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατοὶ καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων ὥφειλον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς παταρίδας των καὶ νὰ μὴ παρευρίσκωνται εἰς τὴν μάχην διὰ τὸν ἔξῆς λόγον· μήπως, δταν εἰναι παρόντες κατὰ τὴν μάχην καὶ βλέπουν τοὺς ἴδιούς των νὰ νικῶνται, ἀποπειραθοῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ ἀφοῦ συνεφώνησαν οἱ στρατοί, ἀπεχώρησαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἀνδρες, οἱ δποιοι εἶχον ἐπιλεγῆ καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις, παρέμειναν καὶ συνεπλάκησαν. Πολεμοῦν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ὥστε ἐκ τῶν ἔξακοσίων ἀνδρῶν τρεῖς μόνον ἐπέζησαν, ὁ Ἀλκήνωρ καὶ ὁ Χρόμιος ἀπὸ τοὺς Ἀργείους καὶ ὁ ὘θρυάδης ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐμειναν δὲ αὐτοὶ ζωντανοί, διότι ἐνύκτωσεν. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔτρεχον πρὸς τὸ Ἀργος ὡς νικηταί. Ἀλλ’ ὁ ὘θρυάδης τῶν Λακεδαιμονίων ἐσκύλευσε τοὺς νεκρούς τῶν Ἀργείων, ἔφερε τὰ δπλα αὐτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παρέμενεν εἰς τὴν θέσιν του. Τὴν ἐπομένην καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἤλθον,

άφοις ἔμαθον τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀρκετὴν ὥραν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ Ἰσχυρίζοντο ὅτι ἡσαν νικηταί. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔλεγον ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ἐπέζησαν οἱ περισσότεροι· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπαρουσίαζον τοὺς δύο Ἀργείους ὅτι εἶχον φύγει, ἐνῷ ὁ ἴδιος τῶν παρέμεινε καὶ ἐσκύλευσε τοὺς νεκροὺς ἐκείνων. Μὲ τὴν φιλονεικίαν κατέληξαν εἰς μάχην. Ἀφοῦ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐφονεύθησαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκησαν. Οἱ Ἀργεῖοι μὲν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κόπτουν τὴν κόμην τῶν, ἐνῷ προηγουμένως ἄφιναν ἀναγκαστικῶς μακρυὰ μαλλιά. Ἐκαμαν δὲ νόμον καὶ ἐψήφισαν κατάραν κατὰ παντὸς Ἀργείου, ὃ ὅποιος θὰ ἄφινε μακρὰν κόμην καὶ κατὰ πάσης Ἀργείας, ἡ ὅποια θὰ ἐφόρει χρυσᾶ κοσμήματα, πρὶν ἀνακτηθῆ ἡ Θυρέα. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμαν ἀκριβῶς τὸν ἀντίθετον νόμον. Δηλαδὴ ἐνῷ προηγουμένως δὲν ἔτρεφον κόμην, ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἄφιναν αὐτὴν νὰ αὐξάνῃ. Διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἐπέζησεν ἀπὸ τοὺς τριακοσίους, ὃ Ὁθρυάδης, διότι ἐντρέπετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐνῷ ὅλοι οἱ στρατιῶται τοῦ λόχου του εἶχον φονευθῆ, ηύτοκτόνησεν ἐκεῖ εἰς τὴν Θυρέαν.

83. Ἐνῷ τοιαύτῃ ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Σπάρτην, ἔφθασεν ὁ κῆρυξ ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ παρεκάλει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ βοηθήσουν τὸν Κροῖσον, δ ὅποιος ἐποιοιρκεῖτο. Αὐτὸι μόλις ἤκουσαν τὸν κήρυκα, ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Καὶ ἦδη ἡσαν παρεσκευασμένοι καὶ τὰ πλοῖά των ἔτοιμα, ὅταν δευτέρα ἀγγελία ἤλθεν ὅτι ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν καὶ ὁ Κροῖσος συνελήφθη αἰχμάλωτος. Γοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐθεώρησαν τὸ γεγονός ὡς μέγα δυστύχημα καὶ παρηγήθησαν πάσης ἐνεργείας.

84. Αἱ Σάρδεις ἐκυριεύθησαν τὴν δεκάτην τετάρτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας των διὰ τῆς καταλήψεως ἐνὸς τμήματος τῶν τειχῶν των, τὸ ὅποιον δὲν ἐφρονρεῖτο, διότι ἦτο ἀπότομον καὶ ἀπροσπέλαστον.

6. Ὁ Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται

85. Τὰ ἔξῆς συνέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν Κροῖσον. Εἶχεν υἱόν, περὶ τοῦ ὅποιου ὡμίλησα προηγουμένως, καλὸν μὲν κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἄλλαλον. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εύτυχίας του ὁ Κροῖσος εἶχε κάμει τὸ πᾶν δι' αὐτὸν μεταξὺ ἄλλων εἶχε στείλει καὶ ἡρώτησε καὶ τὸ μαντεῖον τῶν

Δελφῶν περὶ αὐτοῦ. Ἡ δὲ Πυθία τοῦ εἶπε τὰ ἔξῆς· «ὦ Λυδέ, πολλῶν Βασιλεῦ, Κροῖσε ἀνοητότατε, μὴ εὔχεσαι νὰ ἀκούσῃς εἰς τὴν κατοικίαν σου τὴν ποθητὴν φωνὴν τοῦ ὄμιλοῦντος υἱοῦ σου. Συμφερώτερον σοῦ εἶναι νὰ μένῃ ἄλαλος, διότι θὰ ὄμιλήσῃ διὰ πρώτην φορὰν εἰς ἡμέραν δυστυχῆ». Πράγματι, ὅταν ἐκυριεύθη τὸ τεῦχος, ἐνας ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἤρχετο νὰ φονεύσῃ τὸν Κροῖσον χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ. Ὁ Κροῖσος μὲν λοιπόν, ὅπως ἔβλεπεν αὐτὸν νὰ ὄρμῃ ἐναντίον του, ἐνεκα τῆς παρούσης δυστυχίας εἶχε μείνει ἀπαθῆς καὶ οὐδόλως ἐνδιεφέρετο, ἢν θὰ ἐπληγώνετο θανατίμως. Ὁ υἱὸς του ὄμως ἔκεινος ὁ ἄλαλος, μόλις εἶδε τὸν Πέρσην νὰ ἔρχεται ἀπειλητικά, ἀπὸ φόβου καὶ βαθὺν πόνον ἔξέβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν: «ὦ ἄνθρωπε, μὴ φονεύσῃς τὸν Κροῖσον». Αὕται λοιπὸν ἦσαν αἱ πρῶται λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερε τὸ παιδίον τοῦτο καὶ ἀπ' ἔκείνου τοῦ χρόνου ὡμίλει καθ' ὅλην του τὴν ζωήν.

86. Οἱ Πέρσαι λοιπὸν κατέλαβον τὰς Σάρδεις καὶ συνέλαβον ζωντανὸν τὸν Κροῖσον, ὁ ὅποιος ἐβασίλευσε δέκα τέσσαρα ἔτη καὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας ἐπολιορκεῖτο καὶ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸν κατέστρεψε τὸ μέγα κράτος, τὸ ἴδικόν του. Οἱ Πέρσαι μόλις τὸν συνέλαβον, τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Κύρον. Οὗτος, ἀφοῦ διέταξε νὰ συσσωρεύουν ξύλα διὰ μεγάλην πυράν, ἀνεβίβασεν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν Κροῖσον δεμένον μὲ χειροπέδας καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν δέκα τέσσαρας Λυδοὺς νέους. Ἡ σκέψις του ἦτο νὰ προσφέρῃ τὰ ἀκροθίνια αὐτὰ ὡς θυσίαν εἰς κάποιαν θεότητα εἴτε διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ κάποιο τάμα εἴτε καὶ, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο θεοσεβής, ἥθελε νὰ ἔδη, ἢν ἐπὶ τῆς πυρᾶς κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ προεφύλασσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ καῇ ζωντανός. Αὕτος λοιπὸν διηγοῦνται ὅτι ἐπράξεν αὐτά. Ὁ δὲ Κροῖσος ὅτι, ἐνῷ ἵστατο ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνεθυμήθη, ἢν καὶ εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην συμφοράν, τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος, οἱ ὅποιοι ὡς ἀπὸ θείαν ἔμπνευσιν εἶχον λεχθῆ ὅτι δηλαδὴ «οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον ζῆ, εἰναι εὐτυχῆς». Μόλις ἐνεθυμήθη τοῦτο, ἐπῆρε βαθεῖαν ἀναπνοήν, μέσα εἰς τὴν μακρὰν σιωπὴν ἀνεστέναξε καὶ ἐπανέλαβε τρεῖς φορᾶς τὸ δνομα «Σόλων». Ὁ Κύρος τὸν ἤκουσε καὶ διέταξε τοὺς διερμηνεῖς του νὰ ἐρωτήσουν τὸν Κροῖσον, ποῖον ἀκριβῶς ἐπικαλεῖται. Αὕτοι ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἥρωτησαν. Ὁ Κροῖσος ἐρωτώμενος ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἐσιώπα, ἀλλά, ὅταν τὸν ἥναγκασαν, εἶπεν. «Εἶναι ἔκεινος, τοῦ ὅποιου μίαν συνομιλίαν μὲ ὅλους τοὺς βασιλεῖς θὰ ἐθεώρουν πολυτιμοτέραν ἀπὸ ὅλα τὰ πλούτη». Οἱ λόγοι του ἦσαν ἀσκ-

φεῖς καὶ ἐζήτουν πάλιν ἔξηγήσεις. Ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐνοχλητικοὶ μὲ τὰς ἐπιμόνους ἐρωτήσεις τῶν, τοὺς ἔλεγεν δτι κάποτε ἤλθεν ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος εἰς τὰς Σάρδεις καὶ, ἀφοῦ εἶδεν δλα του τὰ πλούτη, τὰ περιεφρόνησε μὲ δσα εἶπε καὶ δτι ἔχουν ἐπαληθεύσει δλα, δπως ἀκριβῶς ἔκεινος προεῆπεν, ἂν καὶ δὲν ἀνεφέροντο καθόλου οἱ λόγοι του εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πρὸ πάντων εἰς ἔκεινους, οἱ δποῖοι νομίζουν δτι εἶναι εὔτυχεῖς. Ὁ Κροῖσος διηγεῖτο ταῦτα, ἐνῷ ἡ πυρὰ ἦτο ἀναμμένη καὶ ἐκαίοντο τὰ ἄκρα. Ὁ δὲ Κῦρος ἤκουε μόνος του ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς δσα εἶπεν ὁ Κροῖσος, μετεμελήθη καὶ ἐσκέψθη δτι καὶ αὐτὸς, ἐνῷ εἶναι ἄνθρωπος, παραδίδει εἰς τὰς φλόγας ἄλλον ἄνθρωπον, δ δποῖος δὲν ὑπῆρξε κατώτερός του ὡς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἐπὶ πλέον ἐφοβήθη τὴν τιμωρίαν τῆς πράξεώς του καὶ, ἀφοῦ ἀνελογίσθη δτι τίποτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν παραμένει σταθερόν, διέταξε νὰ σβήσουν τάχιστα τὴν πυρὰν καὶ νὰ κατεβάσουν τὸν Κροῖσον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσπάθειάν των δὲν ἥδυναντο πλέον νὰ σβήσουν αὐτήν. Τότε λέγεται ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς δτι ὁ Κροῖσος, ἀφοῦ ἀντελήθη τὴν μεταμέλειαν τοῦ Κύρου καὶ δτι πάντες προσεπάθουν νὰ σβήσουν τὴν πυράν, ἀλλὰ δὲν ἥδυναντο πλέον νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἐπεκαλέσθη μὲ δυνατὴν φωνὴν τὸν Ἀπόλλωνα ἵκετεύων αὐτόν, ἐὰν ποτὲ τοῦ προσέφερε δῶρον εὐχάριστον, νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὸν ἔσχατον ἔκεινον κίνδυνον. Αὐτὸς μὲν μὲ δάκρυα ἐπεκαλεῖτο τὸν θεόν. Αἰφνιδίως δέ, ἐνῷ δ οὐρανὸς ἦτο αἴθριος καὶ ἤρεμος, συνεσωρεύθησαν νέφη, ἔξέσπασε θύελλα καὶ ἥρχισε νὰ βρέχῃ καταρρακτῶδῶς καὶ ἡ πυρὰ ἔσβησεν. Ἀπὸ αὐτὸ δ Κῦρος ἀνεγνώρισεν δτι ὁ Κροῖσος ἦτο καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεούς, τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὴν πυρὰν καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἔξῆς. «Κροῖσε, ποῖος ἀνθρωπός σὲ ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσῃς κατὰ τῆς χώρας μου καὶ νὰ γίνης ἔχθρὸς ἀντὶ φίλος μου; Αὐτὸς ἀπήντησεν» «ὦ βασιλεῦ, ἔπραξα τοῦτο διὰ τὴν ἴδικήν σου εὐτυχίαν καὶ τὴν ἴδικήν μου δυστυχίαν. Αἴτιος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ θεός τῶν Ἑλλήνων, δ δποῖος μὲ παρεκίνησε νὰ λάβω τὰ δπλα. Διότι οὐδεὶς εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν εἰρήνην, καθ' δσον κατὰ τὴν εἰρήνην μὲν τὰ παιδιά θάπτουν τοὺς πατέρας των, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ οἱ πατέρες τὰ παιδιά. Ἀλλὰ οἱ θεοί, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἥθιέλησαν νὰ συμβοῦν αὐτά, δπως συνέβησαν.

ΕΥΤΕΡΗ

‘Ο ‘Ηρόδοτος εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου, νιοῦ τοῦ Κύρου, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὴν γεωγραφίαν (κεφ. 1-99) καὶ τὴν ιστορίαν αὐτῆς (κεφ. 99 κ. ἐ.). Μεταξὺ ἀλλων ὁ ποταμὸς Νεῖλος προκαλεῖ τὸ ἴδιατερον διαφέρον αὐτοῦ. ‘Ο ἴδιος ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης.

1. Πυγμαῖοι

31. ‘Απὸ τοῦ μέρους τούτου καὶ ἀνω (δηλαδὴ τῆς Ἐλεφαντίνης) κανεὶς δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τίποτε τὸ βέβαιον, διότι ὁ τόπος εἶναι ἔρημος ἐξ αἰτίας τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

32. ‘Απὸ μερικούς Κυρηναίους διμως ἤκουσα τὰ ἔξης. Μοῦ εἴπαν δτὶ μετέβησαν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ ‘Αμμωνος καὶ συνωμίλησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν ‘Αμμωνίων Ἐτέαρχον. Κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτὴν ἔγινε λόγος καὶ διὰ τὸν Νεῖλον, δτὶ δὲν γνωρίζει κανεὶς τὰς πηγὰς αὐτοῦ. ‘Ο Ἐτέαρχος τότε διηγήθη δτὶ Νασαμῶνες ἥλθον πρὸς αὐτὸν (ἥσαν δὲ αὐτοὶ λαὸς Λιβυκός, ὁ ὄποιος κατοικοῦσεν εἰς τὴν Σύρτιν καὶ εἰς μικρὸν μέρος ἀνατολικῶς τῆς Σύρτιος).

“Οταν ἔφθασαν οἱ Νασαμῶνες καὶ ἡρωτήθησαν, ἂν ἐγνώριζον νὰ εἴπουν τίποτε περισσότερον διὰ τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, τοῦ ἀπεκρίθησαν δτὶ ὑπῆρχον εἰς τὴν πατρίδα των τολμηροὶ νέοι ἀπὸ προύχοντας γονεῖς, οἱ ὄποιοι, δταν ἔφθασαν εἰς ἀνδρικὴν ἥλικαν, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ δοξασθοῦν μὲ ἔξαιρετικὰ κατορθώματα. Καὶ μάλιστα ὥρισαν διὰ κλήρου πέντε ἀπ’ αὐτοὺς νὰ ἐρευνήσουν τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, μήπως ἀνακαλύψουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἔκεινους, οἱ

όποιοι είδον τὰ πλέον μακρυνά μέρη. Διότι τὰ μὲν κατὰ τὴν βόρειον (= Μεσόγειον) θάλασσαν μέρη τῆς Λιβύης ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σολόεντος, ὅπου τελειώνει ἡ Λιβύη, κατοικοῦν ὅλην αὐτὴν τὴν παραλίαν Λίβυες καὶ πολλὰ ἔθνη Λιβυκά, πλὴν τῶν μερῶν τὰ ὄποια κατοικοῦν Φοίνικες· καὶ "Ἐλληνες. Πέραν δομας ἀπὸ τὴν παραλιακὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὰ κατοικούμενα μέρη πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ Λιβύη εἶναι κατοικητήριον θηρίων καὶ πέραν ἀπὸ τὰ μέρη τῶν θηρίων μόνον ἄμμος ὑπάρχει, φοβερὰ ἄνυδρος καὶ ἐντελῶς ἔρημος. Οἱ νέοι λοιπὸν ἔκεινοι, οἱ ὄποιοι ἐστάλησαν ἀπὸ τοὺς συνομηλίκους των ἐφωδιασμένοι καλὰ μὲ ὕδωρ καὶ μὲ τρόφιμα, μετέβησαν πρῶτοι εἰς τὴν κατοικουμένην περιοχὴν. Ἀφοῦ διέσχισαν αὐτὴν, ἐφθασαν εἰς τὸν τόπον τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ ἔκει μὲ κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς ἐπορεύοντο διὰ τῆς ἔρημου. Ἐπέρασαν τοιουτορόπως μεγάλην ἄμμωδη ἔκτασιν καὶ μετὰ πολλὰς ἡμέρας εἶδον ἐπὶ τέλους εἰς πεδιάδα δένδρα. Ἐπλησίασαν καὶ ἔκοψαν τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων. Ἐνῷ ἔκοπτον τοὺς καρπούς, ἄνδρες μικρόσωμοι, χαμηλότεροι καὶ τοῦ μετρίου ἀνδρός, ὥρμησαν ἐναντίον των, τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἐπῆραν μαζὸν των βιαίων. Οἱ Νασαμῶνες δὲν καταλάβαιναν καθόλου τὴν γλῶσσάν των οὕτε ἔκεινοι τὴν γλῶσσαν τῶν Νασαμώνων. Τοὺς ἐπῆραν διὰ μέσου ἀπεράντου ἔλους καὶ, ἀφοῦ ἐπέρασαν αὐτό, ἐφθασαν εἰς πόλιν, εἰς τὴν ὄποιαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὸ αὐτὸν ἀνάστημα μὲ αὐτούς, οἱ ὄποιοι τοὺς συνέλαβον. "Ολοι ήσαν μαῦροι. Πλησίον τῆς πόλεως ἔρρεε μέγας ποταμός, δ ὄποιος ἔτρεχεν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Μέσα εἰς αὐτὸν ἐφαίνοντο κροκόδειλοι.

33. Καὶ περὶ μὲν τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀμμωνίου Ἐτεάρχου ἀρχοῦν δσα ἔχω εἴπει. Θὰ προσθέσω μόνον ὅτι ἔλεγε πῶς, σύμφωνα μὲ τὴν διήγησιν τῶν Κυρηναίων, οἱ Νασαμῶνες ἐπέστρεψαν καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔκει εἶναι μάγοι. "Ο Ἐτέαρχος λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτός, δ ὄποιος ἔρρεε πλησίον τῆς πόλεως, ἦτο ὁ Νεῖλος καὶ αὐτὸς ἀπαιτεῖ καὶ ἡ λογική.

2. Αἱ Πυραμίδες

124. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ραμψινίτου ἔλεγον οἱ ιερεῖς ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὴν Αἴγυπτον μεγάλη εύνομία καὶ

ή χώρα εύρισκετο εἰς μεγάλην εύτυχίαν. Ἐλλὰ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐβασί-
λευσεν δὲ Χέοψ, ὁ ὅποιος τοὺς ὀδήγησεν εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Διότι
κατὰ πρῶτον ἔκλεισεν δλους τοὺς ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε νὰ προσφέρουν
θυσίας. Ἔπειτα ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐργάζωνται
διὰ λογαριασμὸν του. Εἰς ἄλλους ἐπέβαλε νὰ σύρουν μέχρι τοῦ Νείλου
λίθους, τοὺς ὅποιους ἔκοπτον ἀπὸ τὰ λατομεῖα τοῦ Ἀραβίου δρους·
εἰς ἄλλους ὥρισε μὲ πλοῖα νὰ περνοῦν τοὺς λίθους πέραν τοῦ ποταμοῦ
καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς σύρουν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὸ Λιβυκὸν δρος.
Εἰργάζοντο δὲ ἀδιακόπως ἔκατὸν χιλιάδες ἀνθρωποι, τοὺς ὅποιους
ἀντικαθίστων κατὰ τρίμηνον. Ὁ λαὸς ἐταλαιπωρεῖτο ἐπὶ δέκα ἔτη
διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δρόμου, διὰ τοῦ ὅποίου ἔσυρον τοὺς λίθους.
Ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου μόλις εἶναι ἔργον κατώτερον τῆς πυραμί-
δος κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι πέντε στάδια,
τὸ πλάτος δέκα ὀργυιαὶ καὶ τὸ ὄψος, εἰς τὸ σημεῖον δπου ἡ ἐπίχωσις
εἶναι πλέον ὑψηλή, εἶναι ὀκτὼ ὀργυιαί. Κατεσκευάσθη ἀπὸ λίθους πε-
λεκητούς μὲ σκαλιστὰς παραστάσεις. Διέθεσαν λοιπὸν δέκα ἔτη διὰ
τὸν δρόμον τοῦτον καὶ διὰ τὰ ὑπόγεια οἰκήματα, τὰ ὅποια εἶναι ἐπάνω
εἰς τὸν λόφον, ὅπου εύρισκονται αἱ πυραμίδες, τὰς ὅποιας δὲ Χέοψ προ-
ώριζε διὰ τάφους του εἰς μίαν νῆσον, τὴν ὅποιαν ἐσχημάτισεν ἔκει μὲ
διώρυγα, ποὺ ἔφερεν ἀπὸ τὸν ποταμόν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυ-
ραμίδος μόνον ἐχειάσθησαν εἴκοσιν ἔτη. Εἶναι τετράγωνος καὶ ἔκαστη
πλευρά της ἔχει ὀκτὼ πλέθρα πλάτος εἰς τὴ βάσιν καὶ ἄλλο τόσον ὄψος.
Εἶναι ἀπὸ πελεκητούς λίθους πάρα πολὺ καλὰ ἐφηρμοσμένους καὶ κα-
νεὶς ἀπὸ τοὺς λίθους δὲν εἶναι μικρότερος τῶν τριάκοντα ποδῶν.

125. Κατεσκευάσθη δὲ ὡς ἔξης αὐτὴ ἡ πυραμίς. Δηλαδὴ κατὰ
πρῶτον ἔκαναν βαθμῖδας, τὰς ὅποιας ἄλλοι ὀνομάζουν κρόσσας καὶ
ἄλλοι βωμίδας. Ἀφοῦ τῆς ἔδιδον αὐτὸν τὸ σχῆμα, ὑψωνον τοὺς ἄλλους
λίθους μὲ μηχανάς, ποὺ κατεσκεύαζον ἀπὸ κοντὰ ἔύλα. Ἀπὸ τὸ ἔδα-
φος τοὺς ἐσήκωνον μέχρι τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν βαθμίδων. "Οταν
δὲ ἀνέβαινεν δὲ λίθος ἐπάνω εἰς αὐτὴν (τὴν σειράν), ἐτοποθετεῖτο εἰς
ἄλλην μηχανήν, ἡ ὅποια ἦτο τοποθετημένη εἰς τὴν πρώτην σειράν,
ἀπ' ἔδῶ ἐσύρετο δὲ λίθος εἰς τὴν δευτέραν σειράν ἐπάνω εἰς ἄλλην μη-
χανήν. Διότι δσαι σειρὰν βαθμίδων ἤσαν, τόσαι ἤσαν καὶ αἱ μηχαναί.
Πιθανὸν δμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μηχανὴν εὔκολοκίνητον νὰ μετέφερον
εἰς ἔκαστην σειράν, ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν ἀπ' αὐτὴν τὸν λίθον. Διότι πρέπει

νὰ ἀναφέρω καὶ τοὺς δύο τρόπους, δπως ἀκριβῶς λέγονται.

Πρῶτον λοιπὸν ἐτελείωσεν ἡ κορυφὴ τῆς πυραμίδος, κατόπιν ἡ ἐπομένη σειρά, τελευταῖα δὲ τὰ κατώτατα τμήματα, ποὺ ἡσαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Εἶναι δὲ σημειωμένα μὲ αἰγυπτιακὰ γράμματα ἐπὶ τῆς πυραμίδος, πόσα ἐδαπανήθησαν διὰ τοὺς ἐργάτας εἰς ράπανα, χρόμματα καὶ σκόρδα καὶ, δσον μοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνθυμηθῶ, ἡ ἐπιγραφή, τὴν ὅποιαν μοῦ ἔξήγγησεν ὁ διερμηνεύς, ἀνέφερεν ὅτι τὸ ποσὸν εἶχε φθάσει τὰ χίλια ἔξακόσια ἀργυρᾶ τάλαντα. Ἐὰν πραγματικὰ τόσα εἶναι αὐτά, πόσα ἄλλα εἶναι εὔλογον νὰ ἔχουν δαπανηθῆ διὰ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὅποια εἰργάζοντο, πόσα διὰ τρόφιμα καὶ διὰ ἐνδύματα τῶν ἐργαζομένων κατὰ τὸν χρόνον, τὸν ὅποιον εἶπον τῆς οἰκοδομῆς, ἐκτὸς ἔκεινων ποὺ ἐδαπανήθησαν κατὰ τὴν γνώμην μου κατὰ τὸν χρόνον, ὁ ὅποιος ἔχρειάσθη διὰ νὰ κόψουν καὶ νὰ μεταφέρουν τοὺς δγκολίθους καὶ νὰ ἀνοίξουν τὸ ὑπόγειον δρυγμα, τὸ ὅποιον ἔχρειάσθη χρόνον οὐκ ὀλίγον.

126. Ἐμπροσθεν τῆς μεγάλης πυραμίδος ἀνηγέρθη ἡ μεσαία, τῆς ὅποιας ἔκάστη πλευρὰ εἶναι ἐνὸς καὶ ἡμίσεος πλεθρον. Ἐκτίσθη δὲ ἀπὸ λίθους, τοὺς ὅποιους οἱ Αἰγύπτιοι προσέφεραν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Χέοπος.

127. Ὁ Χέοψ οὗτος ἔλεγον οἱ Αἰγύπτιοι ὅτι ἐβασίλευσε πεντήκοντα ἔτη. Μετὰ τὸν θάνατὸν του τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του Χεφρήν. Καὶ αὐτὸς λέγουν ὅτι συμπεριεφέρθη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ζητήματα καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅπια ἔκτισε καὶ αὐτὸς πυραμίδα, ἡ ὅποια δὲν φθάνει τὸ μέγεθος τῆς πυραμίδος ἔκεινου (τὴν ἐμετρήσαμεν ἄλλωστε καὶ ἡμεῖς)... διότι οὔτε ὑπόγεια οἰκήματα ἔχει, οὔτε διώρυξ ἀπὸ τὸν Νεῖλον φθάνει ἔως αὐτήν, δπως εἰς τὴν ἄλλην, εἰς τὴν ὅποιαν ἔρχεται ὑδωρ ἀπὸ κτιστὴν διώρυγα καὶ περιβρέχει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μίαν νῆσον, εἰς τὴν ὅποιαν λέγουν ὅτι εὑρίσκεται τὸ σῶμα τοῦ Χέοπος. Ἀφοῦ ἔκτισε δὲ τὴν πρώτην σειρὰν ἀπὸ αἰθιοπικούς λίθους διαφόρων χρωμάτων, ὑψώσε τὴν πυραμίδα κατὰ τεσσαράκοντα πόδας χαμηλότερα ἀπὸ τὴν μεγάλην, ποὺ ἦτο παραπλεύρως. Καὶ αἱ δύο ὑψώνονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου, ὁ ὅποιος ἔχει ὑψος ἐκατὸν ποδῶν. Ἐλεγον ὅτι ὁ Χεφρήν ἐβασίλευσε πεντήκοντα ἔξ ἔτη.

128. Ὑπολογίζουν λοιπὸν ἐκατὸν ἔξ ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια οἱ Αἰγύπτιοι ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα καὶ οἱ ναοὶ καθ' ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον

έμειναν κλειστοί καὶ δὲν άνοιξαν. Τούτους οἱ Ἀἰγύπτιοι ἀπὸ μῆσος δὲν θέλουν μὲ κανένα τρόπον νὰ τοὺς ἀναφέρουν, ἀλλὰ ὀνομάζουν καὶ τὰς πυραμίδας μὲ τὸ δημόσιον ποιμένος Φιλιππίου, ὁ ὅποῖος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔβοσκε τὰ ποίμνιά του εἰς τὰ μέρη αὐτά.

3. Ὁ Λαβύρινθος

Τὴν Αἴγυπτον ἐμοιράσθησαν δώδεκα βασιλεῖς. Οὗτοι ἦσαν ἡνωμένοι διὰ φιλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμονται ἀπὸ κοινοῦ ἐνα μνημεῖον ἔργον. Τοῦτο ἦτο ὁ Λαβύρινθος.

148. Ἀπεφάσισαν ἐπίστης νὰ ἀφήσουν ἀπὸ κοινοῦ ἐνα μνημεῖον. Μετὰ τὴν ἀπόφασίν των αὐτὴν κατεσκεύασαν λαβύρινθον ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Μοίριος καὶ ὁ ὅποῖος εύρισκεται μάλιστα εἰς τὸ ὕψος τῆς πόλεως, ἡ ὅποια καλεῖται τῶν Κροκοδείλων. Ἐγὼ εἶδον αὐτὸν καὶ εἶναι πράγματι ἀνώτερος πάσης περιγραφῆς. Διότι, ἂν κανεὶς προσέθετε τὰ τείχη καὶ τὰ ἔργα τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τὸ σύνολον αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο διὰ εἰναι κατώτερον ἀπὸ τὸν λαβύρινθον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς τῆς Ἐφέσου καὶ ὁ ναὸς τῆς Σάμου εἶναι ἀξιόλογοι βέβαια. Ἀλλὰ καὶ αἱ πυραμίδες εἶναι ἀνώτεραι πάσης περιγραφῆς καὶ ἔκαστη τούτων εἶναι ἀνταξία πολλῶν καὶ μεγάλων Ἑλληνικῶν ἔργων. Ὁ λαβύρινθος ἐν τούτοις εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Διότι ἔχει δώδεκα αὐλὰς σκεπασμένας μὲ στέγην, μὲ πύλας ποὺ εἶναι ἀπέναντι ἡ μία τῆς ἀλλης. "Εἳ μὲν ἀπὸ αὐτὰς εἶναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἔξ πρὸς νότον, συνεχόμεναι. Περικλείει δὲ αὐτὰς ἀπ' ἔξω ὁ ἔδιος τοῦχος. "Τύπαρχουν μέσα δύο δροφοι αἰθουσῶν, αἱ μὲν ὑπόγειοι, αἱ δὲ ὑπεράνω τῶν ἀλλων, τρεῖς χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν ἦτοι χίλιαι πεντακόσιαι αἰθουσαι εἰς ἔκαστον δροφον. Τὰς μὲν λοιπὸν ἄνω αἰθουσας ἥμεταις οἱ ἔδιοι εἴδομεν, τὰς ἐπεσκέφθημεν καὶ ἔξ ἰδίας ἀντιλήψεως διμιούμεν περὶ αὐτῶν. Διὰ τὰς ὑπογείους αἰθουσας ἐλάβομεν πληροφορίας ἀπὸ ἄλλους, διότι οἱ Ἀἰγύπτιοι φύλακες δὲν ζήθελον μὲ κανένα τρόπον νὰ μᾶς δείξουν αὐτὰς μὲ τὴν πρόφασιν διὰ μέσα ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν ἔξ ἀρχῆς τὸν λαβύρινθον, καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν διὰ μὲν τὰς ὑπογείους αἰθουσας λέγομεν δόσα ἐμάθομεν ἔξ ἀκοῆς, αἱ δὲ ἄνω, τὰς ὅποιας εἴδομεν οἱ ἔδιοι, εἶναι ἀνώτεραι παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου.

Οι δρόμοι, τους όποίους άκολουθεῖ κανείς, διὰ νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὰς αἰθούσας καὶ οἱ ἐλιγμοί, τους όποίους κάμνει, διὰ νὰ διασχίσῃ τὰς αὐλάς, ἐπειδὴ ήσαν ἔξαιρετικά περίπλοκοι, μᾶς ἐπαρουσίαζον μίαν συνεχῆ ἔκπληξιν, ὅπως ἐπηγάναμεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐλὴν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀπὸ τὰς αἰθούσας εἰς τὰς στοάς, ἐκ τῶν στοῶν εἰς ἄλλα μέρη ἐστεγασμένα καὶ ἐκ τῶν αἰθουσῶν εἰς ἄλλας αὐλάς.

‘Η δροφὴ ὅλων τούτων τῶν οἰκημάτων εἶναι λιθίνη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ τοῖχοι. Οἱ τοῖχοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ γλυπτάς παραστάσεις. ‘Ἐκάστη αὐλὴ περιβάλλεται ὑπὸ στύλων ἐκ λίθου λευκοῦ μὲ ἀρίστην συναρμογήν. “Οπως τελειώνει ὁ λαβύρινθος, εἰς τὴν γωνίαν ὑπάρχει συνέχεια μὲ αὐτὸν πυραμὶς τεσσαράκοντα ὄργυιῶν, ὅπου εἶναι σκαλισμέναι μεγάλαι παραστάσεις. ‘Ο δρόμος, ὁ όποιος ὁδηγεῖ πρὸς αὐτήν, ἔχει κατασκευασθῆ ὑπογείως.

ΘΑΛΕΙΑ

‘Ο Ἡρόδοτος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀφήγησίν του περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καμβύσου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τῆς δποίας ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἴστορία καταλαμβάνει τὸ II βιβλίον. Ἀπὸ τὴν ἴστορίαν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας λαμβάνει ἀφορμὴν δὲ Ἡρόδοτος καὶ μᾶς διμιλεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου βιβλίου του περὶ τῶν Αἰθιόπων.

1. Οἱ Αἰδίοπες

17. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Καμβύσης ἐσχεδίασε τρεῖς ἐκστρατείας, κατὰ τῶν Καρχηδονίων, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων καὶ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθιόπων, οἱ δποῖοι κατοικοῦν τὰ νότια παράλια τῆς Λιβύης. Ἐνῷ ἐσκέπτετο τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ κατὰ τῶν Καρχηδονίων τὸ ναυτικόν, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων μέρος τοῦ πεζικοῦ του καὶ εἰς τοὺς Αἰθίοπας νὰ πέμψῃ πρῶτα κατασκόπους, διὰ νὰ ἴδουν τὴν λεγομένην ‘Ηλίου τράπεζαν, ἡ δποία εὑρίσκετο εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰθίοπας, ἀν πραγματικὰ ὑπῆρχε καὶ συγχρόνως νὰ κατασκοπεύσουν τὰ ἄλλα πράγματα μὲ τὴν πρόφασιν δτι φέρουν δῶρα εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν.

18. Ἡ τράπεζα τοῦ ‘Ηλίου λέγεται δτι εἶναι τοιαύτη περίπου. ‘Υπάρχει εἰς ἓν προάστειον λιβάδι γεμάτο ἀπὸ ψημένα κρέατα ὅλων τῶν ζώων. Εἰς τοῦτο τὸ λιβάδι οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες ἐκ τῶν πολιτῶν φροντίζουν καὶ ἀφίνουν κρέατα τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν ἔρχεται ἐκεῖ καὶ τρώγει δποιος θέλει. Οἱ ιθαγενεῖς ἴσχυρίζονται δτι ἡ ἴδια ἡ γῆ ἐκάστοτε παράγει τὰ κρέατα αὐτά. ‘Η καλουμένη λοιπὸν τράπεζα τοῦ ‘Ηλίου τοιαύτη περίπου λέγεται δτι εἶναι.

19. Μόλις ἀπεφάσισεν ὁ Καμβύσης νὰ πέμψῃ τοὺς κατασκόπους,

ἀμέσως ἔστειλε νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν πόλιν Ἐλεφαντίνην ἐκ τῶν Ἰχθυοφάγων ἔκεινους, οἱ δποῖοι ἐγνώριζον τὴν Αἰθιοπικὴν γλῶσσαν...

20. "Οταν ἀπὸ τὴν Ἐλεφαντίνην ἔφθασαν εἰς τὸν Καμβύσην οἱ Ἰχθυοφάγοι, τοὺς ἔπειμψεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ παρήγγειλε, τί ἔπρεπε νὰ εἴπουν. Ἔφερον μαζί των ὡς δῶρα ἐν ἔνδυμα πορφυροῦν, περιδέραιον χρυσοῦν, βραχιόλια, ἀλαβάστρινον δοχεῖον μὲ μύρον καὶ ἐν δοχεῖον μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Οἱ Αἰθίοπες δὲ οὗτοι, πρὸς τοὺς ὅποιους ἔστειλε τοὺς Ἰχθυοφάγους ὁ Καμβύσης, λέγεται ὅτι εἶναι οἱ ὑψηλότεροι καὶ οἱ ὠραιότεροι ἀπὸ δῆλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγουν ὅτι ἔχουν αὐτοὶ ἔθιμα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἴδιας τὸ ἀκόλουθον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως. Ὁποιον ἀπὸ τοὺς πολίτας κρίνουν ὅτι εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ δῆλους καὶ ὅτι ἔχει σωματικὴν δύναμιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος του, τοῦτον θεωροῦν ἀξιον νὰ εἶναι βασιλεὺς.

21. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἔφθασαν οἱ Ἰχθυοφάγοι, προσέφεραν τὰ δῶρα εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἰπον τὰ ἔξῆς. «Ο βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης, ἐπειδὴ θέλει νὰ γίνῃ φίλος καὶ ξένος σου, μᾶς ἔστειλε μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μαζί σου καὶ σοῦ προσφέρει αὐτὰ ἐδῶ ὡς δῶρα, τὰ δποῖα καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐδοκίμαζε νὰ μεταχειρίζεται».

'Αλλ' ὁ Αἰθίοψ ἐνόησεν ὅτι ἤλθον ὡς κατάσκοποι καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς τὰ ἔξῆς· «οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν σᾶς ἔστειλε νὰ μοῦ φέρετε δῶρα, διότι δῆθεν θεωρεῖ σπουδαῖον πρᾶγμα νὰ γίνῃ φίλος μου οὔτε σεῖς λέγετε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἔχετε ἔλθει ὡς κατάσκοποι τοῦ βασιλείου μου, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔκεινος εἶναι δίκαιος ἀνθρωπος. Διότι, ἢν ἦτο δίκαιος, δὲν θὰ ἐπεθύμει ἄλλην χώραν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἱδικήν του οὔτε θὰ ὑπεδούλωνεν ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ποτὲ δὲν ἔχει ἀδικηθῆ. Τώρα δὲ δώσατε εἰς αὐτὸν αὐτὸ δῶρο τὸ τόξον καὶ ἐπαναλάβετέ του τὰ ἔξῆς· «ὅ βασιλεὺς τῶν Αἰθιόπων συμβουλεύει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὅταν οἱ Πέρσαι δυνηθοῦν τόσον εὔκολα, δσον ἐγὼ τώρα νὰ τεντώσουν τόξα τόσον μεγάλα, δπως αὐτὸ δῶρο, τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν μαχροβίων Αἰθιόπων μὲ στρατὸν πολυαριθμότερον. Μέχρι τότε δμως νὰ εὐγνωμονοῦν τοὺς θεούς, οἱ δποῖοι δὲν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς οἵοὺς τῶν Αἰθιόπων τὴν ἴδεαν νὰ προσθέσουν ἄλλην μίαν ἀκόμη χώραν

εἰς τὴν ἴδικήν των». Αὕτα ἀφοῦ εἶπεν, ἔχαλάρωσε τὸ τόξον καὶ τὸ παρέδωσεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους.

Ἐπειτα ἔλαβε τὸ πορφυροῦν ἔνδυμα καὶ ἡρώτησε, τί ἦτο καὶ πῶς ἦτο κατεσκευασμένον. «Οταν εἶπον οἱ Ἰχθυοφάγοι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν πορφύραν καὶ τὴν βαφήν, αὐτὸς ἀπεκρίθη ὅτι, ὅπως εἰσθε οἱ ἀνθρώποι ἀπατηλοί, ὁμοίως καὶ τὰ ἐνδύματά σας εἰναι ἀπατηλά». Κατόπιν ἡρώτα διὰ τὰ χρυσᾶ ἀντικείμενα, τὸ περιδέραιον καὶ τὰ βραχιόλια. Ἐνῷ δὲ οἱ Ἰχθυοφάγοι τοῦ ἔξηγούσαν τὰ στολίδια ἔκεινα, ἐγέλασεν ὁ βασιλεὺς καὶ, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι ἡσαν δεσμά, τοὺς εἶπεν ὅτι οἱ Αἰθίοπες ἔχουν δεσμὰ δυνατώτερα ἀπὸ αὐτά. Τρίτον ἡρώτησε περὶ τοῦ μύρου. «Οταν τοῦ ἔξήγησαν τὴν κατασκευὴν του καὶ ὅτι διὰ ἀλείφονται μὲ αὐτό, τοὺς ἐπανέλαβεν διὰ τὰ ἐνδύματα. Μόλις δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν οἶνον καὶ ἔμαθε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς του, εὐχαριστήθη πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὸς τὸ ποτὸν καὶ ἡρώτησε, μὲ τί τρέφεται ὁ βασιλεὺς καὶ πόσον χρόνον τὸ πολὺ ζῆ ἔνας Πέρσης. Αὐτοὶ ἀπήντησαν ὅτι ὁ βασιλεὺς τρέφεται μὲ ἄρτον. Τοῦ ἔξήγησαν, πῶς φυτρώνει ὁ σῖτος καὶ ὅτι εἰς ἀνθρωπος δύναται νὰ ζήσῃ εἰς τὴν Περσίαν τὸ πολὺ ὀγδόνηκοντα ἔτη. Ὁ Αἰθίοψ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἔκπλήσσεται καθόλου, διότι ζοῦν τόσον δλίγα ἔτη, ἀφοῦ τρώγουν κόπρον. Ἄλλ' οὔτε τόσα ἔτη δὲν θὰ ἡδύναντο νὰ ζοῦν, ἐὰν δὲν τοὺς ἔδιδε δυνάμεις τὸ ποτὸν αὐτό, καὶ εὐνοοῦσε τὸν οἶνον. Ὡς πρὸς αὐτὸς ἀνεγνώριζεν ὅτι εἰναι κατώτεροι τῶν Περσῶν.

23. «Οταν δὲ καὶ οἱ Ἰχθυοφάγοι μὲ τὴν σειράν των ἡρώτησαν τὸν βασιλέα περὶ τῆς μακροζωίας τῶν Αἰθιόπων καὶ περὶ τῆς διαίτης αὐτῶν ἀπεκρίθη ὅτι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς φθάνουν τὰ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη, μερικοὶ δὲ τὰ περνοῦν καὶ αὐτά. Ἡ τροφή των ὅτι εἰναι κρέας βραστὸν καὶ ποτὸν αὐτῶν τὸ γάλα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κατάσκοποι ἔμειναν ἔκπληκτοι ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἔτῶν τῆς ζωῆς, ὡδήγησαν αὐτοὺς εἰς μίαν κρήνην, μὲ τὸ ὄδωρ τῆς ὁποίας, δσοι ἐλούοντο, ἐγίνοντο λιπαρώτεροι, ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀπὸ ἔλαιον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρήνην ἔξήρχετο μυρωδιά μενεζέδων. Τὸ ὄδωρ αὐτῆς ἔλεγον οἱ κατάσκοποι διὰ εἰναι τόσον ἐλαφρόν, ὥστε τίποτε δὲν δύναται νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ξύλον οὔτε δσα εἰναι ἐλαφρότερα ἀπὸ ξύλον, ἀλλ' δὲ δλα αὐτὰ ἐβυθίζοντο. Ἐὰν πράγματι ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των τοιοῦτον ὄδωρ, ὅπως τὸ περιγράφουν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ εἰναι μακρόβιοι, διότι χρη-

συμποιοιοῦν αὐτὸν πάντοτε. Ἀπὸ τὴν κρήνην ὡδήγησαν τοὺς κατασκόπους εἰς φυλακὴν ἀνδρῶν, ὅπου πάντες ἥσαν δεμένοι μὲν χρυσᾶ δεσμὰ. Εἰς τοὺς Αἰθίοπας τούτους ὁ χαλκὸς εἶναι ἀπὸ ὅλα τὰ μέταλλα τὸ σπανιώτερον καὶ τὸ πολυτιμότερον. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ δεσμωτηρίου ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν λεγομένην τράπεζαν τοῦ Ἡλίου.

24. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τελευταίους ἐπεσκέφθησαν τοὺς τάφους αὐτῶν. Λέγεται δtti κατασκευάζουν αὐτοὺς ἀπὸ διαφανεῖς λίθους κατὰ τὸν ἔξῆς τρόπον. Ἄφοῦ ἀποξηράνουν τὸ πτῶμα, εἴτε ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι εἴτε κάπως διαφορετικά, τὸ περιβάλλον μὲν ἐν στρῶμα γύψῳ, τὸ ζωγραφίζουν δλόκληρον μὲν προσπάθειαν νὰ ἀποτυπώσουν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερα τὴν μορφὴν τοῦ νεκροῦ, ὅστερα τὸ περικλείουν μὲν κοίλην στήλην, ἡ δοπία ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ διαφανῆ λίθον (ἡ ὅλη αὐτὴ ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐκόλως τὴν ἐπεξεργάζονται). Ὁ νεκρὸς διακρίνεται καθαρὰ εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης χωρὶς νὰ μυρίζῃ καὶ νὰ παρουσιάζῃ καμμίαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Φαίνονται δὲ ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ δημοια πρὸς αὐτὸν τὸν νεκρόν. Ἐπὶ ἐν μὲν ἔτος φυλάττουν τὴν στήλην εἰς τὴν οἰκίαν των οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς, προσφέρουν εἰς τὸν νεκρὸν ἀπαρχὰς καὶ κάμνουν θυσίας. Κατόπιν μεταφέρουν αὐτὴν εἰς τοὺς τάφους τῆς πόλεως.

25. Ἀφοῦ οἱ κατάσκοποι ἐξήτασαν τὰ πάντα, ἀνεγώρησαν. "Οταν δὲ ἀνέφεραν αὐτά, ὁ Καμβύσης ὠργίσθη καὶ ἀμέσως ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Αἰθιόπων, χωρὶς νὰ διατάξῃ οὐδεμίαν προπαρασκευὴν τροφίμων οὕτε νὰ ἀναλογισθῇ δtti ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου. "Οπως ἦτο τρελλὸς καὶ ὅχι εἰς τὰ καλά του, εὐθὺς μόλις ἤκουσεν ὁ Ἰδιος τοὺς Ἰχθυοφάγους, ἐξεστράτευσε. Διέταξε μὲν πάντες οἱ "Ελληνες, ποὺ ἥσαν παρόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐδῶ νὰ παραμείνουν. Ἐπῆρε δὲ μαζί του ὅλον τὸ πεζικόν. "Ἐπειτα πορευόμενος ἐφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Ἀπέσπασε πεντήκοντα χιλιάδας ἀπὸ τὸν στρατόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς μὲν ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς Ἀμμωνίους καὶ νὰ καύσουν τὸ μαντεῖον τοῦ Διός, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν ἐβάδιζε κατὰ τῶν Αἰθιόπων. Ἀλλὰ πρὶν ὁ στρατὸς διανύσῃ τὸ πέμπτον τῆς ἀποστάσεως, ἥδη ἐξηντλήθησαν τὰ τρόφιμα, τὰ δοπία εἰχον φέρει μαζί των. Καὶ μετὰ τὰ τρόφιμα ἐξηντλήθησαν τὰ ἀχθοφόρα. ζῷα, διότι τὰ ἔτρωγον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ὁ Καμβύσης, μόλις ἀντελή-

φθη αὐτά, ἥλλασσε γνώμην καὶ ὠδήγει ὁπίσω τὸν στρατόν, θὰ ἐνήργει
ώς φρόνιμος ἀνθρωπος παρὰ τὸ ἀρχικόν του σφάλμα. Τώρα δύμως,
χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ τίποτε, ἔξηκολούθει νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἐμπρός.
Οἱ στρατιῶται, μέχρις ὅτου μὲν ἡδύναντο νὰ λαμβάνουν κάτι ἀπὸ τοὺς
ἀγρούς, μὲν χορτοφαγίαν ἔζων. "Οταν δύμως ἔφθασαν εἰς τὰ ἀμμώδη
μέρη, τότε μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διέπραξαν ἔργον ἀποτρόπαιον. "Ερρι-
πτον κλῆρον μεταξύ των ἀνὰ δέκα καὶ κατέτρωγον τὸν ἔνα ἀπὸ αὐτούς.
"Οταν ἐπληροφορήθη αὐτὰ ὁ Καμβύσης, ἐφοβήθη τὸ ἀλληλοφάγωμα
τῶν στρατιωτῶν, ἐγκατέλειψε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Αἰθιόπων,
ὑπεχώρησε καὶ φθάνει εἰς τὰς Θήβας, ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἀπὸ τὸν
στρατόν του. Ἀπὸ τὰς Θήβας κατέβη εἰς τὴν Μέμφιν καὶ ἐπέτρεψεν
εἰς τοὺς "Ἐλληνας νὰ ἐπιστρέψουν.

26. Τοιοῦτον τέλος εἶχεν ἡ κατὰ τῶν Αἰθιόπων ἐκστρατεία. "Οσοι
ἀπὸ αὐτοὺς διετάχθησαν νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Ἀμμωνίων, ἀφοῦ ἔξ-
εκίνησαν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐπορεύοντο μὲν ὀδηγούς καὶ φαίνεται ὅτι ἔφθα-
σαν εἰς τὴν πόλιν "Οασιν, τὴν δόπιαν κατέχουν οἱ Σάμιοι, ποὺ λέγεται
ὅτι εἰναι ἀπὸ τὴν Αἰσχριωνίαν φυλὴν καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰς Θήβας ἐπτὰ
ἡμερῶν πορείαν μέσα ἀπὸ ἀμμώδη περιοχήν. Ὁνομάζεται δὲ ὁ τόπος
οὗτος εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν "Ἐλλήνων Μακάρων νῆσος. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν
τὸν τόπον λέγεται ὅτι ἔφθασεν ὁ στρατός. 'Απ' ἐδῶ καὶ πέρα, ἐκτὸς
ἀπὸ τοὺς Ἀμμωνίους καὶ ὅσους ἤκουσαν αὐτούς, οὐδεὶς ἄλλος δύναται
νὰ εἴπῃ κάτι δι' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας. Διότι οὔτε εἰς τοὺς Ἀμμω-
νίους ἔφθασαν οὔτε ἐπέστρεψαν δόπισω. 'Αναφέρονται δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα
ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀμμωνίους. "Οταν ἔφυγον ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν
"Οασιν καὶ ἐπορεύοντο ἐναντίον των διὰ τῆς ἀμμώδους ἐκτάσεως,
ἔφθασαν εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δρόμου μεταξύ αὐτῶν καὶ τῆς 'Οά-
σεως. 'Ενῷ ἐγευμάτιζον αὐτοί, ἐπνευσε δυνατὸς καὶ παράξενος νότιος
ἄνεμος, ὃς τις ἐσήκωσε σωροὺς ἔξμου, ὥστε ἐκάλυψε τελείως αὐτούς
καὶ μὲν αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηφανίσθησαν. Οἱ Ἀμμώνιοι λέγουν ὅτι
αὐτὰ συνέβησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν.

2. 'Ο δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους

39. "Οταν ὁ Καμβύσης ἔξεστράτευε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ
οἱ Λακεδαιμόνιοι συγχρόνως ἔκαμψαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σάμου καὶ

τοῦ Πολυκράτους, υἱοῦ τοῦ Αἰάκους, ὁ ὄποῖος κατέλαβε τὴν Σάμον κατόπιν ἐπαναστάσεως. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διήρεσε τὸ κράτος εἰς τρία μέρη καὶ τὸ ἐμοιράσθη μὲ τοὺς φρέδελφούς του Παντάγνωτον καὶ Συλοσῶντα. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ τὸν μὲν ἔνα ἀπὸ αὐτοὺς ἐφόνευσε, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξεδίωξε, κατέλαβεν δὲν τὴν Σάμον. Ἐφοῦ τὴν κατέλαβεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἀμασιν, ἐπεμπεν εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ ἐδέχετο ἄλλα ἀπὸ ἑκεῖνον. Ἐντὸς δὲ λίγου χρόνου ἡ δύναμις τοῦ Πολυκράτους ἀμέσως ἐμεγάλωσε καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διότι διούδήποτε ἔστελλε τὸν στρατόν του, πάντα εἰχεν ἐπιτυχίας. Εἶχεν ἔκατὸν πεντηκοντόρους καὶ χιλίους τοξότας. Ἐλεγχάτει πάντας ἀνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. «Διότι, καθὼς ἔλεγε, θὰ φανῶ περισσότερον εὐχάριστος εἰς τὸν φίλον μου, διταν τοῦ ἀποδώσω δσα τοῦ ἥρπασα, παρὰ νὰ μὴ λάβω ἀπὸ αὐτὸν τίποτε ἐξ ἀρχῆς». Ἐκυρίευσε λοιπὸν πολλὰς νήσους καὶ πολλὰς πόλεις τῆς ἡπείρου. Μάλιστα καὶ τοὺς Λεσβίους, ποὺ ἐβοήθουν μὲ δλας των τὰς δυνάμεις τοὺς Μιλησίους, ἐνίκησεν εἰς ναυμαχίαν καὶ συνέλαβεν αὐτοὺς αἰχμαλώτους. Αὐτοὶ εἶναι ἑκεῖνοι, οἱ ὄποιοι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν των ἔσκαψαν τὴν τάφρον γύρω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Σάμου.

40. Τὴν μεγάλην εὔτυχίαν τοῦ Πολυκράτους δὲν ἤγνοει, νομίζω, ὁ Ἀμασις, ἀλλὰ τούναντίον καὶ ἐνδιεφέρετο δι' αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὔτυχία του αὗτη συνεχῶς ἐμεγάλωνεν, ἔγραψε τὰ ἔξῆς ἐπὶ παπύρου καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Σάμον. «Ο Ἀμασις πρὸς τὸν Πολυκράτη λέγει τὰ ἀκόλουθα. Εὐχάριστον μὲν εἶναι νὰ πληροφορῇται κανεὶς δτι ὁ φίλος καὶ σύμμαχός του εὔτυχε. Ἄλλ' εἰς ἐμὲ δὲν ἀρέσκει ἡ μεγάλη σου εὔτυχία, διότι καλὰ γνωρίζω δτι τὸ θεῖον εἶναι φθονερόν. Θὰ ἐπεθύμουν λοιπὸν καὶ ἐγὼ δὲν ἔχω δὲν δοσούς ἀγαπῶ ἄλλοτε μὲν εἰς μερικὰς ὑποθέσεις μας νὰ εὐδοκιμοῦμεν, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀποτυγχάνωμεν, ὥστε ἡ ζωὴ μας νὰ διαφέρῃ μὲ τὴν ἀλλαγὴν καὶ νὰ μὴ εἴμεθα πάντοτε εὔτυχεῖς. Διότι ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἤκουσα νὰ κάνουν λόγον δι' ἔνα ἀνθρώπον, δὲν ὄποιος, ἐνῷ κατὰ πάντα ἦτο εὔτυχής, νὰ μὴ ἔχῃ ἐλεεινὸν τέλος μέχρι τελείας καταστροφῆς του. Σὺ λοιπὸν ἄκουσε καὶ κάμε τὰ ἔξῆς διὰ τὴν εὔτυχίαν σου. Φρόντισε νὰ εὕρης, ποῖον πολυτιμότατον ἀγαθὸν ἔχεις καὶ μὲ τὴν ἀπώλειάν του θὰ λυπηθῆς ὑπερβολικά· ρῦψε τὸ πρᾶγμα τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ πλέον εἰς ἀνθρώ-

πον. Καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ αὐτὸν αἱ εὔτυχίαι σου δὲν ἐναλλάσσωνται διαδοχικὰ μὲ τὰς δυστυχίας, θεράπευσε τὴν κατάστασιν μὲ τὸν τρόπον, τὸν δόποῖον σοῦ ὑπαγορεύω».

41. Ἀφοῦ ἀνέγνωσεν δὲ Πολυκράτης αὐτά, ἐνόησεν δὲν δὲ "Αμασίες τὸν συνεβούλευεν ὁρθῶς. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ εὕρῃ, ποῖον ἀπὸ τοὺς θησαυρούς του ἔὰν ἔχανε, θὰ ἐλυπεῖτο ἡ ψυχὴ του ὑπερβολικά. Ἀφοῦ ἐσκέφθη καλῶς, εὗρε τὸ ἔξῆς. Εἶχε μίαν σφραγῖδα χρυσοδεμένην, τὴν ὅποιαν ἐσυνήθιζε νὰ φορῇ ὡς δακτυλίδι. Ἡτο ἀπὸ σμάραγδον λίθον, ἔργον τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Τηλεκλέους ἀπὸ τὴν Σάμον. "Οταν λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ χάσῃ αὐτήν, ἔκαμε τὸ ἔξῆς. Ἔτοιμασε μίαν πεντηκόντορον μὲ τοὺς ἄνδρας τῆς καὶ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς αὐτήν. Κατόπιν διέταξε νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς τὸ πέλαγος. "Οταν ἀπεμαρτύνθησαν ἀπὸ τὴν νῆσον, ἀφήρεσε ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του τὴν σφραγῖδα καὶ, ἐνῷ τὸν ἔβλεπον ὅλοι οἱ συμπλέοντες, ρίπτει αὐτήν εἰς τὸ πέλαγος. Αὐτὸν ἔκαμε καὶ ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. "Οταν ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐλυπεῖτο διὰ τὴν συμφοράν.

42. Μετὰ πέντε ὅμιως ἡ ἔξη ἡμέρας ἀπὸ αὐτὸν τὸ γεγονός σύνεβη τὸ ἔξῆς εἰς τὸν Πολυκράτη. Ἄλιεὺς συνέλαβεν ἔνα μέγαν καὶ ὠραῖον ἵχθυν καὶ ἐθεώρησε καλὸν νὰ προσφέρῃ αὐτὸν ὡς δῶρον εἰς τὸν Πολυκράτη. Τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὰς πύλας τοῦ Πολυκράτους καὶ ἔλεγεν δὲν ἐπεθύμει νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτόν. "Οταν οὗτος ἐπέτυχε τοῦτο, προσέφερε τὸν ἵχθυν εἰς τὸν Πολυκράτη μὲ τοὺς ἔξης λόγους. «Βασιλεῦ, ἔπιασα αὐτὸν τὸ ψάρι, δὲν ἐθεώρησα δρθὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν ἀγοράν, ἀν καὶ ζῷ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μου, ἀλλὰ μοῦ ἐφάνη δὲν εἰναι ἄξιον διὰ σὲ καὶ τὴν βασιλικήν σου ἔξουσίαν Δι' ἐσὲ λοιπὸν τὸ ἔφερα ὡς δῶρον.» Ὁ Πολυκράτης εὐχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς λόγους καὶ ἀπήντησε μὲ τὰ ἔξης: «Ἐκαμες πάρα πολὺ καλὰ καὶ σοῦ χρεωστῶ διπλῆν εὐγνωμοσύνην διὰ τοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ δῶρον. Καλοῦμεν καὶ σὲ εἰς τὸ δεῖπνον». Καὶ ὁ μὲν Ἄλιεὺς μὲ ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν τιμὴν αὐτήν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του. "Οταν δὲ οἱ ὑπηρέται ἤνοιξαν τὸν ἵχθυν, εὗρον εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τὴν σφραγῖδα τοῦ Πολυκράτους. Μόλις τὴν εἶδον καὶ τὴν ἐπῆραν εἰς τὰς χειράς των, τὴν ἔφεραν χαρούμενοι εἰς τὸν Πολυκράτη. "Οταν ἔδιδον τὴν σφραγῖδα, διηγοῦντο, μὲ ποῖον τρόπον εὑρέθη. Τότε ὁ Πολυκράτης ἐνόησεν δὲν τὸ γεγονός αὐτὸν ὀφείλεται εἰς τὴν θείαν δύναμιν, γράφει εἰς πάπυρον ὅλα, δσα ἔπραξε καὶ πᾶν

ὅ τι συνέβη. Ἐφοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν, ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

43. "Οταν ὁ Ἀμασις ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὅποιαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πολυκράτη, ἐνόησεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς ἄνθρωπος νὰ ἀπομακρύνῃ ἕνα ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ πρόκειται νὰ τοῦ συμβῇ καὶ ὅτι ὁ Πολυκράτης δὲν ἔμελλε νὰ ἔχῃ καλὸν τέλος, ἀφοῦ τόσον πολὺ τὸν εὔνοεῖ ἡ τύχη, ὥστε νὰ εὑρίσκῃ ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔρριπτεν (εἰς τὴν θάλασσαν).

"Ἐπειμψε λοιπὸν κήρυκα εἰς τὴν Σάμον, διὰ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι διαλύει τὴν μεταξύ των συμμαχίαν. "Ἐπραξε δὲ τοῦτο φοβούμενος, μήπως συμβῇ μεγάλη καὶ φοβερὴ συμφορὰ εἰς τὸν Πολυκράτη καὶ λυπηθῇ αὐτὸς περισσότερον τότε ως φίλος.

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῶν δύο μεγάλων ἐκστρατειῶν τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Σκυθίας καὶ κατὰ τῆς Λιβύης.

·Η ΛΙΘΥΝ·

41. Τοιαύτη εἶναι ἡ διαμόρφωσις καὶ τόση ἡ ἔκτασις τῆς Ἀσίας. Ή δὲ Λιβύη εὐρίσκεται εἰς τὴν ἄλλην χερσόνησον, διότι ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὴν Αἴγυπτον. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Αἴγυπτου ἡ ἔηρά αὔτη εἶναι στενή, διότι ἀπὸ αὐτῆν ἐδῶ τὴν θάλασσαν (τὴν Μεσόγειον) μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς εἶναι δέκα χιλιάδες ὄργυιαί, ποὺ ἵσοδυναμοῦν πρὸς χιλίους σταδίους. Μετὰ τὸ στενὸν αὐτὸν μέρος ἡ ἔηρά πλατύνεται καὶ καλεῖται Λιβύη.

42. Ἀπορῷ λοιπὸν μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὥρισαν καὶ διήρεσαν τὴν γῆν εἰς Λιβύην, Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην, διότι ἡ διαφορὰ μεταξύ των δὲν εἶναι μικρά. Πράγματι ἡ Εὐρώπη ὡς πρὸς τὸ μῆκος μὲν ἔκτείνεται κατὰ μῆκος τῶν δύο ἄλλων, ὡς πρὸς τὸ πλάτος δύμως μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀξία νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτάς.

Μόνον ἡ Λιβύη πράγματι φαίνεται ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν πλὴν τοῦ τμήματος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον συνορεύει πρὸς τὴν Ἀσίαν. Ο Νεκώ, ὁ βασιλεὺς τῶν Αἴγυπτίων, πρῶτος ἀπὸ ὅσους γνωρίζομεν ἡμεῖς, ἀπέδειξε τοῦτο. Αὐτός, ὅταν ἔπαισε νὰ σκάπτῃ τὴν διώρυγα, ἡ ὁποία εἶναι μεταξὺ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἀραβίου κόλπου, ἔστειλε μὲ πλοῖα μερικούς Φοίνικας μὲ τὴν διαταγὴν νὰ εἰσέλθουν διὰ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν (δηλ. τὴν Μεσόγειον) καὶ δι’ αὐτῆς νὰ φθάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Φοίνικες λοιπὸν ἀνεχώρησαν

ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐταξίδευον εἰς τὴν νότιον (= τὸν Ἰνδικὸν Ὡκεανόν). "Οταν ἥρχετο τὸ φθινόπωρον, ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν ξηράν, ἔσπειρον τὴν γῆν τῆς Λιβύης, ἐκεῖ δπου ἐκάστοτε συνέβαινε νὰ ταξιδεύουν καὶ περιέμενον τὸ θέρος. "Οταν δὲ ἐθέριζον τὸν σῖτον, ἀπέπλεον. Τοιουτοτρόπως ἐπέρασαν δύο ἔτη. Κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἐπέρασαν τὰς Ἡρακλείους στήλας καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ διηγοῦντο πράγματα, τὰ ὄποια ἐγώ μὲν δὲν πιστεύω, ἀλλοις δμως ἵσως τὰ πιστεύει, δτι δηλαδή, δταν περιέπλεον τὴν Λιβύην, είχον τὸν ἥλιον εἰς τὰ δεξιά.

43. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινε γνωστὴ πρῶτον ἡ Λιβύη. Μετὰ τούτους οἱ Καρχηδόνιοι λέγουν δτι τὴν ἐγνώρισαν. Διότι ὁ Σατάσπης, ὁ υἱὸς τοῦ Τεάσπιος, Ἀχαιμενίδης, δὲν περιέπλευσε τὴν Λιβύην, ἀν καὶ ἐστάλη δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπόν, ἀλλ' ἐπέστρεψε δπίσω, διότι ἐφοβήθη τὸ μῆκος τοῦ ταξιδίου καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ οὕτε ἐφέρεν εἰς πέρας τὸν ἀθλον, τὸν ὄποιον τοῦ ἐπέβαλεν ἡ μήτηρ του... ("Ο Ξέρξης δι' ἡθικὸν παράπτωμα θὰ ἀνεσκολόπιζε τὸν Σατάσπην), ἀλλ' ἡ μήτηρ του εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα δτι θὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν υἱὸν της μεγαλυτέρων τιμωρίαν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, δηλαδὴ θὰ τὸν ἡνάγκαζε νὰ περιπλεύσῃ τὴν Λιβύην, μέχρις δτου φθάσῃ εἰς τὸν Ἀράβιον κόλπον. "Οταν δὲ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν συμφωνίαν ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὄρους, ὁ Σατάσπης ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ ἐκεῖ ἐν πλοῖον καὶ ναύτας, ἔπλεε πρὸς τὰς Ἡρακλείους στήλας. Ἀφοῦ διέπλευσε ταύτας καὶ παρέκαμψε τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λιβύης, τὸ ὄποιον ἔχει τὸ δνομα Σολοίεις, ἔπλεε πρὸς μεσημβρίαν. "Οταν δμως ἐπέρασε πολλὴν θάλασσαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ πάντοτε ὑπελείπετο τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ταξιδίου, ἐπέστρεψεν δπίσω καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀπὸ αὐτὴν ἔφθασεν εἰς τὸν βασιλέα Ξέρξην καὶ τοῦ διηγεῖτο δτι εἰς τὸ πλέον μακρυνὸν σημεῖον ἔπλεε πλησίον χώρας μὲ μικροσώμους ἀνθρώπους, οἱ ὄποιοι ἐφόρουν ἐνδύματα ἀπὸ φύλλα φοίνικος καὶ, ὄπως αὐτοὶ μὲ τὸ πλοῖον ἐπλησίαζον εἰς τὴν ξηράν, οἱ μικρόσωμοι ἔφευγον πρὸς τὰ ὄρη καταλείποντες τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὄποιας οἱ ναῦται του εἰσήρχοντο χωρὶς νὰ πειράζουν τίποτε· μόνον τρόφιμα ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτάς. Αἴτιον δὲ τῆς μὴ ὀλοκληρώσεως τοῦ περίπλου τῆς Λιβύης ἔλεγεν δτι ἦτο τὸ ἔξης· δτι τὸ πλοῖον δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, διότι εὔρισκεν εἰς τὸν πυθμένα. Ἐπειδὴ δὲ δὲ ο Ξέρξης δὲν παρεδέχετο δτι ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν καὶ διότι δὲν ἔξεπλήρωσε βέβαια τὸν ἀθλον,

τὸν ὄποιον τοῦ ἐπρότειναν, τὸν ἀνεσκολόπισεν ἐπιβάλλων εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχικὴν ποινήν...

44. Τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἀσίας ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τὸν Δαρεῖον, ὁ ὄποιος ἥθελε νὰ μάθῃ, εἰς ποίαν θάλασσαν ἐκβάλλει ὁ Ἰνδὸς ποταμός, ὁ δεύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ποταμούς, ποὺ τρέφει κροκοδείλους.

Στέλλει μὲ πλοϊα καὶ ἄλλους, εἰς τοὺς ὄποιους εἶχεν ἐμπιστοσύνην ὅτι θὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν Σκύλακα τὸν Καρυανδέα. Αὔτοι ἔξ-εκίνησαν ἀπὸ τὴν πόλιν Κασπάτυρον καὶ ἀπὸ τὴν Πακτυώκην χώραν ἔπλεον τὸν ποταμὸν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατόπιν πλέοντες διὰ θαλάσσης πρὸς δυσμὰς κατὰ τὸν τριακοστὸν μῆνα φθάνουν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἀπὸ δύο ὡρῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ἀπέστειλε τοὺς Φοίνικας, ποὺ εἴπον προηγουμένως, διὰ νὰ περιπλεύσουν τὴν Λιβύην. Μετὰ τὸν περίπλουν αὐτῶν ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε τοὺς Ἰνδούς καὶ ἔχρησιμοποίει αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Τοιουτοτρόπως καὶ τῆς Ἀσίας τὰ ἄλλα μέρη εὑρέθησαν ὅτι εἶναι δῆμοια μὲ τῆς Λιβύης, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀνατολάς.

45. Ἡ δὲ Εύρωπη ἀπὸ κανένα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστή, ἀν περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν οὕτε ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν οὕτε ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ὡς πρὸς τὸ μῆκος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι ἵση μὲ τὰς δύο ἄλλας μαζί. Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ ἐρμηνεύσω, διατί, ἐνῷ ἡ γῆ εἶναι μία, ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν τρία δύναματα διαφορετικά, ἀπὸ δύναματα γυναικῶν, οὕτε διατὶ ὡς ὅρια εἰς αὐτὴν ἐτέθησαν ὁ Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Φᾶσις, ὁ τῆς Κολχίδος. "Αλλοι λέγουν τὸν Τάναϊν, ποταμὸν τῆς Μαιώτιδος, καὶ τὰ Κιμμέρια Στενά. Ἐπὶ πλέον δὲν δύναμαι νὰ πληροφορηθῶ τὰ δύναματα ἐκείνων, οἵτινες καθώρισαν αὐτὰ τὰ ὅρια καὶ ἀπὸ ποῦ ἔλαβον αὐτὰς τὰς ἐπωνυμίας. Ἡ Λιβύη μὲν λέγεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους "Ελληνας ὅτι ἔλαβε τὸ δῆμομα τῆς Λιβύης, γυναικὸς ιθαγενοῦς, ἡ δὲ Ἀσία ἀπὸ τὸ δῆμομα τῆς γυναικὸς τοῦ Προμηθέως, Οἱ Λυδοὶ δῆμος διεκδικοῦν τὸ δῆμομα αὐτὸν καὶ λέγουν ὅτι ὀνομάσθη ὡτας ἡ Ἀσία ἀπὸ τὸν Ἀσίαν, υἱὸν τοῦ Κότυος, υἱὸν τοῦ Μάνου καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν γυναικα τοῦ Προμηθέως Ἀσίαν. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀσίαν ἰσχυρίζονται ὅτι ὀνομάσθη καὶ ἡ φυλὴ τῶν Σάρδεων Ἀσίας. Ἡ δὲ Εύρωπη δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς κανένα ἀνθρωπον, οὕτε ἀν περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσαν οὕτε ἀπὸ ποῦ ἔλαβεν αὐτὸν δῆμομα οὕτε εἶναι

φανερόν, ποῖος τὸ ἔδωκεν, ἐκτὸς ἀν παραδεγμῶν οἵτινες ἔπει τὸ ἔλαχθεν ἀπὸ τὴν Εύρωπην τῆς Τύρου.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προηγουμένως θὰ ἦτο ἄρα γιωρίς διομάχ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ ἄλλαι. Ἐάλλ' ἦτο φανερὸν οἵτινες Τυρία αὐτὴ ἦτο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν αὐτήν, οἵτις ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τώρα καλεῖται Εύρωπη, ἀλλὰ ἥλθεν ἀπὸ τὴν Φοινίκην εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην εἰς τὴν Λυκίαν. Αὗτὰ μὲν λοιπὸν ἀρκοῦν περὶ τούτων, διότι ήμεῖς θὰ μεταχειριζόμεθα τὰ καθιερωμένα δνόματα.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Μέχρι τοῦ κεφαλαίου 27 τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἡρόδοτος συνεχίζει τὴν ἀφίγμησιν τοῦ τετάρτου βιβλίου τὸν περὶ τῶν πολέμων τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Λιβύην, τὸν Ἐλλήσποντον; τὴν Θράκην. Ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 28 κ. ἐξ. ἀρχίζει ἡ ἔξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων. Οἱ Ἑλληνες τῆς κυρίως Ἐλλάδος καλοῦνται νὰ βοηθήσουν τὸν δομοεθνεῖς των τῆς Ἰωνίας, οἵτινες εἶχον ὑποδούλωθῆ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλον. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑστεροβούλως συμβουλεύονται τὸν συμμάχους των νὰ ἐπαναφέρουν τὸν Ἰππίαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Κορίνθιος Σωσικλῆς μεταξὺ ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἔξης περὶ Λάβδας.

1. Ἡ Λάθδα

92. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶπον αὐτά. Οἱ περισσότεροι ὅμως σύμμαχοι δὲν ἐπεδοκίμαζον αὐτοὺς τὸν λόγον. Ἐνῷ δὲ οἱ ἄλλοι ἐσιώπων, μόνον ὁ Σωσικλῆς ὁ Κορίνθιος εἶπε τὰ ἔξης.

1. Βέβαια ὁ οὐρανὸς θὰ ἔλθῃ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἡ γῆ θὰ αἰωρῆται ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ἄνθρωποι θὰ ζοῦν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἵχθυες ἔκει, ὅπου ἥσαν προηγουμένως οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ σεῖς, ὃ Λακεδαιμόνιοι, καταλύετε τὰς ἴσονομίας καὶ εἰσθε ἔποιμοι νὰ ἐπαναφέρετε τὰς τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὅποιας δὲν ὑπάρχει οὐδὲν καθεστώς εἰς τὸν κόσμον ἀδικώτερον καὶ περισσότερον αἰματοβαμμένον.

Ἐὰν πράγματι σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κυβερνῶνται αἱ πόλεις ὑπὸ τυράννων, σεῖς πρῶτοι ἐγκαταστήσατε τύραννον εἰς τὴν πόλιν σας καὶ ἐπειτα προσπαθήσατε νὰ ἐγκαταστήσετε καὶ εἰς τὰς ἄλλας

πόλεις. Τώρα ένῷ σεῖς οἱ Ἰδιοὶ δὲν ἔχετε δοκιμάσει τὴν τυραννίδα καὶ ένῷ προσέχετε μὲν ὑπερβολικὴν αὐτηρότητα νὰ μὴ παρουσιασθῇ αὐτῇ εἰς τὴν Σπάρτην, φέρεσθε ὑπούλως πρὸς τοὺς συμμάχους.³ Εὰν δημῶς εἴχετε τὴν πεῖραν τῆς τυραννίδος, τὴν ὅποιαν ἡμεῖς ἔχομεν, θὰ ἡδύνασθε νὰ μᾶς δώσετε καλυτέρας συμβουλᾶς περὶ αὐτῆς ἀπὸ αὐτάς, που μᾶς ἐδώσατε πρὸ δὲλίγου.

2. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων ἥτο ἡ ἀκόλουθος. Ἡτο δὲ λιγαρχία καὶ αὐτοὶ οἱ καλούμενοι Βακχιάδαι εἶχον τὴν ἔξουσίαν. Ἐδιδον καὶ ἐλάμβανον γυναικας ὡς συζύγους μεταξύ των. Εἰς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀμφίων ἐγένησε θυγατέρα χωλήν, ὁνομαζομένην Λάρβδαν. Διότι λοιπὸν οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς Βακχιάδας ἥθελε νὰ τὴν νυμφευθῇ, ὁ Ἡετίων ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεράτους, ἀπὸ τὸ δῆμον τῆς Πέτρας, Λαπίθης τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπόγονος τοῦ Καινέως, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον. Ἐπειδὴ δημῶς δὲν ἀπέκτα τέκνα οὔτε μὲ αὐτὴν οὔτε μὲ ἄλλην γυναικα, ἐστειλεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ, ἀν θὰ ἔκαμψε παιδί. Ἐνῷ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὸ ιερόν, ἡ Πυθία εὐθὺς τὸν χαριτεῖται μὲ τοὺς ἀκολούθους στίχους.

Ἡετίων, οὐδεὶς σὲ τιμᾶ, ἀν καὶ εἰσαι ἀξιος πολλῶν τιμῶν.

Ἡ Λάρβδα εἶναι ἔγκυος, θὰ γεννήσῃ δὲ πέτραν στρογγύλην, ἡ δημοία θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς μονάρχας καὶ θὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ο χρησμὸς αὐτός, ὁ δημοῖος ἐδόθη εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἐκοινολογήθη, δὲν γνωρίζω πῶς, εἰς τοὺς Βακχιάδας. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ χρησμὸς περὶ τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε δοθῆ προηγουμένως, ἥτο ἀνεξήγητος· ἀνεφέρετο εἰς τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἡετίωνος καὶ ἔλεγε τὰ ἔξῆς. «Εἰς ἀετὸς εἶναι ἔγκυος ἐντὸς βράχων· θὰ γεννήσῃ λέοντα ἰσχυρὸν καὶ ὀμοφάγον, ὁ δημοῖος θὰ κόψῃ πολλῶν τὰ γόνατα. Καλὰ σκεφθῆτε λοιπὸν αὐτά, σεῖς Κορίνθιοι ποὺ κατοικεῖτε γύρω ἀπὸ τὴν ὡραίαν Πειρήνην καὶ τὴν ἀπόχρημνον ἀκρόπολιν τῆς Κορίνθου».

Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς προηγουμένως εἰς τοὺς Βακχιάδας ἥτο ἀκατανόητος. Τότε δημῶς, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸν χρησμὸν τὸν δοθέντα εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἀμέσως ἐνόησαν καὶ τὸν προηγούμενον, ποὺ ἥτο σύμφωνος μὲ τὸν τοῦ Ἡετίωνος. «Αν καὶ ἐκατάλαβαν δημῶς αὐτόν, ἐσιώπων, διότι εἶχον ἀπόφασιν νὰ θανατώσουν τὸ παιδίον, τὸ δημοῖον θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὸν Ἡετίωνα. Ἀμέσως λοιπόν, μόλις

έγέννησεν ἡ γυναῖκα, ἔστειλαν δέκα ἄνδρας ἵδικούς των εἰς τὸν δῆμον, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Ἡετίωνος, διὰ νὰ φονεύσουν τὸ παιδί. "Οταν ἔφθασαν αὐτοὶ εἰς τὴν Πέτραν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἡετίωνος, ἐζήτησαν τὸ παιδί. 'Η Λάβδα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεως ἐκείνων καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἐζήτουν τὸ παιδί ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν πατέρα, τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς ἔνα ἀπὸ αὐτούς. Εἶχον δὲ οὗτοι συμφωνήσει καθ' ὅδόν, ὅποιος πρῶτος πάρη εἰς τὰ χέρια του τὸ παιδί, νὰ τὸ ρίψῃ μὲ δύναμιν κάτω. "Οταν λοιπὸν ἡ Λάβδα τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκε, κατὰ θείαν τύχην τὸ παιδί ἐμειδίασεν εἰς ἐκεῖνον, ποὺ τὸ ἔλαβεν. Οὗτος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ὁ οἰκτος τὸν ἡμπόδισε νὰ τὸ θανατώσῃ. 'Ελυπτήθη λοιπὸν αὐτὸν καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν δεύτερον, αὐτὸς εἰς τὸν τρίτον καὶ τοιουτορόπως ἀπὸ τὸν ἔνα εἰς τὸν ἄλλον παραδιδόμενον ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τοὺς δέκα, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδεὶς τὴν διάθεσιν νὰ τὸ θανατώσῃ.

'Αφοῦ λοιπὸν ἀπέδωσαν εἰς τὴν μητέρα τὸ παιδίον καὶ ἐξῆλθον, ἐστάθησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπέπληττον ὁ εἰς τὸν ἄλλον, κατηγοροῦντες προπάντων τὸν πρῶτον, ποὺ τὸ ἔλαβε, διότι δὲν ἔπραξε σύμφωνα μὲ τὰς ἀποφάσεις των.

Τέλος, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὀλίγη ὥρα, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν ἐκ νέου καὶ νὰ λάβουν μέρος πάντες εἰς τὸν φόνον.

4. Ἡτο δύμας πεπρωμένον νὰ ἀναβλαστήσουν ἀπὸ τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἡετίωνος συμφορὰί διὰ τὴν Κόρινθον. 'Η Λάβδα πράγματι εἶχε σταθῆ πλησίον τῆς ἴδιας θύρας καὶ παρηκολούθησεν ὅλην αὐτὴν τὴν συζήτησιν καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως μετανοήσουν καί, ἀφοῦ διεύτεραν φορὰν πάρουν τὸ παιδί, τὸ φονεύσουν, τὸ φέρει καὶ τὸ κρύπτει πάρα πολὺ καλὰ εἰς μέρος, ποὺ τῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀπίθανον νὰ ὑποψιασθοῦν, μέσακ εἰς κυψέλην, διέτι ἐγνώριζε καλὰ ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψουν καὶ ἔλθουν πρὸς ἀναζήτησίν του, ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνήσουν τὰ πάντα. Αὐτὸ ποὺ καὶ ἀκριβῶς ἔγινεν. 'Αφοῦ λοιπὸν εἰσῆλθον καὶ τὸ ἀνεζήτησαν καὶ αὐτὸ ἦτο ἀφαντον, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν καὶ νὰ εἴπουν εἰς αὐτούς, ποὺ τοὺς ἔστειλαν, ὅτι δῆθεν ἐξετέλεσαν αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνοι διέταξαν. Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν ἐπέστρεψαν καὶ ἔλεγον αὐτά.

5. Ἀκολούθως τὸ παιδίον ἐμεγάλωνε πρὸς χαρὰν τοῦ Ἡετίωνος, καὶ ἐπειδὴ διέφυγεν αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀπὸ τὴν κυψέλην τοῦ ἐδόθη τὸ δόνομα Κύψελος. "Οταν ἔγινεν ὁ Κύψελος ἀνὴρ καὶ ἐζήτησε τὴν συμ-

βουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εὐνοϊκὸς χρησμός, εἰς τὸν δόποῖον στηριζόμενος ἐπετέθη κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ κατέλαβεν αὐτήν. 'Ο χρησμὸς ἦτο δὲ ἔξῆς.

«Εὔτυχὴς δὲ ἀνὴρ οὗτος, δὲ δόποῖος εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν μου, δὲ Κύψελος δὲ υἱὸς τοῦ Ἡετίωνος, βασιλεὺς τῆς ἐνδόξου Κορίνθου, αὐτὸς καὶ τὰ παιδιά του, ἀλλ' ὅχι πλέον βέβαια καὶ τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν του».

Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο δὲ χρησμός. "Οταν δὲ ἔγινε τύραννος δὲ Κύψελος, ἐδειξε τὴν ἔξης περίπου διαγωγὴν ἀνδρός. Πολλοὺς μὲν Κορινθίους κατεδίωξε, πολλοὺς δὲ ἀπεστέρησε τῆς περιουσίας των καὶ πάρα πολλοὺς τῆς ζωῆς των. 'Αφοῦ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ ἐπέρασε μέχρι τέλους τὸν βίον του εὔτυχής, τὸν διαδέχεται εἰς τὴν τυραννίαν διοίστη του Περίανδρος. 'Ο Περίανδρος οὗτος λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡπιώτερος τοῦ πατρός. 'Αφ' ὅτου ὅμως διὰ πρέσβεων ἐσχετίσθη μὲ τὸν Θρασύβουλον τὸν τύραννον τῆς Μιλήτου, ἔγινεν ἀκόμη περισσότερον αἰμοβόρος ἀπὸ τὸν Κύψελον. Διότι ἐπεμψε πρὸς τὸν Θρασύβουλον κήρυκα καὶ ἐζήτει νὰ μάθῃ, ποῖον πολιτικὸν καθεστώς νὰ ἐγκαταστῇσῃ, διὰ νὰ εἴναι ἀσφαλέστατος καὶ νὰ διοικῇ τὴν πόλιν πάρα πολὺ καλά. 'Ο Θρασύβουλος ἔφερε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Περιάνδρου ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰσῆλθεν εἰς ἐσπαρμένον ἀγρὸν καὶ, ἐνῷ διέσχιζε τὸν σῖτον, ἥρωτα πάλιν καὶ ἀνέκρινε τὸν κήρυκα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεώς του ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Συγχρόνως ἔκοπτε καὶ ἔρριπτε κατὰ γῆς πάντα στάχυν, τὸν δόποῖον ἔβλεπε νὰ ὑπερέχῃ τῶν ἄλλων, μέχρις ὅτου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστρεψε τὰ ὡραιότερα καὶ ὑψηλότερα στάχυα τοῦ σίτου. 'Αφοῦ διέσχισε τὸν ἐσπαρμένον τόπον, ἐπεμψεν δόπιστα τὸν κήρυκα χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν συμβουλὴν εἰς αὐτόν. "Οταν δὲ κῆρυξ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κόρινθον, δὲ Περίανδρος ἦτο πρόθυμος νὰ πληροφορηθῇ τὴν συμβουλὴν. 'Αλλ' δὲ κῆρυξ ίσχυρίζετο ὅτι δὲ Θρασύβουλος δὲν τοῦ ἔδωκεν οὐδεμίαν συμβουλὴν καὶ ὅτι παρακενεύεται διὰ τὸν Περίανδρον, πῶς τὸν ἔστειλεν εἰς τοιοῦτον ἀνθρώπον, παράφρονα καὶ καταστροφέα τῆς περιουσίας του καὶ ἀφηγεῖτο, δσα εἶχεν ἵδει νὰ κάμνῃ δὲ Θρασύβουλος.

6. 'Ο Περίανδρος ὅμως συνέλαβε τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τοῦ Θρασύβουλου καὶ ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπερέχοντας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ὅπως τὸν συνεβούλευεν δὲ Θρασύβουλος. "Εδειξε τότε ὅλην του τὴν κακίαν πρὸς τοὺς πολίτας. Διότι ὅσους δὲ Κύψελος ἀφησε μὲ τὰς

έκτελέσεις καὶ τὰς ἔξορίας, αὐτοὺς ἀπετελεῖωσεν δὲ Περίανδρος...

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ τυραννίς σας, ὡς Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατορθώματα αὐτῆς. 'Ημᾶς δύμας τοὺς Κορινθίους κατέλαβε μεγάλη ἐκπληξίς ἀμέσως, μόλις σᾶς εἴδομεν νὰ στέλλετε νὰ καλέσετε τὸν Ἰππίαν. Τώρα ἀκόμη περισσότερον ἐκπληγόσσομεθα μὲν αὐτοὺς σας τοὺς λόγους. Σᾶς ἔξορκίζομεν εἰς τοὺς θεούς τῶν Ἑλλήνων, μὴ ἐγκαταστήσετε τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις. Λοιπὸν δὲν θὰ παραιτηθῆτε τῆς ἰδέας αὐτῆς, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆτε παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην νὰ ἐπαναφέρετε τὸν Ἰππίαν; Γνωρίζετε ὅτι οἱ Κορίνθιοι δὲν συμφωνοῦν μὲν σᾶς».

93. 'Ο Σωσικλῆς μέν, ὅστις ἤλθε πρέσβυς ἀπὸ τὴν Κόρινθον, εἶπεν αὐτά. 'Ο δὲ Ἰππίας ἀπήντησεν ἐπικαλούμενος τοὺς ἕδιους μὲν αὐτὸν θεούς, ὅτι οἱ Κορίνθιοι περισσότερον ἀπὸ δλους θὰ ἐπιθυμήσουν πάρα πολὺ τοὺς Πεισιστρατίδας, ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ ἡμέραι, ποὺ τοὺς ἔχει ὅρίσει ἡ μοῖρα, νὰ ἀδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. 'Απήντησε δὲ ὁ Ἰππίας μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, διότι ἐγνώριζε περισσότερον παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τοὺς χρησμούς. Οἱ λοιποὶ ἔξ ἄλλου σύμμαχοι ἔως τότε μὲν ἐσιώπων. "Οταν δύμας ἤκουσαν τὸν Σωσικλέα νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην του ἐλευθέρως, τότε πάντες ἔξεφώνησαν ὅτι προτιμοῦν τὴν γνώμην τοῦ Κορινθίου καὶ ἔξωρκίζον τοὺς Λακεδαιμόνιους νὰ μὴ ἐπιγειρθῆσουν οὐδεμίαν μεταβολὴν ἀναστατώνουσαν Ἐλληνικὴν πόλιν.

ΕΡΑΤΩ

Μιδικά

Μετὰ τὴν περὶ τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφήγησίν του ὁ Ἡρόδοτος, ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 43 κ. ἑ., εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα τῶν ἴστοριῶν του, τὸ ὅποῖον ἔχει προαναγγείλει ἐν τῷ προοιμίῳ. Εἶναι δὲ τοῦτο οἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν πόλεμοι, τὰ «μηδικὰ» ἢ «οἱ Περσικοὶ πόλεμοι», διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὅποιων ἀσχολεῖται εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία.

Τοὺς πολέμους τούτους προεκάλεσεν ἡ κατακτητικὴ διάθεσις τῶν Περσῶν, οἱ δόποιοι εἰχον ἥδη ἐξαπλωθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Σκυθίαν. Ὅπελείπετο ἡ Εὐρώπη. Ἡ σειρὰ αὐτῆς εἰχεν ἔλθει καὶ μάλιστα τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Οἱ Πέρσαι προφασίζονται ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἐρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐβοήθησαν τοὺς δμοεθνεῖς των Ἰωνας, οἵτινες εἰχον ἐπαναστατήσει διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

·Η ἐν Μαραθῶνι μάχη (490 π. Χ.)

102. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Ἐρέτριαν καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, ἐπλεον πρὸς τὴν Ἀττικήν. Ἡσαν γεμάτοι ἀπὸ πολεμικὸν μένος καὶ ἤλπιζον ὅτι θὰ κάμουν καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ αὐτά, ποὺ ἔκαμαν καὶ εἰς τοὺς Ἐρετριεῖς. Διότι δὲ ὁ Μαραθὼν ἦτο μέρος τῆς Ἀττικῆς καταλληλότατον διὰ ἵππικὸν καὶ ἔκειτο πλησίστατα τῆς Ἐρετρίας, ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐκεῖ ὁ Ἰππίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου.

103. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξ ἄλλου μόλις ἐπληροφορήθησαν ταῦτα, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα (πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου ἐδάφους). Ὡδὴγουν αὐτοὺς δέκα στρατηγοί, ἐκ τῶν ὅποιων δέκατος ἦτο ὁ Μιλιτιάδης, τοῦ ὅποιου ὁ πατήρ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Στησαγόρου, συνέβη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν Πεισίστρατον, υἱὸν τοῦ Ἰπποχράτους...

104. Οὕτος λοιπὸν ὁ Μιλιτιάδης ἤλθεν ἀπὸ τὴν Χερσόνησον καὶ ἦτο τότε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ διέφυγεν δἰς τὸν θάνατον...

105. Καὶ πρῶτον μὲν, ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν πόλιν, πέμπουν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς κήρυκα τὸν Φειδιππίδην, Ἀθηναῖον τὴν καταγωγὴν, ταχυδρόμον τὸ ἐπάγγελμα. Εἰς αὐτὸν λοιπόν, ὅπως ὁ Ἄδιος ὁ Φειδιππίδης διηγεῖτο καὶ ἀνέφερεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνεφανίσθη ὁ Πάν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παρθενίου ὅρους ὑπεράνω τῆς Τεγέας. Τὸν ἐφώναξεν ὁ Πάν μὲ τὸ ὄνομά του δυνατὰ «Φειδιππίδη» καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς Ἀθηναίους, διατὶ δὲν φροντίζουν ποσῶς δι’ αὐτόν, ἐνῷ αὐτὸς ἔχει καλάς δι’ αὐτοὺς διαθέσεις καὶ εἰς πολλὰς ἥδη περιστάσεις τοὺς ἐφάνη χρήσιμος καὶ ἀκόμη θὰ τοὺς φανῇ. Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν ὅτι εἶναι ἀληθῆ καὶ, ὅταν ἀποκατεστάθησαν τὰ πράγματα δι’ αὐτούς, ἔκτισαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ναὸν τοῦ Πανὸς καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἔξιλεώσουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μήνυμα μὲ θυσίας κατ’ ἔτος καὶ μὲ λαμπαδηδρομίας.

106. Ὁ Φειδιππίδης δὲ τότε, ὁ ὅποιος ἐστάλη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν (καὶ ἀκριβῶς ἴσχυρισθη ὅτι τοῦ ἐφανερώθη ὁ Πάν), ἔφθασεν ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν Σπάρτην. «Οταν ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς ἀρχοντας ἔλεγεν· «Ὥ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι σᾶς παρακαλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσετε καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ βαρβάρων ἀνθρώπων πόλις ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων. Καὶ μάλιστα τώρα ἡ Ἐρέτρια ἔχει ὑποδουλωθῆ καὶ ἡ Ἐλλὰς ἔχει γίνει ἀσθενεστέρα κατά μίαν ἀξιόλογον πόλιν». Αὐτὸς λοιπὸν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅσα εἶχεν ἐντολήν. Ἐκεῖνοι ἦσαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναῖους, ἀλλὰ τοὺς ἦτο ἀδύνατον ἀμέσως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ παραβοῦν τὸν νόμον. Ἡτο πράγματι ἡ ἐνάτη ἡμέρα τοῦ μηνὸς καὶ τὴν ἐνάτην εἶπον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκστρατεύσουν, ἀφοῦ δὲν ἦτο πανσέληνος.

107. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀνέμενον τὴν πανσέληνον. 'Ο δὲ Ἰππίας ὡδήγησε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸν Μαραθῶνα... Καὶ ἐνῷ οὗτος ἐπεστάτει εἰς ταῦτα (=τὴν παράταξιν τῶν βαρβάρων) συνέβη νὰ πταρνισθῇ καὶ νὰ βῆξῃ δυνατώτερα ἀπὸ ὅσον ἐσυνήθιζεν.' Επειδὴ ἦτο γέρων, οἱ περισσότεροι ὀδόντες του ἐκινοῦντο. Μὲ τὴν βίαν, ποὺ ἔβηξε λοιπόν, ἔνα δόντι ἐτινάχθη ἔξω. 'Επειδὴ δ' ἐπεσεν αὐτὸ εἰς τὴν ἄμμον, κατέβαλε μεγάλην φροντίδα ἐπὶ πολλὴν ὅραν, διὰ νὰ τὸ εὔρῃ. Αφοῦ τὸ δόντι πρὸς λύπην του δὲν ἐφάνετο, ἀνεστέναξε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρισταμένους. «Ἡ γῆ αὐτὴ ἐδῶ δὲν εἶναι ίδική μας καὶ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν ὑποτάξωμεν. "Οσον μέρος σχεδὸν μοῦ ἀνῆκε, τὸ δόντι μου τὸ κατέχει».

108. Πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἥσαν παρατεταγμένοι εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, ἥλθον μὲ δῆλας των τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις οἱ Πλαταιεῖς, καθόσον οὗτοι εἶχον τεθῆ μόνοι των ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι καὶ εἶχον ἥδη ἀναλάβει πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῶν. Εἶχον δὲ προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. 'Επειδὴ ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Πλαταιεῖς, κατ' ἀρχὰς προσεφέρθησαν εἰς τὸν Κλεομένη, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναξανδρίδου, καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι ἔτυχε νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ περίχωρα. Αὕτοὶ ὅμως δὲν τοὺς ἐδέχθησαν καὶ τοὺς εἶπαν τὰ ἔξης. «Ἡμεῖς κατοικοῦμεν μακρὰν καὶ ἡ βοήθειά μας πιθανὸν νὰ μὴ σᾶς ὡφελήσῃ, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ κινδυνεύσετε πολλάκις νὰ ὑποδουλωθῆτε, πρὶν τὸ μάθωμεν ἡμεῖς. Σᾶς συμβουλεύομεν λοιπὸν νὰ προσχωρήσετε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι καὶ γείτονές σας εἶναι καὶ ἵκανοι νὰ σᾶς βοηθήσουν. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι συνεβούλευον αὐτὰ ὅχι τόσον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς, ὅσον διύτι ἥθελον νὰ καταπονοῦν τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ νὰ ἔρχωνται εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Βοιωτούς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι λοιπὸν ἔδωσαν αὐτὴν τὴν συμβουλὴν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Αὕτοι δὲν ἔδειξαν δυσπιστίαν, ἀλλ', ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέλουν θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα θεῶν, ἐκάθισαν ὡς ἵκεται εἰς τὸν βωμὸν καὶ προσέφεραν τοὺς ἔσωτούς των εἰς τοὺς Ἀθηναίους...»

Παρέδωκαν λοιπὸν οἱ Πλαταιεῖς τοὺς ἔσωτούς των εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν τρόπον, τὸν ὅποιον ἀνέφερα, καὶ τότε ἥλθον εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν.

109. Αἱ γνῶμαι τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐδιγάσθησαν. Οἱ

μὲν δὲν ζήθελον νὰ πολεμήσουν λέγοντες ὅτι εἶναι ὀλίγοι, διὰ νὰ συμπλακοῦν μὲ τὸν στρατὸν τῶν Μήδων, οἱ δὲ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μιλτιάδης, προέτρεπον νὰ γίνη μάχη. Ὅσαν λοιπὸν διηρημένοι καὶ ἔνεκα τούτου μάλιστα ἐνίκα ἡ χειροτέρα πτῶν γνωμῶν· ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐνδέκατος ψηφοφόρος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔξελέγη διὰ αἰλήρου πολέμαρχος τῶν Ἀθηναίων. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδιδον δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν πολέμαρχον ἵσον πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Τότε πολέμαρχος ἦτο ὁ Καλλίμαχος ὁ Ἀφιδναῖος. Πρὸς αὐτὸν ἤλθεν ὁ Μιλτιάδης καὶ εἶπε τὰ ἔξης. «Ἄπο σὲ τώρα ἔξαρτᾶται, ἂν Καλλίμαχε, ἡ νὰ ὑποδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἡ νὰ καταστήσῃς αὐτὰς ἐλευθέρας καὶ νὰ ἀφήσῃς αἰώνιαν ἀνάμυνσιν τοῦ ὄνόματός σου, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουν ἀνθρωποι, ὅποιαν δὲν ἀφησαν οὐδὲ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων. Διότι ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν οἱ Ἀθηναῖοι, μόνον τώρα ἔχουν περιέλθει εἰς μέγιστον κίνδυνον· καὶ ἐὰν μὲν ὑποκύψουν εἰς τοὺς Μήδους, εἶναι ἀποφασισμένον, τί θὰ πάθουν παραδιδόμενοι εἰς τὸν Ἰππίαν· ἀν δῆμως ἡ πόλις αὐτὴ νικήσῃ, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γίνη πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ καὶ πῶς ἀπὸ σὲ ἀκριβῶς ἔξαρτᾶται νὰ ἔχῃς τὴν κυρίαρχον ἀπόφασιν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, ἔρχομαι τώρα νὰ σου ἀναπτύξω.

Αἱ γνῶμαι ἡμῶν τῶν δέκα στρατηγῶν ἔχουν διχασθῆ, οἱ μὲν θέλουν νὰ πολεμήσωμεν, οἱ δὲ νὰ μὴ πολεμήσωμεν. Ἐάν μὲν δὲν πολεμήσωμεν, φοβοῦμαι, μήπως πέσῃ καμμιὰ μεγάλη διχόνοια εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ κλονίσῃ τὰ φρονήματα αὐτῶν, ὥστε νὰ γίνουν φίλοι τῶν Μήδων. Ἐάν δῆμως συγκρουσθῶμεν μετὰ τῶν βαρβάρων, πρὶν ἡ διαφθαρῇ ἡ συνείδησις μερικῶν Ἀθηναίων, δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ θεοὶ θὰ εἶναι οὐδέτεροι. Πάντα ταῦτα λοιπὸν τώρα εἰς σὲ στηρίζονται καὶ ἀπὸ σὲ ἔξαρτῶνται. Διότι, ἀν ταχθῆς μὲ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔχῃς πατρόβια ἐλευθέραν καὶ πόλιν τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἄν δῆμως προτιμήσῃς τὴν γνώμην ἐκείνων, οἱ δόποιοι μὲ πάντα τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποτρέψουν τὴν σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἔχθρούς, θὰ ἔχῃς τὰ ἐναντία ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὄποια ἀνέφερα».

110. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Μιλτιάδης παίρνει μὲ τὸ μέρος του τὸν Καλλίμαχον. Ἀφοῦ προσετέθη καὶ ἡ γνώμη τοῦ πολέμαρχου, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ μάχη.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ οἱ στρατηγοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς μάχης, ὅπως ἤρχετο ἡ σειρὰ ἐκάστου νὰ ἔχῃ ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἀρχηγίαν, προσέφερον αὐτὴν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Οὕτος, δὲν καὶ ἐδέχετο αὐτήν, δὲν ἔδιδεν ἀκόμη τὴν μάχην, μέχρις ὅτου ἐφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἰδικῆς του ἀρχηγίας.

111. "Οταν δμως περιηλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία, τότε πλέον παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς μάχην ὡς ἔξης. Τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἥγεῖτο ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος. Διότι ὁ νόμος τότε αὐτὸ διέτασσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ πολέμαρχος νὰ ἔχῃ τὸ δεξιὸν κέρας. Μετὰ τοῦτον παρετάσσοντο αἱ φυλαὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικήν τῶν σειρὰν καὶ ἡ μία πλησίον τῆς ἀλληγ. Τελευταῖοι δὲ παρετάσσοντο, κατέχοντες τὸ ἀριστερὸν κέρας, οἱ Πλαταιεῖς.

'Απὸ αὐτὴν τὴν μάχην καὶ ἔπειτα, ὁσάκις οἱ Ἀθηναῖοι κάμνουν θυσίας κατὰ τὰς πανηγύρεις, αἱ δόποιαι τελοῦνται κατὰ πενταετίαν, ὁ Ἀθηναῖος κῆρυξ εὐχόμενος λέγει νὰ παρέχουν οἱ θεοὶ τὰ ἀγαθὰ συγχρόνως εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. "Οταν δὲ παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθῶνα, συνέβη τὸ ἔξης περίεργον. Ἐπειδὴ τὸ μῆκος τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐπεβάλλετο νὰ εἰναι ἵσον πρὸς τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως τῶν Μήδων, τὸ μὲν μέσον αὐτοῦ ἐσχηματίσθη εἰς μικρὸν βάθος ἀνδρῶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο ἀσθενεστάτη ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις, ἐνῷ τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς ἦσαν ἴσχυρότατα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν.

112. "Οταν εἶχε τελειώσει δι' αὐτοὺς ἡ πρὸς μάχην παράταξις καὶ αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὔνοϊκαί, τότε, μόλις ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως, οἱ Ἀθηναῖοι τρέχοντες ἐρρίφησαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν διάστημα δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῶν ὀκτὼ σταδίων. Οἱ Πέρσαι ἔξ ἄλλου βλέποντες τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐπέρχωνται τροχάδην παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ ἐνόμιζον ὅτι παραφροσύνη κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ὀλεθρία, δπως ἔβλεπον αὐτοὺς νὰ εἰναι ὀλίγοι· καὶ δμως νὰ ἐπιτίθενται ὄρμητικώτατα, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἵππικὸν οὔτε τοξότας. Καὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἦσαν τὰ συμπεράσματα τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι δμως, ὅταν συντεταγμένοι ἤλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν βαρβάρων, ἐμάχοντο μετὰ γενναιότητος ἀξίας νὰ ἐγκωμιασθῇ. Διότι πρῶτοι ἔξ ὅλων τῶν ὅσων ἡμεῖς γνωρίζομεν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν μὲ δρμὴν κατὰ τῶν πο-

λεμίνων, πρῶτοι ἐπίσης ἀντίκρυσαν ἀτάραχοι τὴν Μηδικὴν ἐνδυμασίαν καὶ τοὺς ἄνδρας, οἵ ὅποιοι ἐφόρουν αὐτήν. Ἐνῷ μέχρι τότε ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τῶν Μήδων ἐφοβοῦντο οἱ "Ελληνες νὰ ἀκούσουν.

113. Ἡ μάχη αὐτὴ τοῦ Μαραθῶνος διήρκεσε πολύ. Καὶ εἰς μὲν τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, ὅπου εἶχον παραταχθῆ οἱ ἔδιοι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκαι, ἐνίκων οἱ βάρβαροι καὶ, ὅπως ήσαν νικηταὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ ἔκαμψαν ρῆγμα, κατεδίωκον τοὺς "Ἐλληνας πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Εἰς τὰ δύο ὅμως ἄκρα τῆς παρατάξεως ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Νικῶντες, τοὺς μὲν τραπέντας εἰς φυγὴν βαρβάρους ἄφινον νὰ φεύγουν, αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ συνήνωσαν τὰ δύο κέρατα, ἐμάχοντο κατ' ἑκείνων τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι εἶχον κάμει τὸ ρῆγμα εἰς τὸ μέσον τῆς γραμμῆς αὐτῶν καὶ ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι. Τοὺς Πέρσας, ποὺ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ἀκολουθοῦντες ἐφόνευον μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε ἐζήτουν πῦρ καὶ ἐπειθεντο κατὰ τῶν πλοίων.

114. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθη ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος δείξας μεγάλην ἀνδρείαν. Ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἀπέθανεν ὁ Στησίλαος ὁ υἱὸς τοῦ Θρασύλου. Ὁ Κυνέγειρος ὁ υἱὸς τοῦ Εύφορίωνος ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἣν στιγμὴν προσεπάθει νὰ πιάσῃ ἐν πλοϊον ἀπὸ τὴν πρύμναν, ἐφονεύθη, ἀφοῦ τοῦ ἀπεκόπη ἡ χειρὶς διὰ πελέκεως. "Επεσαν ἐπίσης καὶ ἄλλοι Ἀθηναῖοι πολλοὶ καὶ ὄνομαστοί.

115. Ἐπτὰ μὲν λοιπὸν πλοῖα ἐκυρίευσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ δὲ βάρβαροι μὲ τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα ἀπέπλευσαν καὶ ἀφοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὥποιαν τοὺς εἶχον ἀφήσει, τοὺς ἐκ τῆς Ἐρετρίας αἰχμαλώτους, περιέπλεον τὸ Σούνιον θέλοντες νὰ προλάβουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας πρῶτοι.

116. Καὶ οὗτοι μὲν περιέπλεον τὸ Σούνιον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, μὲ ὅσην δυνατὴν ταχύτητα εἶχον εἰς τοὺς πόδας, ἔσπευδον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καὶ ἔφθασαν, προτοῦ νὰ ἔλθουν οἱ βάρβαροι. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ ἐν Μαραθῶνι τεμένους τοῦ Ἡρακλέους ἔφθασαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς ἄλλο τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, εἰς ἑκεῖνο ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὸ Κυνόσαργες. Οἱ βάρβαροι μὲ τὰ πλοῖα ἐπλευσαν εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Φαλήρου (διότι αὐτὸ ἡτο τότε τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων) καὶ, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐκράτησαν ἐπ' ὀλίγον τὰ πλοῖα ἤγκυροβολημένα, ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν.

117. Εἰς τὴν μάχην ταύτην τοῦ Μαραθῶνος ἀπέθανον ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἔξ χιλιάδες τετρακόσιοι, ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο. Τόσοι μὲν ἔπεσον καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ...

120. Ἡλθον δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πανσέληνον δύο χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι καὶ εἶχον τόσην σπουδὴν νὰ προφθάσουν, ὥστε ἡσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν τρίτην ἡγιέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐπειδὴ ἔφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐπεθύμουν νὰ ἴδουν τούλαχιστον τοὺς Μήδους. Μετέβησαν λοιπὸν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τοὺς εἶδον. Μετὰ ταῦτα ἐπαινοῦντες τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰ κατορθώματά των ἐπέστρεψαν εἰς Σπάρτην.

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Περίληψις

τῶν πρὸ τῆς Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν

Δέκα ἔτη ἀκριβῶς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.) κατόπιν μακρᾶς προπαρασκευῆς, ἡ ὅποια εἶχεν ἀρχήσει ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Α' (520 – 485) π. Χ., ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ νίοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ξέρξου (485 – 465 π. Χ.), οἱ Πέρσαι ἐπεχείρησαν τὴν τρίτην ἐκστρατείαν αὐτῶν πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος. Μέγας στρατὸς 1.800.000 περίπου ἀνδρῶν, τοῦ ὅποιον ἦγεῖται αὐτοπροσώπως δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἐξεκίνησε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 480 π. Χ. ἀπὸ τὰς Σάρδεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸν ὅποιον ἔζενξαν, καὶ διὰ μέσου τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, αἱ ὅποιαι ὑπέκυψαν ἀνευ ἀντιστάσεως, βαδίζει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Παραλλήλως καὶ μέγας πολεμικὸς στόλος τῶν Περσῶν ἐκ 1200 πλοίων πλέει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου οἱ Ἐλληνες – τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν, διότι ὑπάρχουν καὶ σπουδαῖαι ἔξαιρέσεις, ώς π. χ. οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι – συσπειροῦνται, διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, εἰς ἔνιατον συνασπισμόν, τὸ δὲ συνέδροιον αὐτῶν ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σπαρτιατῶν, εἰς τοὺς ὅποιους οἱ Ἀθηναῖοι χάριν τοῦ γενικοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος παραχωροῦν προθύμως τὰ πρωτεῖα, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν στρατεύματος κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ Τέμπη τῆς Θεσσαλίας, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐχθρούς. Οἱ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας,

ἐπὶ κεφαλῆς 300 Σπαρτιατῶν καὶ 7.000 ἄλλων Ἐλλήνων, ἔοχεται ἐκεῖ, διὰ τὰ ἐμποδίση τὴν κάθοδον τῶν βαρβάρων. Συγχρόνως καὶ ὁ στόλος τῶν Ἐλλήνων ἐκ 300 πολεμικῶν πλοίων – ἐκ τῶν ὅποιων 150 ἦσαν Ἀθηναϊκὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θεμιστοκλέους – ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην πέμπεται εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ τὰ συναντήσῃ τὸν Περσικόν.

Η μάκη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π.Χ.)

201. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὴν Μαλίδα τῆς Τραχινίας καὶ οἱ "Ελληνες εἰς τὸ στενόν. Ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους "Ελληνας Θερμοπύλαι, ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ὅμως καὶ τοὺς περιοίκους ἀπλῶς Πύλαι. Ἐστρατοπέδευσον λοιπὸν οἱ δύο στρατοὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ κατεῖχεν ὁ μὲν Ξέρξης τὰ πρὸς Βορρᾶν μέχρι Τραχίνος, οἱ δὲ "Ελληνες τὰ πρὸς Νότον.

202. Οἱ "Ελληνες, ποὺ ἀνέμενον τοὺς Πέρσας εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἦσαν οἱ ἔξης τριακόσιοι Σπαρτιάται· χίλιοι Τεγεάται καὶ Μαντινεῖς· ἑκατὸν εἴκοσιν ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Αρκαδίας καὶ χίλιοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν Αρκαδίαν. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἦσαν τετρακόσιοι, ἀπὸ τὸν Φλειοῦντα διακόσιοι καὶ ἀπὸ τὰς Μυκήνας ὀγδοήκοντα. Αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς ἦσαν ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς καὶ τετρακόσιοι Θηβαῖοι.

203. Προσεκλήθησαν προσέτι καὶ ἥλθον πανστρατιᾷ οἱ Ὀπούντιοι Λοχροὶ καὶ χίλιοι Φωκεῖς. Διότι τοὺς ἐκάλεσαν οἱ "Ελληνες εἰς βοήθειαν δι' ἄγγειαφόρων λέγοντες, δτὶ οἱ ἴδιοι μὲν ἔχουν ἔλθει ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ύπόλοιποι δὲ ἀναμένονται νὰ καταφθάσουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, εἶναι δὲ ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, διότι φρουρεῖται ἀπὸ τοὺς Αθηναίους, τοὺς Αἰγινήτας καὶ τοὺς ἄλλους, δοσοὶ ἔχουν ταχθῆ εἰς τὸ ναυτικόν, καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ φοβηθοῦν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἔρχεται κατὰ τῆς Ελλάδος, εἶναι ἀνθρωπὸς θηνῆτος καὶ ὅχι Θεός, δὲν ὑπάρχει δὲ ἀνθρωπὸς, εἰς τὸν ὅποῖον, ἀφ' ὃτου ἐγεννήθη, νὰ μὴ συνέβησαν ἀτυχήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα συμβάίνουν τὰ μεγαλύτερα ἀτυχήματα. Εἶναι πεπρωμένον λοιπὸν καὶ αὐτός, ποὺ ἔρχεται κατὰ τῆς Ελλάδος, ἀφοῦ εἶναι ἀνθρωπὸς, νὰ πέσῃ κάποτε ἔξω εἰς τὰς προσδοκίας του. Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτά, ἔσπευδον πρὸς βοήθειαν τῶν Ελλήνων εἰς τὴν Τραχίνα.

204. Οἱ "Ελληνες εἶχον ἔκει καὶ ἄλλους στρατηγούς, δῆλον κάθε πόλις τὸν ἰδικόν της, ἀλλ' ὁ πλέον ἐκτιμώμενος καὶ ἀρχηγὸς δλου τοῦ στρατεύματος ἦτο ὁ Λεωνίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ πρόγονοὶ του ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς τὰ ἄνω ἦσαν ὁ Ἀναξανδρίδης, ὁ Λέων, ὁ Εὐρυκρατίδης, ὁ Ἀνάξανδρος, ὁ Εὐρυκράτης, ὁ Πολύδωρος, ὁ Ἀλκαμένης, ὁ Τήλεκλος, ὁ Ἀρχέλαος, ὁ Ἀγησίλαος,

ό Δόρυσσος, ο Λεωβότης, ο Ἐχέστρατος, ο Ἀγις, ο Εύρυσθένης, ο Αριστόδημος, ο Ἀριστόμαχος, ο Κλεοδαῖος, ο Ὑλλος καὶ ο Ἡρακλῆς.

205. Ἡλθε δὲ τότε ο Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀφοῦ ἐπῆρε τριακοσίους ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολίτας, ποὺ εἶχον ἄρρενα τέκνα. Ἐρχόμενος παρέλαβε καὶ τοὺς Θηβαίους, τοὺς διοίους ἀνέφερε προηγουμένως εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ο Λεοντιάδης οὐδὶς τοῦ Εύρυμάχου. Ἐσπευσε δὲ ο Λεωνίδας νὰ παραλάβῃ ο Ἰδιος μόνον αὐτοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων, διότι κατηγοροῦντο πολύ, ὅτι μηδίζουν, ὅτι εἰναι δηλαδὴ μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν. Τοὺς ἐκάλεσε λοιπὸν ο Ἰδιος νὰ ἔλθουν εἰς τὸν πόλεμον, διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν θὰ στείλουν μαζὶ του στρατὸν ἢ θὰ ἀρνηθοῦν ἐμφανῶς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοι δμως ἔστειλαν, ἀν καὶ δὲν εἶχον τὰ ἴδια φρονήματα.

206. Οι Σπαρτιᾶται λοιπὸν ἔστειλαν τὸν Λεωνίδαν καὶ τοὺς τριακοσίους, διὰ νὰ ἐπιστρατευθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἀφοῦ θὰ τοὺς ἔβλεπον, καὶ νὰ μὴ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, ἐὰν ἐμάνθανον ὅτι κάμνουν ἀναβολάς. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐμπόδιον ἡ ἔορτὴ τῶν Καρνείων⁽¹⁾, ἐσκόπευον, ἀφοῦ κάμουν τὴν ἔορτὴν καὶ ἀφήσουν φρουροὺς εἰς τὴν Σπάρτην, νὰ σπεύσουν κατόπιν πρὸς βοήθειαν πανστρατιᾷ. Ἄλλα καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἔσκεπτοντο νὰ ἐνεργήσουν κατὰ τρόπον ἀνάλογον. Διότι συνέβη νὰ συμπέσουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες εἰς τὴν ἴδιαν ἐποχὴν. Νομίζοντες λοιπὸν ὅτι ο πόλεμος εἰς τὰς Θερμοπύλας δὲν θὰ διεξαχθῇ τόσον ταχέως, ἔστειλαν ἀπλῶς τὴν ἐμπροσθοφυλακήν.

207. Ὁταν λοιπὸν ο Ξέρξης ἔφθασε πλησίον εἰς τὰς Θερμοπύλας, οι Ἑλληνες ποὺ ἐφύλασσον ἐκεῖ, κατελήφθησαν ἀπὸ φύβον καὶ συνεσκέπτοντο, ἀν ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσουν. Οι ἄλλοι Πελοποννήσιοι τότε εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ φυλάξουν τὸν Ἰσθμόν. Οι Φωκεῖς δμως καὶ οἱ Λοκροὶ ἡγανάκτησαν διὰ τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ ο Λεωνίδας ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ, ἔστειλε δὲ ἀγγελιαφόρους εἰς τὰς πόλεις, διὰ νὰ ζητήσουν καὶ ἄλλην βοήθειαν, διότι οι ἴδιοι ήσαν ὀλίγοι εἴησαντι τῶν Περσῶν.

208. Ἔνῷ δὲ οι Ἑλληνες συνεσκέπτοντο, ο Ξέρξης ἔστειλεν ἔφι-

(1) Τὰ «Κάρνεια» ἐτελοῦντο ἐις Σπάρτην καὶ ἄλλας δωρικὰς πόλεις πρὸς τιμὴν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος κατὰ τὸν μῆνα «Κάρνειον», ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν «Μεταγειτνιῶνα» τῶν Ἀθηναίων (15 Αὔγουστου – 15 Σεπτεμβρίου).

πον κατάσκοπον, διὰ νὰ ἴδῃ, πόσοι εἶναι καὶ τί κάμινουν. Διότι εὐρισκό-
μενος ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἶχεν ἀκούσει, δτι ἡτο συγκεντρωμένος
ἐκεῖ ὀλίγος στρατὸς καὶ δτι ἀρχηγοὶ του ἥσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ
μάλιστα ὁ Λεωνίδας καταγόμενος ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα. "Οταν δὲ ίππευς
οὗτος ἐπλησίασε, παρετήρησεν, ἀλλὰ δὲν διέκρινε βεβαίως δλον τὸ στρα-
τόπεδον, διότι τοὺς εὐρισκομένους πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τείχους, ποὺ εἶχον
κατασκευάσει οἱ "Ελληνες, δὲν ἡτο δυνατὸν νὰ τοὺς ἴδῃ. Εἰδεν δμως
τοὺς ἔξω καὶ τὰ ὅπλα των, τὰ ὅποια ἔκειντο ἐμπροσθεν τοῦ τείχους.
Συνέπεσε δὲ νὰ ἔχουν τότε τοποθετηθῆ ἔξω οἱ Λακεδαιμόνιοι. "Εβλεπε
λοιπὸν ἄλλους ἔξ αὐτῶν νὰ γυμνάζωνται, ἄλλους νὰ κτενίζουν τὴν κό-
μην των. Παρατηρῶν αὐτὰ ἔθαυμακές καὶ ὑπελόγιζε τὸν ἀριθμὸν των.
'Αφοῦ ἔξηκριβωσεν δλα αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀνενόχλητος, διότι
κανεὶς ἀπὸ τοὺς "Ελληνας δὲν τὸν κατεδίωξεν οὔτε τοῦ ἔδωσε σημα-
σίαν. 'Αφοῦ ἔφθασε ὀπίσω, διηγήθη εἰς τὸν Ξέρξην δλα δσα εἶχεν ἴδει.

209. 'Ο Ξέρξης δμως ἀκούσας αὐτὰ δὲν ἤδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, τὶ
πράγματι συνέβαινε, δηλ. δτι ἡτοιμάζοντο νὰ ἀποθάνουν καὶ νὰ φο-
νεύσουν δσους δυνηθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαγωγὴ των τοῦ ἐφαίνετο γελοία,
ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον (¹), δ ὅποιος εὐρίσκετο εἰς τὸ στρατόπεδον του
καὶ, δταν ἥλθε, τὸν ἡρώτησε δι' δλα αὐτά. 'Εκεῖνος δὲ εἶπεν· «Ἐχεις
ἀκούσει καὶ ἄλλοτε, δταν ἔξεχινήσαμεν διὰ τὴν 'Ελλάδα, νὰ δμιλῶ διὰ
τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· καὶ δταν μὲ ἥκουσες, ἐγέλασες δι' ἐμέ, διότι
σοῦ εἴπα, ποίαν ἔκβασιν προέβλεπον, δτι θὰ ἔχουν τὰ πράγματα. Εἰς
ἐμέ, βασιλεῦ, εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον νὰ χρησιμοποιῶ τὴν ἀλήθειαν
ἐνώπιόν σου· δμως ἀκουσον καὶ τώρα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει, διὰ
νὰ πολεμήσουν μὲ ἡμᾶς διὰ τὸ στενὸν καὶ ἐτοιμάζονται δι' αὐτό. 'Υπάρχει
δὲ εἰς αὐτούς ὁ ἔξῆς νόμος· δταν πρόκειται νὰ διακινδυνεύσουν τὴν ζωὴν
των, στολίζουν τὰς κεφαλάς των. Γνώριζε δὲ δτι, ἀν καθυποτάξης
αὐτούς καὶ δσους ὑπολείπονται εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔθνος
εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὅποιον νὰ ἀντισταθῇ ἐναντίον σου. Διότι τώρα βα-
δίζεις ἐναντίον τοῦ λαμπροτέρου βασιλείου τῆς 'Ελλάδος καὶ ἐναντίον
τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν». Εἰς τὸν Ξέρξην δμως οἱ λόγοι οὗτοι ἐφαί-
νοντο ἐντελῶς ἀπίστευτοι καὶ τὸν ἡρώτα πάλιν ἐκ δευτέρου, μὲ ποῖον
τρόπον, ἀφοῦ εἶναι τόσον ὀλίγοι, θὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ στρατοῦ

(1) Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (510 - 491 π. Χ.), ἐκθρονισθεὶς καὶ καταφυγών
εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα τῶν Περσῶν.

του. Καὶ ὁ Δημάρατος εἶπεν «Βασιλεῦ νὰ μὲ θεωρῆς ψεύστην, ἂν τὰ πράγματα δὲν συμβοῦν, ὅπως ἔγω λέγω».

210. Ἀλλὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἔπεισε τὸν Ξέρξην. Οὗτος ἀφῆσε νὰ περάσουν τέσσαρες ἡμέραι ἐλπίζων πάντοτε, ὅτι οἱ "Ελληνες θὰ ἀποχωρήσουν. Τὴν πέμπτην ὅμως ἡμέραν, ἔπειδὴ δὲν ἐπεμακρύνοντο, ἀλλ' ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι κατεχόμενοι ἀπὸ ἀναίδειαν καὶ ἀνοησίαν θὰ παρέμενον, ὅργισθεὶς ἔξαπέστειλεν ἐναντίον τῶν τοὺς Μῆδους καὶ τοὺς Κισσίους⁽¹⁾ καὶ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς φέρουν ἐνώπιόν του ζῶντας. Καθὼς λοιπὸν ἐπέπεσαν οἱ Μῆδοι κατὰ τῶν Ἐλλήνων καὶ ἐφονεύοντο πολλοί, ἄλλοι ἐπήρχοντο καὶ δὲν ἔπαινον παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας των. Καὶ ἐγίνετο εἰς δῆλους φανερὸν καὶ εἰς τὸν ἕδιον βεβαίως τὸν βασιλέα, ὅτι πολλοὶ ήσαν οἱ ἀνθρωποι, δλίγοι ὅμως οἱ ἀληθεῖς πολεμισταί. Διήρκεσε δὲ ἡ μάχη ὅλην τὴν ἡμέραν.

211. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μῆδοι ἐδεινοπάθουν, αὐτοὶ μὲν ὑπεχώρησαν, τοὺς διεδέχθησαν δὲ οἱ Πέρσαι ἐκεῖνοι, τοὺς δποίους ὁ βασιλεὺς ὀνόμαζεν Ἀθανάτους⁽²⁾ καὶ ἀρχηγός των ἦτο δ 'Υδάρνης προέβλεπεν ὅτι οὗτοι θὰ ἐνίκων εὐκόλως. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ συγκρουσθέντες μὲ τοὺς "Ἐλληνας δὲν εἶχον μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τοὺς Μῆδους· διότι ἐμάχοντο εἰς στενὸν μέρος, εἶχον δόρατα μικρότερα καὶ δὲν ἡδύναντο νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν των. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐμάχοντο κατὰ τρόπον θαυμάσιον καὶ ἔδειξαν μὲ διαφόρους τρόπους, τὶ δύνανται νὰ πράξουν εἰς τὸν πόλεμον ἀνθρωποι ἔξησκημένοι ἐναντίον ἀνασκήτων· καὶ ὁσάκις ἔστρεφον τὰ νῶτα ὅλοι μαζὶ δῆθεν διὰ νὰ φύγουν, οἱ βάρβαροι, καθὼς τοὺς ἔβλεπον, νὰ φεύγουν, ἐπήρχοντο μὲ φωνὰς καὶ πάταγον, ἀλλὰ μόλις τοὺς ἐπλησίαζον, ἔστρεφον ἀποτόμως ἐναντίον των καὶ μὲ τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν ἐφόνευον ἀναρίθμητον πλῆθος Περσῶν. Ἐφονεύοντο δὲ δλίγοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι παρὰ τὰς προσπαθείας των, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τάγματα καὶ μὲ πάντα τρόπον, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ καταλάβουν οὕτε μέρος τοῦ στενοῦ, ὑπεχώρησαν.

212. Κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτὰς ὁ βασιλεὺς λέγεται, ὅτι ἀνεπήδησε τρεῖς φορᾶς ἀπὸ τὸν θρόνον του, διότι ἐφοβήθη διὰ τὸν στρατὸν του.

(1) Κάτοικοι τῆς Κισσίας ἢ Σουσιανῆς, ἢς πρωτεύουσα τὰ Σοῦσα.

(2) Ἐπίλεκτον τμῆμα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ.

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐπολέμησαν τότε. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπομένην οἱ βάρβαροι δὲν κατώρθωσαν τίποτε καλύτερον. Διότι ἔκαμαν τὴν ἐπίθεσίν των μὲ τὴν ἐλπίδα, δτὶ οἱ "Ἐλληνες, ποὺ ἡσαν ὀλίγοι, θὰ εἰχον πλέον δῆλοι τραυματισθῇ καὶ δὲν θὰ ἡσαν εἰς θέσιν νὰ συμπλακοῦν καὶ νὰ προβάλουν ἀντίστασιν. Οἱ "Ἐλληνες δύμας ἐμάχοντο τοποθετημένοι κατὰ πόλεις καὶ κατὰ τάγματα, τὰ δόποια ἐνηλλάσσοντο· πλὴν τῶν Φωκέων, οἱ δόποιοι εἰχον σταλῆ εἰς τὸ δρός, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἀτραπόν. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκον τίποτε διαφορετικὸν ἀπὸ δ, τι εἰχον παρατηρήσει κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ὑπεχώρησαν.

213. Ἐλλ' ἐγῷ ὁ βασιλεὺς εὐρίσκετο εἰς ἀμηχανίαν, τί νὰ κάμη εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του ὁ Ἐφιάλτης, ὁ υἱὸς τοῦ Εύρυδήμου, Μαλιεύς, ὁ δόποιος ἐλπίζων δτὶ θὰ ἀποκομίσῃ δι' αὐτὸ σπουδαῖόν τι κέρδος, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν ἀτραπόν, ἡ δόποια ὡδήγει διὰ τοῦ δρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως αἰτία τῆς καταστροφῆς, ἐκείνων ποὺ ἐπολέμησαν τότε ἔκει.

215. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἐπειδὴ τοῦ ἥρεσαν δσα ὑπεσχέθη νὰ φέρη εἰς πέρας δ 'Ἐφιάλτης, ἀμέσως πλήρης χαρᾶς ἀπέστειλε τὸν Ὑδάρνη μὲ τὸ στρατιωτικόν του σῶμα. Ἐξεκίνησαν δὲ κατὰ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.

216. Ἰδοὺ ἡ περιγραφὴ τῆς ἀτραποῦ αὐτῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀσωπόν, ὁ δόποιος διέρχεται διὰ τῆς χαράδρας, ὁνομάζονται δὲ τὸ δρός αὐτὸ καὶ ἡ ἀτραπὸς μὲ τὸ αὐτὸ δνομα, Ἀνόπαια. Προχωρεῖ δὲ ἡ ἀτραπὸς παραλλήλως πρὸς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Ἀλπηνόν, πρώτην πόλιν τῶν Λοκρῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν Μαλιέων, καὶ εἰς τὸν βράχον τοῦ Μελαμπύγου καὶ τὰς "Ἐδρας τῶν Κερκώπων,"⁽¹⁾ ὃπου cίναι τὸ στενώτερον μέρος τῆς.

217. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀτραπόν, δπως τὴν περιέγραψα, οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ἀσωπόν, ἐβάδιζον ὅλην τὴν νύκτα, ἔχοντες δεξιὰ μὲν τὰ δρη τῆς Οἴτης, ἀριστερὰ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Τραχηνος. Καὶ μόλις ἤρχιζεν ἡ αὐγῆ, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δρους. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ ἐφρούρουν, δπως τὸ ἔχω δηλώσει προηγουμένως,

(1) Μυθικὰ πρόσωπα· εἰχον κλέψει τὰ δπλα τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῷ ἐκοιμᾶτο.

χήλιοι δπλῦται Φωκεῖς προστατεύοντες τὴν χώραν των καὶ φυλάσσοντες τὴν ἀτραπόν. Διότι τὴν κάτω διάβασιν ἐφύλασσον ἔκεινοι, τοὺς ὅποίους ἔχω ἀναφέρει τὴν ἀτραπὸν δῆμως εἰς τὸ βουνὸν ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν ἔναντι τοῦ Λεωνίδου ἔκουσίως νὰ φυλάξουν οἱ Φωκεῖς.

218. Ἰδού δὲ πῶς ἀντελήφθησαν οἱ Φωκεῖς τοὺς Πέρσας, ὅτι εἶχον ἀναβῆ. Ἀναβαίνοντες δηλ. τὸ δρός, ποὺ ἦτο ὅλον γεμάτον ἀπὸ δρῦς, καὶ ἀρχὰς ἔμενον ἀπαρατήρητοι. Ἡτο δῆμως νηγεμίᾳ καὶ ἐπειδὴ ἔγινε πολὺς θόρυβος, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀφοῦ ὑπῆρχον πολλὰ φύλα δένδρων ἐσκορπισμένα ὑπὸ τοὺς πόδας των, ἀνεπήδησαν ὅρθιοι οἱ Φωκεῖς καὶ ἐνεδύοντο τὰ ὅπλα των. Οἱ δὲ Πέρσαι, καθὼς εἴδον ἀνθρώπους ἐνδυομένους τὰ ὅπλα των, ἡπόρησαν· διότι ἐνῷ ἤλπιζον, ὅτι δὲν θὰ παρουσιασθῇ τίποτε εἰς τὸν δρόμον των, αἰφνιγῆ συνήντησαν στρατόν. Οἱ Ὑδάρωνης τότε, φοβηθεὶς μήπως οἱ Φωκεῖς εἶναι Λακεδαιμόνιοι, ἥρωτησε τὸν Ἐφιάλτην ἀπὸ ποῦ εἶναι ὁ στρατός, πληροφορηθεὶς δὲ τὴν ἀλήθειαν παρέταξε τοὺς Πέρσας πρὸς μάχην. Οἱ Φωκεῖς δῆμως, καθὼς ἐβάλλοντο μὲ πολλὰ καὶ πυκνὰ βέλη, ἥρχισαν νὰ φεύγουν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ πιστεύοντες, ὅτι ἐξ ἀρχῆς εἶχον ἐκκινήσει ἐναντίον των, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν. Αὐτὰ λοιπὸν εἶχον εἰς τὸν νοῦν των ἀλλὰ οἱ Πέρσαι μὲ τὸν Ἐφιάλτην καὶ τὸν Ὑδάρωνη δὲν ἔδωσαν πλέον καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς Φωκεῖς καὶ κατέβαινον ταχέως ἀπὸ τὸ δρός.

219. Εἰς τοὺς Ἔλληνας δέ, ποὺ ἦσαν εἰς τὰς Θερμοπύλας, πρῶτον μὲν ὁ μάντις Μεγιστίας, ἀφοῦ παρετήρησε τὰ σπλάχνα τῶν θυμάτων, προεῖπε τὸν θάνατον, ὁ ὄποιος ἐπέκειτο εἰς αὐτοὺς κατὰ τὰ ἔξημερώματα. Ἔπειτα ἦσαν οἱ αὐτόμολοι, ποὺ ἀνήγγειλαν τὴν κυκλωτικὴν κίνησιν τῶν Περσῶν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔφεραν τὴν εἰδῆσιν, ἐνῷ ἀκόμη ἦτο νῦν· τρίτοις δῆμοις οἱ σκοποὶ τῆς ἡμέρας, ποὺ ἔσπευσαν τροχάδην ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ μέρη, ἐνῷ πλέον ἔξημέρωνε. Τότε συνεσκέπτοντο οἱ Ἔλληνες καὶ αἱ γνῶμαι των ἐδιχάζοντο. Διότι ἄλλοι μὲν δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, ὅπου ἐτάχθησαν, ἄλλοι δὲ ἀντέτεινον. Κατόπιν αὐτοῦ χωρισθέντες ἄλλοι μὲν ἔφευγον καὶ διασκορπισθέντες κατηυθύνοντο πρὸς τὰς πόλεις των, ἄλλοι δ' ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ μείνουν ἔκει μὲ τὸν Λεωνίδαν.

220. Λέγεται ἐπίσης, ὅτι ὁ Ἄδιος ὁ Λεωνίδας τοὺς ἀπέπεμψεν ἐπίτηδες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατον. Οἱ Ἄδιος δῆμως καὶ οἱ παρόντες

έκ τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦτο εὐπρεπὲς νὰ ἐγκατατείψουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἤλθον ἔξ ἀρχῆς νὰ φυλάξουν. Τὴν γνώμην αὐτὴν κατ’ ἔξοχὴν συμμερίζομαι· ὅτι δηλ. ὁ Λεωνίδας, δταν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἡσαν ἀπρόθυμοι καὶ δὲν ἥθελον νὰ διακινδυνεύουν μαζί του, τοὺς διέταξε νὰ ἀπέλθουν· ὁ ἴδιος ὅμως δὲν ἦτο πρέπον νὰ ἀποχωρήσῃ· τούτωντίον ἐὰν ἔμενεν ἔκει, θὰ ἀφινεν ὀπίσω του μέγα κλέος καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Σπάρτης δὲν θὰ ἔξηλείφετο. Διότι εἶχε χρησμοδοτηθῆνεις τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἔξητησαν χρησμὸν διὰ τὸν πόλεμον εὐθὺς κατὰ τὴν ἔναρξήν του, ὅτι ἡ ἡ Λακεδαιμόνων θὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἢ ὁ βασιλεὺς των θὰ ἀπολεσθῇ... Αὐτὸν λοιπὸν τὸν χρησμὸν ἔχων ὑπὸ δύψει του ὁ Λεωνίδας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀφήσῃ τὴν δόξαν εἰς μόνους τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέπεμψε, νομίζω, τοὺς συμμάχους μᾶλλον· καὶ ὅχι ὅτι διαφωνήσαντες ἔφυγον· τόσον ἀκόσμως ὅσοι ἀνεχώρησαν.

221. Ἀπόδειξις δὲ μεγίστη κατ’ ἐμὲ ὑπῆρξε τὸ ἔξῆς, ὅτι δηλ. καὶ τὸν μάντιν Μεγιστίαν τὸν Ἀκαρνᾶνα... προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ μαζί του. Ἀλλ’ ἔκεινος, διαταχθεὶς νὰ ἀποχωρήσῃ, δὲν ἥθελησε νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος, ἀπεμάκρυνεν ὅμως τὸν υἱόν του, ποὺ ἔξεστράτευε μαζί του καὶ ἦτο μονογενής.

222. Οἱ σύμμαχοι λοιπόν, οἱ διόποιοι διετάχθησαν νὰ φύγουν, ὑπήκουσαν εἰς τὸν Λεωνίδαν καὶ ἀνεχώρησαν, μόνοι δὲ οἱ Θεσπιεῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἔμειναν μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀκούσιως, διότι ὁ Λεωνίδας τοὺς ἔκρατει ὡς ὄμιρους, οἱ Θεσπιεῖς ὅμως μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἡροήθησαν νὰ ἐγκατατείψουν τὸν Λεωνίδαν καὶ ἔκεινον, ποὺ ἡσαν μαζί του, καὶ νὰ φύγουν· ἔμειναν λοιπὸν καὶ ἀπέθανον μαζί· στρατηγός των δὲ ἦτο ὁ Δημόφιλος, υἱὸς τοῦ Διαδρόμου.

223. Ὁ Ξέρξης, ἀφοῦ ἔκαμε σπονδὴν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου, ἀνέμενε μέχρι τῆς ὥρας, καθ’ ἣν εἶναι συνήθως πλήρης ἡ ἀγορὰ⁽¹⁾, καὶ τότε διέταξεν ἔφοδον· διότι τοῦτο εἶχε παραγγείλει ὁ Ἐφιάλτης· καθ’ ὅσον ἡ κατάβασις ἀπὸ τὸ ὅρος ἦτο συντομωτέρα καὶ ἡ ἔκτασις, ποὺ ἔπρεπε τώρα νὰ διανύσουν, ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὸν κύκλον, ποὺ ἔχρειάσθη

(1) Ἀγορῆς πληθώρη = ἀγορὰ πλήθουσα = ἀπὸ 10 μέχρι 12 ὥρας π. μ.

νὰ κάμουν κατὰ τὴν ἐκκίνησιν καὶ τὴν ἀνάβασιν. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι μὲ τὸν Ξέρξην ἐπλησίαζον, οἱ δὲ "Ελληνες μὲ τὸν Λεωνίδαν, ὡς ἀνθρωποι ποὺ ἐβάδιζον πρὸς τὸν θάνατον, ἐπροχώρησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἡμέρας εἰς τὸ εὐρύτερον μέρος τοῦ αὐχένος. Διότι τὸ δχύρωμα τοῦ τείχους ἐφυλάσσετο καὶ οἱ "Ελληνες κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐμάχοντο ἐξερχόμενοι ἀπ' ἑκεῖ εἰς τὰς στενοπορίας. Τότε δικαὶος συνεκρούσθησαν ἔξω τῶν στενῶν καὶ ἐπιπτον ἀναρίθμητοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταγμάτων κρατοῦντες μαστίγια τοὺς ἐμάστιζον παρακινοῦντες συνεχῶς πρὸς τὰ πρόσω. Πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπινίγοντο καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότεροι κατεπατοῦντο ζῶντες ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδε κανεὶς εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οἱ δὲ "Ελληνες γνωρίζοντες ὡς βέβαιον τὸν θάνατόν των ἔξ αἰτίας ἑκείνων, ποὺ ἤρχοντο διπισθεν ἀπὸ τὸ δρός, ἀνέπτυσσον τὸ μέγιστον τῆς σωματικῆς των δυνάμεως ἐναντίον τῶν βαρβάρων περιφρονοῦντες τὸν κίνδυνον καὶ πλήρεις μανίας.

224. Τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων ἐθραύσθησαν, ἐφόνευον δὲ τοὺς Πέρσας διὰ τῶν ξιφῶν. Εἰς τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς μάχης ἐπεσε νεκρὸς καὶ ὁ Λεωνίδας ἀναδειχθεὶς ἔξοχος ἀνὴρ διὰ τὴν ἀνδρείαν του· ἐπεσαν δὲ μαζὶ του καὶ ἄλλοι ὄνομαστοι ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὅποιων ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίων μνήμης ἔμαθον τὰ ὄνόματα, ἔμαθον δὲ τὰ ὄνόματα καὶ δλῶν τῶν τριακοσίων. Καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Περσῶν ἐπεσαν νεκροὶ τότε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὄνομαστοί, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου, ὁ Ἀβροκόμης καὶ ὁ Ὑπεράνθης, οἱ ὅποιοι εἶχον γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον καὶ τὴν Φαρταγούνην, θυγατέρα τοῦ Ἀρτάνου· ἥτο δὲ ὁ Ἀρτάνης ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου, υἱὸς δὲ τοῦ Ὑστάσπους.

225. Δύο λοιπὸν ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου ἐφονεύθησαν μαχόμενοι ἑκεῖ καὶ διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου συνήφθη ἀγρία πάλη Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ἔως ὅτου οἱ "Ελληνες διὰ τῆς ἀνδρείας των τὸν ἀπέσπασαν, ἐτρεψαν δὲ εἰς φυγὴν τέσσαρας φοράς τοὺς ἀντιπάλους. Τοῦτο ἐξηκολούθησε, μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθησαν οἱ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Ἐφιάλτην. Τότε πλέον, μόλις οἱ "Ελληνες τοὺς ἀντελήθησαν, ἤλλαξεν ἡ μορφὴ τῆς μάχης. Διότι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ καὶ, ἀφοῦ διῆλθον πάλιν τὸ τείχος, ἤλθον καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ὑψωμα δλοι

οἱ ἄλλοι μαζὶ πλήν τῶν Θηβαίων. Εύρισκεται δὲ τὸ ὑψωμα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ, δπου τώρα ἵσταται ὁ λίθινος λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεωνίδου. Εἰς αὐτὸν τὸν χῶρον, ἐνῷ ἡμύνοντο μὲν μαχαίρας—εἰς δσους ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον—καὶ μὲ τὰς χεῖράς των καὶ τὰ στόματά των, τοὺς κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, ἄλλοι μὲν κατὰ μέτωπον καταδιώξαντες καὶ κρημνίσαντες τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι περικυκλώσαντες αὐτοὺς πέριξ ἀπὸ δλα τὰ μέρη.

226. "Αν καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θεσπιεῖς, παρὰ ταῦτα ἀνδρειότατος πάντων λέγεται, δτι ὑπῆρξεν ὁ Σπαρτιάτης Διηγέκης, διὰ τὸν ὅποιον λέγουν, δτι εἶπε τὸν ἔξῆς λόγον πρὸ τῆς συμπλοκῆς τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μῆδους, ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ κάποιον Τραχίνιον, δτι οἱ βάρβαροι εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε, δταν ρίπτουν τὰ βέλη των, σκεπάζουν μὲ τὸ πλῆθος των τὸν ἥλιον· ἐκεῖνος χωρὶς νὰ ταραχθῇ δι' αὐτὸ καὶ ἀδιάφορος διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν εἶπε: «Πέσον εὐχαρίστους εἰδήσεις μᾶς λέγει ὁ ξένος ἀπὸ τὴν Τραχίνα, ἀφοῦ, ἐὰν οἱ Μῆδοι σκεπάζουν τὸν ἥλιον μὲ τὰ βέλη των, θὰ πολεμήσωμεν ὑπὸ σκιῶν καὶ ὅχι ὑπὸ τὸν ἥλιον!».⁽¹⁾ Αὐτοὺς καὶ ἄλλους ὄμοίους λόγους λέγουν δτι ἄρησεν ὁ Λακεδαιμόνιος Διηγέκης ὡς μνημεῖα διὰ τὸ μέλλον.

228. Πρὸς τιμὴν τούτων, ποὺ ἐτάφησαν ἀκριβῶς ἐκεῖ δπου ἔπεσαν, καὶ ἐκείνων, οἱ δποῖοι ἐφονεύθησαν προηγουμένως, δηλ. πρὶν ἀναχωρήσουν οἱ ἀποπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου, ἔχουν χαραχθῆ ἐπιγράμματα ποὺ λέγουν τὰ ἔξῆς:

«Ἀντιμετώπισαν ἐδῶ τριακόσιες μυριάδες
ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον οἱ τέσσαρες χιλιάδες»⁽²⁾.

Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπίγραμμα ἔχει χαραχθῆ δι' ὄλους· διὰ τοὺς Σπαρτιάτας ὄμως ἴδιαιτέρως τὸ ἔξης·

«Διαβάτη, δῶσε μήνυμα στῶν Σπαρτιατῶν τὴν πόλιν.
δτι πιστοὶ στὸ νόμο τους ἐδῶ ἐπέσαμε ὄλοι»⁽³⁾.

Μὲ τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ καὶ μὲ στήλας τοὺς ἐτίμησαν οἱ Ἀμφικτύονες.

(1) 'Υπὸ σκιῇ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἥλιῳ.

(2) «Μυριάσιν ποτὲ τὰδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτταρες»

(3) «Ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις δτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».

229. Λέγεται δέ, ὅτι δύο ἔκ τῶν τριακοσίων αὐτῶν, ὁ Εὔρυτος καὶ ὁ Ἀριστόδημος εὑρίσκοντο εἰς τοὺς Ἀλπηνούς, διότι ἐπασχον ἀπὸ βαρεῖαν ὄφθαλμίαν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Εὔρυτος πληροφορηθεὶς τὴν κυκλωτικὴν πορείαν τῶν Περσῶν διέταξε τὸν δοῦλόν του νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ ἐκεῖ ἐρρίφθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Ἀριστόδημος ὅμως, ὁ ὅποιος κατελήφθη ἀπὸ δειλίαν, ἐπέζησεν.

231. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν ὁ Ἀριστόδημος εὗρεν ὀνειδισμούς καὶ περιφρόνησιν, ἡ δὲ ἀτίμωσις τὴν δόποιαν ὑφίστατο ἥτο ἡ ἔξῆς· οὕτε πῦρ τοῦ ἔδιδε κανεὶς διὰ νὰ ἀνάψῃ, οὕτε συνωμίλει μαζὶ του, ἤκουε δὲ ὀνειδισμούς καλούμενος «ὦ δειλὸς Ἀριστόδημος»⁽¹⁾. Ἄλλ’ οὗτος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπηγώρθωσεν ὅλην τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν δόποιαν κατηγορεῖτο.

232. Λέγεται ὅμως, ὅτι καὶ ἄλλος ἔκ τῶν τριακοσίων ἀποσταλεὶς ὡς ἀγγελιαφόρος εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐσώθη, ὧνομάζετο δὲ Παντίτης· οὗτος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ περιεφρονεῖτο, ἀπηγχονίσθη.

233. Οἱ δὲ Θηβαῖοι, τῶν ὅποιών στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης, ἐφ' δύο μὲν ἡσαν μὲ τοὺς "Ελληνας, ἐμάχοντο κατ' ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως· ὅταν ὅμως εἶδον, ὅτι ὑπερισχύουν οἱ Πέρσαι, τότε πλέον, ἐνῷ οἱ "Ελληνες μὲ τὸν Λεωνίδαν ἔσπευδον πρὸς τὸ ὕψωμα, ἀφοῦ ἀπεσχίσθησαν ἀπ' αὐτούς, ὕψωσαν τὰς χεῖράς των καὶ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς βαρβάρους· εἶπον δὲ ὅλην τὴν ἀλήθειαν, δηλ. ὅτι εἶναι μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ὅτι θὰ εἴχον δώσει καὶ γῆν καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ ἥλθον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ ἐξηναγκάσθησαν καὶ καθόλου δὲν πταίουν διὰ τὸ κακόν, ποὺ ὑπέστη ὁ βασιλεὺς· αὐτὰ λοιπὸν λέγοντες ἐσώθησαν· διότι εἴχον καὶ τοὺς Θεσσαλούς μάρτυρας τῶν λόγων των. Ἄλλ' ὅμως δὲν ὑπῆρξαν καθ' ὅλα τυχεροί· διότι εὖθύς ὡς τοὺς παρέλαβον οἱ βαρβάροι, μόλις ἥλθον, μερικούς μὲν ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐφόνευον, ἐνῷ ἐπλησίαζον, τοὺς δὲ περισσοτέρους τοὺς ἐστιγμάτισαν μὲ βασιλικὰ στίγματα, κάμνοντες ἀρχὴν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Λεοντιάδην.

234. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἡγωνίσθησαν οἱ "Ελληνες εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ξέρξης δέ, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον, τὸν ἡρώτα,

(1) «Ο τρέσας Ἀριστόδημος».

ήρχισε δὲ ὡς ἔξῆς· «Δημάρατε, εἰσαι καλὸς ἀνθρωπος· τὸ συμπεραίνω δὲ ἀπὸ τὴν φιλαλήθειάν σου· διότι δλα ἀπέβησαν, δπως μᾶς εἶχες εἴπει. Τώρα δμως εἰπέ μου, πόσοι περίου εἶναι οἱ ὑπόλοιποι Λακεδαιμόνιοι καὶ πόσοι εἴξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτοι εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἀν εἶναι δλοι» Καὶ ἐκεῖνος εἴπεν· «὾ βασιλεῦ, δ ἀριθμὸς τῶν Λακεδαιμονίων εἶναι μεγάλος καὶ αἱ πόλεις των πολλαί· ἐκεῖνο δμως, τὸ δποῖον ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσῃς, θὰ τὸ μάθης. 'Υπάρχει εἰς τὴν Λακεδαιμονα μία πόλις, ἡ Σπάρτη, ἡ δποῖα ἔχει περίου δκτὼ χιλιάδας ἄνδρας· δλοι αὐτοὶ εἶναι δμοιοι μὲ ἐκείνους, ποὺ ἐπολέμησαν ἐδῶ· βεβαίως οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι δὲν εἶναι δμοιοι μὲ αὐτούς, εἶναι δμως καὶ αὐτοὶ γενναῖοι». Εἰς αὐτὰ δέ Ξέρξης εἴπε· «Δημάρατε, μὲ ποῖον τρόπον θὰ καταβάλωμεν αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους εὔκολώτερον; 'Εμπρός λέγε μου· διότι σὺ γνωρίζεις τοὺς τρόπους τῆς σκέψεώς των, διότι διετέλεσες βασιλεύς των».

235. Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν· «Αφοῦ ζητεῖς μὲ τόσον ζῆλον τὴν γνώμην μου, εἶναι δίκαιον νὰ σδη εἴπω τὶ νομίζω, δτι εἶναι ἀριστον. Στεῦλε ἀπὸ τὴν ναυτικήν σου δύναμιν τριακόσια πολεμικὰ πλοῖα ἐναντίον τῆς Λακωνικῆς. 'Υπάρχει πλησίον αὐτῆς μία νῆσος δνομαζομένη Κύθηρα. 'Απὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν νῆσον ἔξορμῶντες δς ἐνσπείρουν τὸν φόβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ ἀν δ πόλεμος εἶναι εἰς τὴν χώραν των, δὲν θὰ ὑπάρχῃ φόβος μήπως σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῆς ἄλλης 'Ελλάδος, δταν θὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸ πεζικόν σου· καὶ δταν ὑποδουλωθῇ ἡ ἄλλη 'Ελλάς, ἡ Λακωνικὴ μόνη τῆς θὰ εἶναι ἀσθενής. 'Αν ἔκτελέσῃς αὐτό, καὶ δ 'Ισθμὸς καὶ αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ παραδοθοῦν χωρὶς μάχην.

236. Μετ' αὐτὸν ὁμίλησεν δ 'Αχαιμένης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ, δ ὅποῖος παρευρεθεὶς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ φοβηθεὶς, μήπω; πεισθῇ δέ Ξέρξης νὰ πράξῃ τοῦτο, εἴπε· «Βασιλεῦ, βλέπω, δτι ἀποδέχεσαι τοὺς λόγους ἀνθρώπου, δ ὅποῖος φθονεῖ τὴν εύτυχίαν σου καὶ προδίδει τὰ συμφέροντά σου· διότι οἱ 'Ελληνες εὐχαρίστως χρησιμοποιοῦν τοιούτους τρόπους· φθονοῦν τοὺς εύτυχοῦντας καὶ μισοῦν τοὺς ὑπερέχοντας. Διότι, ἀν τὸ ναυτικόν μας εἶναι ἡνωμένον, δὲν θὰ εἶναι εὔκολον εἰς αὐτοὺς νὰ τὸ προσβάλουν καὶ γενικῶς δὲν θὰ εἶναι ὀξιόμαχοι. 'Εὰν δμως τὸ διασπάσης, δὲν θὰ ἡμπορῆς νὰ εἶσαι χρήσιμος εἰς αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀπομακρύνης, οὔτε ἐκεῖνοι εἰς σέ».

237. Εἰς αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ Ξέρξης «'Αχαίμενες, νομίζω, ὅτι ὁρθῶς δομιλεῖς καὶ θὰ πράξω, ὅπως λέγεις. 'Αλλὰ ὁ Δημάρατος λέγει μὲν ὅσα νομίζει ὅτι εἶναι ἄριστα δι' ἐμέ, ἡ γνώμη σου ὅμως εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν ἴδιαν του. Διότι δὲν θὰ παραδεχθῶ βεβαίως, ὅτι ἔχει κακάς διαθέσεις ἐναντίον μου».

238. 'Αφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ξέρξης, διῆλθε διὰ μέσου τῶν νεκρῶν καὶ, ὅταν σύνηντησε τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀκούσας ὅτι ἥτο βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κεφαλήν του καὶ νὰ τὴν κρεμάσουν εἰς πάσσαλον. Καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀποδείξεων, κυρίως ὅμως ἐξ αὐτοῦ ἔγινε κατ' ἐμὲ φανερὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἡσθάνθη ὀργὴν πρὸ πάντων κατὰ τοῦ Λεωνίδου, ἐνδόσω ἔζη. "Αλλως δὲν θὰ διέπραττε τοιαύτην παρανομίαν εἰς βάρος τοῦ νεκροῦ, διότι, ἐξ ὅσων ἀνθρώπων γνωρίζω, οἱ Πέρσαι· συνήθως τιμοῦν κατ' ἔξοχὴν τοὺς γενναίους πολεμιστάς. Οἱ λαβόντες τὴν διαταγὴν αὐτὴν τὴν ἔξετέλεσαν.

ΟΥΡΑΝΙΑ

Τὰ μεταξὺ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου ὁ στρατὸς τῶν βαρβάρων βαδίζει πρὸς Νότον κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀττικήν. 'Ο στόλος τῶν Ἑλλήνων, δστις προηγούμενως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην εἶχε καταγάγει σημαντικὰς ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἀναγκάζεται ἦδη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τοῦ Εὐρυπούντος ἔρχεται εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ἔνθα κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων προσεγγίζει εἰς τὴν Σαλαμῖνα. 'Ο στρατὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου συγκεντροῦται περὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἔνθα ἡ τοποθεσία κρίνεται κατάλληλος, διὰ νὰ προβληθῇ ἐκεῖ ἡ τελικὴ κατὰ ἔηρὰν ἀντίστασις κατὰ τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθοῦν αὐτοὶ μόνοι κατὰ ἔηρὰν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀποφασίζουν νὰ ἐγκαταλείψουν πανδημεὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ μεταφέρουν παῖδας, γέροντας καὶ γυναικας εἰς τὰς νήσους Σαλαμῖνα καὶ Αἴγιναν καὶ εἰς τὴν Τροιζῆνα, πλὴν δὲ λίγων γερόντων, ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν, οἵτινες, κατὰ στενὴν ἐρημητεῖαν τοῦ περὶ «ξύλινον τείχους» χρησμοῦ, κατεσκεύασαν ξύλινον φράγμα περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. 'Ο Περσικὸς στόλος μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸν Σαρωνικὸν καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸ Φάληρον. 'Εν τῷ μεταξὺ συνέρχονται ἀλλεπάλληλα συμβούλια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι, ἔνθα αἱ γνῶμαι διχάζονται, τῶν περισσοτέρων ὑποστηριζόντων, ὅτι πρέπει καὶ διὰ τοῦ στόλου νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Ἰσθμόν ἀντιτείνει ὅμως σφόδρα ὁ Ἀθηναῖος Θεμιστοκλῆς, πρὸς τὴν γνώμην τοῦ δὲ συντάσσονται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Αἰγινητῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐν τῶν συμβούλιων ἀγγέλεται, ὅτι ὁ Ξέρξης, οὐδὲ μόνον κατέλαβε τὴν Ἀττικήν, ἀλλὰ κατέβαλε καὶ τὴν μικρὰν ἀντίστασιν τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔθεσε πῦρ.

·Η ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π.Χ.)

40. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔρχόμενον ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιον προσῆγγισέ κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Παρεκάλεσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγκυροβοτίσουν ἔκει, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ μετακομίσουν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναικάς των ἔξω τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου. Διότι ἔπρεπε νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως, ἀφοῦ εἶχον διαψευσθῆ εἰς τὰς προσδοκίας των. Διότι ἐνῷ ἥλπιζον, ὅτι θὰ εὔρουν τοὺς Πελοποννησίους πανστρατιᾳ ἐστρατοπεδεύμένους εἰς τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν βαρβάρων, δὲν εὔρον τίποτε, ἐπληροφορήθησαν δέ, ὅτι ἐτείχιζον τὸν Ἰσθμὸν φροντίζοντες κυρίως διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὴν φυλάσσοντες, ἐγκαταλείποντες δὲ τὰ ἄλλα μέρη.

41. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι λοιπὸν ἡγκυροβόλησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἥλθον εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐκήρυξαν νὰ σώζῃ ὁ καθεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν, ὅπως δύναται, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του. Οἱ περισσότεροι τότε ἀπέστειλαν τοὺς ἴδιους τῶν εἰς τὴν Τροιζῆνα, μερικοὶ δὲ εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα . . . Ἀφοῦ δὲ ἀπεκόμισαν τὰ πάντα, ἔπλευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

42. Εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου ἡγκυροβόλησαν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιον, συνέρρευσε, μόλις τὸ ἐπληροφορήθη, καὶ ὁ ὑπόλοιπος στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροιζῆνος. Διότι προηγουμένως εἶχε ἀηρυχθῆ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὸν λιμένα τῶν Τροιζηνίων Πώγωνα. Συνεκεντρώθησαν δὲ πολὺ περισσότερα πλοῖα ἀπὸ ὅσα ἐναυμάχησαν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ ἀπὸ πόλεις περισσοτέρας. Ναύαρχος δὲ ἦτο ὁ ἴδιος, ποὺ ἦτο καὶ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, δηλ. ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, υἱὸς τοῦ Εύρυκλεύδου, ὁ ὅποιος ὅμως δένκα τήγετο ἀπὸ τὸ βασιλικὸν γένος. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ καλύτερα πλοῖα τὰ ἔδωσαν οἱ Ἀθηναῖοι. (¹)

49. Ἀφοῦ συνῆλθον δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων πόλεων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνεσκέπτοντο κατόπιν προτάσεως, ποὺ ἔκαμεν ὁ Εύρυβιάδης,

(1) 180 Ἀθηναῖκα πλοῖα ἐπὶ συνόλῳ 380 Ἑλληνικῶν.

νὰ ἔκφράσῃ ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν γνώμην του, ποῦ δὴλ. νομίζει, ὅτι θὰ ἥτο τὸ καταλλήλοτερον μέρος ἐξ ἔκεινων, τῶν δποίων ἡσαν ἀκόμη κύριοι, διὰ νὰ κάμουν ναυμαχίαν, διότι ἡ Ἀττικὴ εἶχε πλέον ἔγκαταλειφθῆ, ἐπρόκειτο δὲ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Αἱ γνῶμαι τῶν περισσοτέρων συνέπιπτον νὰ πλεύσουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ, πρὸ τῆς Πελοποννήσου, προσέθετον δὲ ὅτι, ἀν ἐνικῶντο εἰς τὴν Σαλαμῖνα, θὰ ἐποιιφροκοῦντο εἰς νῆσον, ὅπου δὲν θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἴδικους τῶν.

50. Ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἔλεγον αὐτά, ἥλθεν ἀνθρωπος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὃ δποῖος ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ βάρβαροι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πυρπολοῦν τὰ πάντα. Διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διὰ μέσου τῆς Βοιωτίας, ἀφοῦ ἐκαυσε τὰς Θεσπιάς, τὰς δποίας ἔγκατέλειψαν οἱ κάτοικοι τῶν καὶ κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐπίσης τὰς Πλαταιάς, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐρήμωντε πάντα. "Ἐκαυσε δὲ τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, ὅτι δὲν ἡσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν.

51. Ἀφοῦ ἔφθασαν δέ, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ δποία ἥτο ἕρημος, εὔρον δὲ μόνον ὀλίγους Ἀθηναίους, οἱ δποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ἱερόν· ἡσαν δὲ οὕτοι ταμίαι τοῦ ἱεροῦ καὶ πτωχοὶ ἀνθρωποι, οἱ δποῖοι ἔφραξαν τὴν Ἀκρόπολιν μὲ θύρας καὶ ἄλλα ξύλα καὶ ἀπέκρουν τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὕτοι δὲν εἶχον ἀναχωρήσει εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας τῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐνόμιζον, ὅτι ἔδιδον τὴν ὄρθην ἐρμηνείαν εἰς τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, κατὰ τὸν δποῖον «τὸ ξύλινον τεῖχος θὰ παρέμενεν ἀπόρθητον»⁽¹⁾. Ξύλινον τεῖχος δὲ κατ' αὐτοὺς ἥτο τὸ καταφύγιον αὐτὸ καὶ ὅχι τὰ πλοῖα.

53. Ἐν τέλει οἱ βάρβαροι ἀνεκάλυψαν ἀνελπίστως μίαν ἀφύλακτον εἴσοδον διότι ἥτο πεπρωμένον κατὰ τὸν χρησμὸν ὀλόκληρος ἡ Ἀττικὴ νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Πέρσας. Ἀφοῦ ἀνέβησαν δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατηγυθήσαν πρὸς τὰς πύλας, τὰς δποίας ἤνοιξαν, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς

(1) «Τὸ ξύλινον τεῖχος ἔνάλωτον ἔσεσθαι».

καταφυγόντας εἰς τὸν ναόν. Ἐφοῦ δὲ ἐφόνευσαν πάντας, ἐλεηλάτησαν τὸ ιερὸν καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς δλην τὴν Ἀκρόπολιν.

54. Οὐδὲ Ξέρξης, ἀφοῦ ἐκυρίευσε πλέον ἐξ ὀλοκλήρου τὰς Ἀθήνας, ἔστειλεν ἕφιππον ἀγγελιαφόρον εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἀρτάβανον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του.

55. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι "Ἐλληνες, δταν ἐπληροφορήθησαν, ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τόσον ἐταράχθησαν, ὥστε μερικοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν, χωρὶς νὰ περιμένουν νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὥρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα των καὶ ὑψώσαν τὰ ἵστια, διὰ νὰ ἀποπλεύσουν. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπεφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἔπηλθεν δῆμος ἡ νῦν καὶ διαλύσαντες τὸ συμβούλιον εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

56. Τότε, μόλις ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφθασεν εἰς τὸ πλοῖόν του, τὸν ἡρώτησεν δὲ Μνησίφιλος ὁ Ἀθηναῖος, τί εἶχεν ἀποφασισθῆ. Ἐφοῦ ἔμαθε δέ, δτι ἀπεφασίσθη νὰ ὀδηγήσουν τὸν στόλον εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, εἶπεν· «'Ασφαλῶς δὲν θὰ ναυμαχήσῃς πλέον διὰ καρμίαν πατρίδα, ἐὰν τὰ πλοῖα φύγουν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα· διότι θὰ κατευθυνθῇ ὁ καθεὶς πρὸς τὴν πόλιν του καὶ οὔτε ὁ Εύρυβιάδης οὔτε ἄλλος κανεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ, ὥστε νὰ μὴ διασκορπισθῇ ἡ στρατιά· καὶ θὰ χαθῇ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ ἀπερισκεψίαν. Ἄλλ' ἀν ὑπάρχη τρόπος, πήγαινε καὶ προσπάθησε νὰ ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις, μήπως δυνηθῆς νὰ μεταπείσης τὸν Εύρυβιάδην νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ μείνῃ ἐδῶ».

57. Ἡ συμβουλὴ αὐτὴ ἤρεσε πολὺ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ τίποτε, μετέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Εύρυβιάδου. Ἐφοῦ ἐφθασεν ἐκεῖ, εἶπεν δτι θέλει νὰ συζητῇση διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν· ἐκεῖνος τὸν ἐκάλεσε νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ δτι θέλει. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀφοῦ ἐκάθισε πλησίον του, τοῦ ἀνέφερεν ὅλα ὅσα εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Μνησίφιλον παρουσιάζων αὐτὰ ὡς ἰδικά του καὶ προσθέτων καὶ ἄλλα πολλά, ἔως δτου τὸν ἐπεισε μὲ τὰς παρακλήσεις του νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ πλοῖον καὶ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς στρατηγοὺς εἰς συμβούλιον.

58. Μόλις δὲ συνῆλθον καὶ πρὶν προφθάσῃ ὁ Εύρυβιάδης νὰ ἐκθέ-

ση τὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποῖον συνεκάλεσε τοὺς στρατηγούς, ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρχισε νὰ διμιλῇ διὰ πολλῶν, διότι ἐβιάζετο νὰ ἐπιτύχῃ ἔκεῖνο, τὸ ὅποῖον ἐπεδίωκεν. Ἀλλ' ἐνῷ ὡμίλει, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος τοῦ εἶπεν· «Ὥ Θεμιστόκλεις, οἱ προτρέχοντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ραπίζονται»⁽¹⁾ Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς ἀπάντησιν τοῦ εἶπεν. «Ἄλλα καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι δὲν στεφανώνονται». ⁽²⁾

60. Καὶ τότε μὲν ἀπήντησε μὲν ἡπιότητα εἰς τὸν Κορίνθιον. Εἰς τὸν Εὔρυβιάδην δὲ δὲν ἐπανέλαβε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ δόποῖα τοῦ εἶχεν εἶπει προηγουμένως, δηλ. δτι, ἀν ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα, θὰ διασκορπισθοῦν, διότι δὲν ἥτο ὡραῖον νὰ κατηγορῇ κανένα ἐνώπιον τῶν συμμάχων. «Ἐλεγεν ὅμως ἄλλα ἐπιχειρήματα· «Ἐὰν ἐκτελέσῃς ὅσα προτείνω, ίδού τὰ πλεονεκτήματα, ποὺ θὰ ἔχωμεν. Πρῶτον μὲν θὰ συγκρουσθῶμεν εἰς στενὸν μέρος μὲ δλίγα πλοῖα ἐναντίον πολλῶν καὶ ἀν ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου εἶναι ἡ συνήθης εἰς τοιαύτας περιστάσεις, θὰ ἔχωμεν μεγάλην νίκην· διότι τὸ νὰ ναυμαχήσωμεν εἰς στενὸν τόπον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνῷ εἰς τὰ ἀνοικτὰ εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων μας. Εἳς ἄλλου θὰ σωθῇ καὶ ἡ Σαλαμίς, ἐπου ἡμεῖς ἔχομεν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναικάς μας».

61. Ἐνῷ ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς ὡμίλει, τοῦ ἐπετέθη πάλιν ὁ Κορίνθιος Ἀδείμαντος καὶ ἔζητει νὰ σιωπήσῃ ὁ ἀνθρωπος, δό δόποῖος δὲν ἔχει πατρίδα, καὶ ἡμπόδιζε τὸν Εὔρυβιάδην νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν ἀνθρώπου ἀπάτριδος· ἐκάλει δὲ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ δείξῃ, ποίᾳ εἶναι ἡ πατρίς του, καὶ κατόπιν νὰ κάμνῃ προτάσεις εἰς τὸ συμβούλιον. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ αἱ Ἀθῆναι εἶχον κυριευθῆ καὶ κατείχοντο ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς πλέον εἶπε πολλοὺς καὶ βαρεῖς λόγους κατὰ τοῦ Ἀδειμάντου καὶ ἐδήλωσεν, δτι εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑπάρχει καὶ πόλις καὶ χώρα μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ίδιαν τῶν, ἐφόσον διαθέτουν διακόσια πολεμικὰ πλοῖα πλήρως ἐπηνδρωμένα. Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς «Ἐλληνας δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποχρούσῃ μίαν ἐπιθεσίν των.

63. Μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους ὁ Εὔρυβιάδης

(1) «Ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ραπίζονται».

(2) «Οἱ δέ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

ἥλλαξε γνώμην· διότι ἐφοβήθη κυρίως, νομίζω, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἔγκατατελέσφουν, ἢν ὀδηγήσῃ τὸν στόλον εἰς τὸν Ἰσθμόν. Διότι, ἢν τοὺς ἔγκατατελέσιπον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὑπόλοιποι δὲν θὰ ἥσαν πλέον ἀξιόμαχοι. Ἐπροτίμησε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν ἐκεῖ.

64. Ἡλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ ἔγινεν σεισμὸς καὶ εἰς τὴν ἔηράν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. "Ἐκριναν λοιπὸν καλὸν νὰ προσευχθοῦν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἐπικαλέσθοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰακίδῶν. Καὶ τὸν μὲν Αἴαντα καὶ τὸν Τελαμῶνα ἐπεκαλέσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμῖνα, τὸν δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας (¹) ἔστειλαν πλοῖον νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Αἴγιναν.

66. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλοθ τοῦ Ξέρξου ἥλθον ἀπὸ τὴν Τραχῖνα καὶ ἐπεσκέψθησαν τὸν τόπον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ εἶδον τὴν καταστροφὴν τῶν Λακώνων. Κατόπιν ὁ στόλος διέβη εἰς τὴν Ἰστιαίαν καὶ, ἀφοῦ ἤγκυροβόλησεν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας, ἐπλευσε διὰ τοῦ Εύρίπου καὶ ἐντὸς τριῶν ἀλλων ἡμερῶν ἐφθασεν εἰς τὸ Φάληρον.

70. "Οταν δὲ ἔλαβον τὴν διαταγὴν νὰ ἀναπλεύσουν, οἱ βάρβαροι ὠδήγησαν τὰ πλοῖά των πρὸς τὴν Σαλαμῖνα καὶ παρετάχθησαν εἰς τάξιν μάχης ἀθορύβως. Δὲν ἐπήρκεσεν ὅμως ἐκείνη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ συνάψουν ναυμαχίαν· διότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ· παρεπεκευάζοντο ὅμως διὰ τὴν ἐπομένην. Τούς δὲ "Ελληνας, καὶ μάλιστα τοὺς Πελοποννησίους, κατέλαβε φόβος καὶ ἀγωνία, διότι ἐφοβοῦντο, ὅτι μένοντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν διὰ τὴν γῆν τῶν Ἀθηναίων καὶ, ἢν εἰκῶντο, θὰ ἀπεκλείοντο καὶ θὰ ἐπολιορκοῦντο εἰς νῆσον ἀφίνοντες τὴν ἴδιαν τῶν ἀπροστάτευτον.

71. Τὴν ἴδιαν νύκτα τὸ πεζικὸν τῶν βαρβάρων ἐβάδισε πρὸς τὴν Πελοπόννησον. "Αν καὶ εἶγον ληφθῆ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, διὰ νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ εἰσβάλουν οἱ βάρβαροι διὰ τῆς ἔηρᾶς ἐκεῖ. Πράγματι στρατοπευδεύοντες εἰς τὸν Ἰσθμὸν οἱ Πελοποννήσιοι, πρῶτον μὲν κατέστρεψαν τὴν Σκειρωνίδα ὁδόν, ἐπειτα ἀπεφάσισαν νὰ οἰκοδομήσουν τεῖγος κατὰ μῆκος τοῦ Ἰσθμοῦ.

(1) Ὁ Αἰακὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγινῆς. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ἀγχολυτῶν τῶν ἀπογόνων τοῦ.

74. Μὲ τοιαύτας λοιπὸν ἐργασίας ἡσχολοῦντο οἱ "Ελληνες, οἱ δόποιοι εὑρίσκοντο εἰς τὸν Ἰσθμόν, διότι διέτρεχον μέταν κίνδυνον καὶ δὲν ἐστήριζον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸ ναυτικόν. Οἱ δὲ εὑρισκόμενοι εἰς τὴν Σαλαμῖνα, δταν ἔμαθον αὐτά, ἐφοβοῦντο ὅχι τόσον διὰ τοὺς ἑαυτούς των ὅσον διὰ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πλησιάζοντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον συνωμίλουν σιωπηλῶς καὶ ἐθαύμαζον διὰ τὴν ἀβουλίαν τοῦ Εύρυβιάδου. Τέλος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐξέσπασεν εἰς τὸ φανερόν. Καὶ ἔγινε πλέον συγκέντρωσις, κατὰ τὴν δόποιαν ἐλέχθησαν πολλὰ διὰ τὰ ἵδια πράγματα καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἐπρεπε νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δι' αὐτὴν νὰ διακινδυνεύσουν καὶ νὰ μὴ μείνουν, διὰ νὰ πολεμήσουν διὰ χώραν ὑπόδουλον πλέον, οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔλεγον, ὅτι ἐπρεπε νὰ μείνουν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἔκεῖ.

75. 'Ο Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ ἐπεκράτει ἡ γνώμη τῶν Πελοποννησίων, ἐξῆλθε τότε κρυφίως ἀπὸ τὸ συνέδριον καὶ ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν ἄνθρωπον μὲ πλοιάριον, τοῦ ἔδωσε δὲ ἐντολὴν τί νὰ εἴπῃ· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὡνομάζετο Σίκινος, ἥτο δὲ οἰκέτης⁽¹⁾ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων του. Βραδύτερον ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἔκαμε Θεσπιέα — διότι οἱ Θεσπιεῖς ἐδέχοντο πολίτας — καὶ τὸν κατέστησε πλούσιον. Αὐτὸς λοιπὸν τότε, ἀφοῦ ἦλθε μὲ πλοιάριον, εἶπεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων τὰ ἔξῆς· «Μὲ ἔστειλεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ελληνας (διότι συμβαίνει νὰ είναι μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προτιμᾷ νὰ ὑπερισχύσετε σεῖς παρὰ οἱ "Ελληνες), διὰ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι οἱ "Ελληνες ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ φόβον καὶ σκέπτονται νὰ ἀποδράσουν, καὶ τώρα σᾶς παρέχεται εὐκαιρία νὰ διαπράξετε λαμπρότατον κατόρθωμα, ἂν δὲν τοὺς ἀφήσετε νὰ σᾶς διαφύγουν. Διότι οὔτε ὅμονοιαν ἔχουν μεταξὺ των οὔτε πρόκειται νὰ ἀντισταθοῦν πλέον ἐναντίον σας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἰδητε νὰ ναυμαχοῦν μεταξὺ των, δηλ. ἔκεινοι ποὺ εἶναι μὲ τὸ μέρος σας καὶ οἱ ἄλλοι. 'Αφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀνεγώρησεν.

76. Οἱ βάρβαροι τὰ ἐπίστευσαν καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Ψυττάλειαν⁽²⁾, ἡ ὅποια κεῖται μεταξὺ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς ξη-

(1) ἄνθρωπος τῆς οἰκίας, ιδίως δοῦλος οἰκογενῆς ἢ οἰκόσιτος.

(2) Λειψόνουτάλα.

ρᾶς ἀπεβίβασαν πολλοὺς Πέρσας, ἀφ' ἑτέρου δὲ, ὅταν ἔγινε μεσονύκτιον, ὡδῆγησαν τὴν δυτικὴν πτέρυγα κυκλοτερῶς, πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ὃσοι δὲ ἦσαν πλησίον τῆς Κέω⁽¹⁾ καὶ τῆς Κυνοσούρας⁽²⁾ κατέλαβον μὲ τὰ πλοῖά των δλον τὸν πορθμὸν μέχρι τῆς Μουνιχίας.⁽³⁾ Ἐπεξέτειναν δὲ τὴν παράταξιν τῶν πλοίων των, διὰ νὰ μὴ δυνηθῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς "Ελλήνας νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ νὰ ἀποκλεισθῶν εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ νὰ τιμωρηθῶν δι' ὅσα εἶχον διαπράξει εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Ἀπεβίβασαν δὲ Πέρσας εἰς τὴν νησίδα Ψυττάλειαν μὲ τὸν ἔξης σκοπόν· ἀν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας παρεσύροντο πρὸς τὰ ἔκει ἄνδρες καὶ ναυάγια — διότι ἡ νῆσος εὑρίσκετο εἰς τὸ στενόν, δπου ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν — νὰ περισυλλέγουν τοὺς ἴδικούς των, νὰ φονεύουν δὲ τοὺς ἄλλους. Ἐξετέλουν αὐτὰ σιωπηλῶς, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἀντίπαλοι. Ἡτοιμάζοντο δὲ κάθ' δλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς χωρὶς νὰ κοιμηθῶν καθόλου.

78. Μεταξὺ δὲ τῶν 'Ελλήνων στρατηγῶν ἐγίνοντο εἰς τὴν Σαλαμῖνα πολλαὶ λογομαχίαι. Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, δτι οἱ βάρβαροι τοὺς εἶχον περικυκλώσει μὲ τὸν στόλον των, ἀλλ' ἐνόμιζον δτι παραμένουν εἰς τὰς ἴδιας θέσεις, δπως τοὺς ἔβλεπον κατὰ τὴν ἡμέραν.

79. Ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ ἐφιλονίκουν, ἤλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν ὁ 'Αριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ ὄποῖς εἶχεν ἔξιστραχισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὸν ὄποῖον ἐγώ, ἀφοῦ ἐπληροφορήθην τὸν χαρακτῆρά του, ἐσχημάτισα τὴν γνώμην δτι ἥτο ἀνήρ ἄριστος καὶ δικαιότατος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφοῦ ἤλθε λοιπὸν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκάλεσεν ἔξω τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὄποῖς δὲν ἥτο φίλος του, ἀλλὰ μέγας ἐχθρός του. Ἐξ αἰτίας δμως τῶν μεγάλων συμφορῶν τοῦ παρόντος τὰ ἐλησμόνησεν αὐτὰ καὶ ἐπεθύμει νὰ συνομιλήσῃ μαζὶ του. Διότι εἶχεν ἀκούσει προηγουμένως δτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔσπευδον νὰ μεταφέρουν τὸν στόλον των εἰς τὸν Ἰσθμόν. Μόλις ἔξηλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ 'Αριστείδης τοῦ εἶπε τὰ ἔξης: «Καὶ εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν παροῦσαν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐρίζωμεν, ποῖος ἐκ τῶν δύο μας θὰ εὐεργετήσῃ περισσότερὸν τὴν πατρίδα. Σοῦ λέγω λοιπὸν δτι εἰναι τὸ ἔδιον καὶ πολλὰ καὶ ὀλίγα νὰ συζητῇ κανεὶς μὲ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τὸν ἀπό-

(1) Ἀγνωστον περὶ τίνος τοποθεσίας ἀκριβῶς πρόκειται.

(2) Ἀνατολικὸν ἀκρωτήριον τῆς Σαλαμῖνος ἀπέναντι τῆς Ψυτταλείας.

(3) Τουρκολίμανο.

πλοιουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι σὲ βεβαιῶ, ὡς αὐτόπτης ποὺ ὑπῆρξα, δτι καὶ νὰ θέλουν οἱ Κορίνθιοι ἢ ὁ Ἱδιος ὁ Εύρυβιάδης δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀπο-πλεύσουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι ἔχομεν περικυκλωθῆ ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. 'Αλλ' εἰσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τα».

80. 'Ο Θεμιστοκλῆς ἀπῆντηπεν· «Αἱ συμβουλαὶ σου εἶναι ὅρθαι καὶ αἱ εἰδήσεις σου εὐχάριστοι. Μάθε δέ, δτι ὁ Ἱδιος ἐγὼ ἐνήργησα, διὰ νὰ γίνουν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι, ἀφοῦ οἱ "Ἐλληνες δὲν ἤθελον νὰ ναυμαχήσουν ἔχουσιώς, ἔπειτε νὰ τοὺς ἀναγκάσωμεν νὰ τὸ κάμουν ἀχουσιώς. Σὺ δμως, ἀφοῦ ἤλθες μὲ καλάς εἰδήσεις, νὰ τὰς ἀναγγείλης ὁ Ἱδιος. Διότι, ἂν τοὺς τὰς εἴπω ἐγώ, θὰ νομίσουν, δτι τὰς ἔπλαστα καὶ δὲν θὰ πιστεύσουν, δτι τὸ ἔχαμαν αὐτὸ οἱ βάρβαροι. 'Αλλ' εἰσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τους, τί συμβαίνει. Καὶ ἂν μὲν πεισθοῦν, αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ καλύτερον. "Αν δμως δὲν πιστεύσουν, δι' ἡμᾶς θὰ εἶναι τὸ Ἱδιον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ φύγουν, ἀφοῦ ἔχομεν περικυκλωθῆ, δπως λέγεις, ἀπὸ δλα τὰ μέρη».

81. 'Ο Αριστείδης εἰσῆλθε καὶ ἐνεκοίνωσεν, δτι ἤλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν καὶ δτι μὲ δυσκολίσιν διῆλθεν ἀπαρατήρητος διὰ μέσου τῶν ἔχθρικῶν πλοιῶν· διότι ἔλος ὁ 'Ἐλληνικὸς στόλος ἔχει περικυκλωθῆ ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Ξέρξου. Καὶ τοὺς συνεβούλευσε νὰ ἐτοιμάζωνται, διὰ νὰ ἀμυνθοῦν. 'Αφοῦ εἴπεν αὐτά, ἀπεχώρησεν, οἱ δὲ στρατηγοὶ περιέπεσαν πάλιν εἰς ἀμφισβητήσεις, διότι οἱ περιοσύντεροι ἔξ αὐτῶν δὲν ἐπίστευσαν τὰς εἰδήσεις.

82. 'Ενῷ δὲ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, ἔφθασε τριήρης τῶν Τηγίων, ἡ ἐποίη τούτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας — ἀρχῆγος αὐτῆς ἦτο ὁ Ηλανάτιος ὁ υἱὸς τοῦ Σωπιμένους — καὶ ἀνέφερεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνεγράφησαν οἱ Τήγιοι εἰς τὸν τρίποδα τῶν Δελφῶν⁽¹⁾ μεταξὺ ἐκείνων, ποὺ κατετρόπωσαν τὸν βάρβαρον. Μὲ τὴν τριήρη αὐτὴν τὸ ναυτικὸν τῶν 'Ἐλλήνων ἔφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 380 πολεμικῶν πλοίων. Οἱ δὲ "Ἐλληνες ἐπίστευσαν πλέον τοὺς Τήγιους καὶ παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ ναυμαχήσουν.

83. 'Τέφωσκεν ἥδη ἡ αὐγή, δταν ἔγινε συγκέντρωσις τοῦ στρατεύματος τῶν πλοίων. 'Απὸ δλους ὡμίλησεν καλύτερον πρὸς αὐτοὺς

(1) 'Ο μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην ἀφιερωθεὶς ὑπὸ τῶν 'Ἐλλήνων εἰς τοὺς Δελφούς τρίποντος, δστις μεταφερθεὶς βραδύτερον ὑπὸ Μ. Κωνσταντίνου εἰς Κωνσταντινούπολιν σώζεται σήμερον ἔχει.

ό Θεμιστοκλῆς. 'Ο λόγος του ήτο σύγκρισις τῶν καλυτέρων πρὸς τὰ χειρότερα, ὅσα ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν κατάστασίν του. 'Αφοῦ συνεβούλευσε νὰ προτιμήσουν τὰ καλύτερα, τερματίζων τὸν λόγον του ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα. Μόλις εἰσῆλθον, ἔφθασεν ἡ τριήρης, ἡ ὁποία εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγιναν διὰ τοὺς Αἰακίδας. Οἱ "Ελληνες τότε ὠδήγησαν ὅλα τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, μόλις δὲ ἔξῆλθον, ἐπέπεσαν ἐναντίον τῶν οἱ βάρβαροι.

84. Οἱ μὲν ἄλλοι "Ελληνες ἀνέκρουσαν πρύμνην καὶ ἔφεραν τὰ πλοῖα πρὸς τὴν ἔηράν, ὁ 'Αθηναῖος Ἀμεινίας ὅμως ὁ Παλληνεύς, ἀφοῦ ἔπλευσεν ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, ἔπληξε μὲ τὸ ἔμβολον ἐχθρικὸν πλοῖον. 'Επειδὴ τὰ δύο πλοῖα περιεπλέχθησαν καὶ δὲν ἤδυναντο νὰ γωρισθοῦν, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἐσπευσαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀμεινίου καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν μάχην. Οἱ 'Αθηναῖοι λοιπὸν λέγουν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τῆς ναυμαχίας. Οἱ Αἰγινῆται ὅμως λέγουν, ὅτι τὸ πλοῖον, ποὺ εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγιναν διὰ τοὺς Αἰακίδας, ἔκαμε τὴν ἀρχὴν. Λέγεται ἐπίσης τοῦτο, δηλ. ὅτι ἐνεφανίσθη φάσμα γυναικός, ἡ ὁποία τοὺς παράτρυνε μεγαλοφώνως, διὰ νὰ ἀκούῃ ὅλον τὸ 'Ελληνικὸν στράτευμα καὶ ἐπιπλήττουσα εἶπε· «Δαιμόνιοι, μέχρι πότε πλέον θὰ ἀνακρούετε πρύμνην;». (1)

85. 'Απέναντι τῶν 'Αθηναίων εἶχον ταχθῇ οἱ Φοίνικες (διότι οὗτοι κατεῖχον τὴν πρὸς δυσμάς καὶ πρὸς τὴν 'Ελευσῖνα πτέρυγα), ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ "Ιωνες (οὗτοι κατεῖχον τὴν πτέρυγα, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς τὸν Πειραιᾶ). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς "Ιωνας ἔδειξαν σκοπίμως ἀπροθυμίαν εἰς τὴν ναυμαχίαν συμφώνως πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅχι ὅμως οἱ περισσότεροι».

86. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πλοίων τῶν βαρβάρων, ποὺ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, κατεστράφησαν ἄλλα ἀπὸ τοὺς 'Αθηναίους καὶ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Αἰγινῆτας. Διότι, ἀφοῦ οἱ μὲν "Ελληνες ἔναυμάχουν μὲ τάξιν καὶ χωρὶς νὰ ἔξέρχωνται ἀπὸ τὰς γραμμάς των, οἱ δὲ βάρβαροι ἐνήργουν ἀτάκτως καὶ χωρὶς σχέδιον, φυσικὸν ήτο νὰ συμβῇ, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινεν. "Αν καὶ ἥσαν καὶ ἀπεδείχθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ βάρβαροι πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀστούς τῶν παρ' ὅσον εἰς τὴν Εὔβοιαν. Διότι ὅλοι ἐδείκνυον προθυμίαν καὶ ἐφοροῦντο

(1) «Δαιμόνιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούσεσθε;».

τὸν Ξέρξην, διότι ὁ καθεὶς ἔξ αὐτῶν ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν παρηκολούθει.

87. Δὲν δύναμαι νὰ ἀναφέρω μὲ ἀκρίβειαν, πῶς ἡγωνίσθη ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας. Εἰς τὴν Ἀρτεμισίαν⁽¹⁾ ὅμως συνέβη τὸ ἔξης, τὸ ὅποῖον ηὕησε πολὺ τὴν ὑπόληψίν της πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἰς μίαν στιγμήν, ἐνῷ αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἶχον περιέλθει εἰς σύγχυσιν, τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας κατεδιώκετο ἀπὸ πλοῖον Ἀθηναϊκόν ἐπειδὴ δὲν ἥδυνατο νὰ διαφύγῃ (διότι ἔμπροσθέν της ἡμποδίζετο ἀπὸ ἄλλα φιλικά της πλοῖα, ὅπισθεν δὲ τοῦ ἴδικοῦ της ἐπήρχοντο τὰ ἔχθρικά), ἀπεφάσισε καὶ ἔκαμε τὸ ἔξης, τὸ ὅποῖον πράγματι τὴν ὠφέλησε. Ἐνῷ δηλ. κατεδιώκετο ἀπὸ τὸ Ἀθηναϊκὸν πλοῖον, ἐπέπεσε μὲ ὄρμὴν ἐναντίον φιλικοῦ της πλοίου τῶν Καλυνδέων⁽²⁾, ἐπὶ τοῦ ὅποίου εύρισκετο ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Καλυνδέων Δαμασθίμυμος. Καθὼς λοιπὸν τὸ ἐπλήξε καὶ τὸ ἐβύθισεν, ὑπῆρξεν εὔτυχής, διότι ὠφελήθη κατὰ δύο τρόπους. Διότι ὁ πλοιάρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πλοίου, καθὼς τὴν εἶδε νὰ ἐπιπίπτῃ ἐναντίον βαρβαρικοῦ πλοίου, ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦ εἶναι ἐλληνικὸν ἢ ἡγεμονόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ βοηθεῖ τοὺς "Ἐλληνας· δὲ αὐτὸ ἤλλαξε διεύθυνσιν καὶ ἐστράφη ἐναντίον ἄλλων.

88. Αὐτὸ τὴν ὠφέλησεν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι διέφυγε καὶ δὲν ἀπωλέσθη, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέβη, ὡστε, ἐνῷ διέπραξε κακόν, νὰ ἐκτιμηθῇ δι' αὐτὸ τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Λέγεται δηλ. ὅτι ὁ βασιλεὺς παρακολούθων εἶδε τὸ πλοῖον τῆς νὰ βυθίζῃ ἄλλο πλοῖον, κάποιος δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας τοῦ εἶπε: «Δέσποτα, βλέπεις τὴν Ἀρτεμισίαν πόσον καλῶς ἀγωνίζεται καὶ ἐβύθισεν ἔχθρικὸν πλοῖον;» Ο βασιλεὺς ἡρώτησεν, ἀν πράγματι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι τῆς Ἀρτεμισίας· ἐκεῖνοι τοῦ εἶπον, ὅπι ἀνεγνώρισαν μετὰ βεβαιότητος τὸ ἔμβλημα τοῦ πλοίου της. Ο Ξέρξης λέγεται, ὅτι ἀπήντησεν εἰς αὐτά· «Οἱ ἄνδρες μου ἔχουν γίνει γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες»⁽³⁾

89. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὄνομαστοί ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ ἀπὸ

(1) Βασιλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ.

(2) Κάτοικοι τῆς Καλύνδης, πόλεως τῆς Καρίας.

(3) «Οἱ μὲν ἄνδρες γεγόνσι μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες».

τοὺς ἀλλους συμμάχους. Ἀπὸ τοὺς "Ελληνας ἐφονεύθησαν ὄλιγοι. Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν, ἐκεῖνοι τῶν ὅποιων τὰ πλοῖα κατεστρέφοντο, οἱ ἴδιοι ὅμως δὲν ἐφονεύοντο ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἐφθανον κολυμβῶντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ὅμως οἱ περισσότεροι ἐπνίγησαν εἰς τὴν Θάλασσαν, διότι δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν. "Οταν δὲ τὰ πλοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν βαρβάρων ἐτράπησαν εἰς φυγήν, τότε ἐπηκολούθησε καταστροφὴ τῶν περισσοτέρων. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι εἶχον παραταχθῆ ὅπισθέν των προσπαθοῦντες νὰ προχωρήσουν μὲ τὰ πλοῖα των, διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τὸν βασιλέα, διὰ κάτι σπουδαῖον κάμνουν καὶ αὐτοί, προσέκρουον εἰς τὰ ἴδια τῶν, ποὺ εἶχον τραπῆ ἥδη εἰς φυγήν.

90. Ὁ δὲ Ξέρξης, διὰ νὰ παρακολουθῇ τοὺς ἴδικούς του καὶ τὰ ἔργα των, ἐκάθητο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὅρους, τὸ ὅποιον εὑρίσκεται ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος καὶ ὀνομάζεται Αἴγαλεως, ἔζήτει δὲ καὶ ἐμάνθανε κάθε φορὰν τὸ ὄνομα παντὸς διακρινομένου καὶ γραμματεῖς πλησίον του ἀνέγραφον τὸ ὄνομα τοῦ τριηράρχου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του καὶ τῆς πατρίδος του.

91. Ἀφοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ βάρβαροι καὶ προσεπάθουν νὰ διαφύγουν πρὸς τὸ Φάληρον, οἱ Αἴγινῆται κατέλαβον θέσιν κατάλληλον εἰς τὸν πορθμὸν καὶ διέπραξαν ἀξιόλογα ἔργα. Οἱ Ἀθηναῖοι δῆλοι εἰς τὸ μέσον τῆς ταραχῆς κατέστρεφον τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν, ὃσα ἀνθίσταντο ἡ ἐτρέποντο εἰς φυγήν, οἱ δὲ Αἴγινῆται ἐκεῖνα, ποὺ προσεπάθουν, νὰ διαφύγουν. "Οσα λοιπὸν ἔξεφευγον ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἤρχοντο καὶ ἔπιπτον εἰς τοὺς Αἴγινῆτας.

95. Ὁ δὲ Ἀριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ Ἀθηναῖος, περὶ τοῦ ὅποιου ὄλιγον προηγουμένως ἔκαμα λόγον ὡς ἀρίστου ἀνθρώπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ἐνῷ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις, ἀφοῦ παρέλαβεν ἄγγημα Ἀθηναίων ὄπλιτῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον παραταχθῆ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμῖνος, ἀπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ψυττάλειαν, ὃπου οὗτοι κατέκοψαν ὅλους τοὺς Πέρσας, ὃσοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν νησῖδα αὐτήν.

97. Ὁ δὲ Ξέρξης, μόλις ἀντελήφθη τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφήν, ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς "Ιωνας συμβουλεύσῃ τοὺς "Ελληνας ἦ, καὶ οἱ ἴδιοι μόνοι των συλλάβουν τὴν ἰδέαν νὰ πλεύσουν

εἰς τὸν Ἐλλήσποντον καὶ διαλύσουν τὰς γεφύρας του, ἀποκλεισθῆ δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κινδυνεύσῃ νὰ ἀπολεσθῇ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρήσῃ.
Ἐπειδὴ ὅμως ἥθελε νὰ μὴ ἀντιληφθῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας μήτε ἀπὸ τοὺς ἴδικούς του τὸν σκοπόν του αὐτόν, προσεπάθει δῆθεν νὰ κατακευάσῃ γέφυραν μέχρι Σαλαμῖνος διὰ συνδέσεως Φοινικικῶν φορτηγῶν πλοιαρίων, ἔκαμνε δὲ πολεμικάς προετοιμασίας, ως ἐάν ἐπρόκειτο νὰ συνάψῃ ἄλλην ναυμαχίαν. "Ολοι οἱ ἄλλοι βλέποντες αὐτὰ ἐνόμιζον, ὅτι ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ συνεχίσῃ μὲ κάθε τρόπον τὸν πόλεμον. Δὲν διέφευγεν ὅμως τὴν ἀντίληψιν τοῦ Μαρδονίου, ὅστις ἐγνώριζεν ἀριστα τὴν νοοτροπίαν τοῦ βασιλέως. Συγχρόνως δὲ Ξέρξης ἔστειλεν ἀγγελιαφόρον εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ ἀναγγείῃ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφοράν.

99. "Οταν ἡ πρώτη εἰδησις ἔφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, δτι δηλ. δὲ Ξέρξης κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, οἱ Πέρσαι κατελήφθησαν ἀπὸ τόσον μεγάλην χαράν, ὥστε ἔστρωσαν δλας τὰς ὄδούς μὲ μυρσίνας, ἔκαιον θυμιάματα, ἐτέλουν θυσίας καὶ ἐώρταζον. "Οταν δμως κατέφθασεν ἡ δευτέρα εἰδησις, τόσον συνεταράχθησαν, ὥστε ἔσχιζον δλοι τὰ ἐνδύματά των, παρεδόθησαν εἰς θρήνους, ἐβόων καὶ κατέκρινον τὸν Μαρδόνιον. Δὲν ἐλυποῦντο δὲ τόσον διὰ τὰ ἀπολεσθέντα πλοῖα, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ τὸν ἴδιον τὸν Ξέρξην. Καὶ αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα χρόνον, μέχρις δτου δὲ Ξέρξης ἐπανελθὼν διέταξε νὰ παύσουν.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Τὰ μεταξὺ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ στόλου του εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος δ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης, καταληφθεὶς ἀπὸ δειλίαν, ἀπεράσισε νὰ ἀναχωρήσῃ δ ἕδιος ἐξ Ἑλλάδος, ἄφησεν δμως τὸν στρατηγὸν Μαρδόνιον ἐπὶ κεφαλῆς 300.000 ἐπιλέκτου στρατοῦ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον καὶ καθυποτάξῃ τὴν χώραν. Οὗτος κατὰ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα ἀπεσύρθη καὶ διεχείμασεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ δὲ τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους 479 π. Χ. ἐβάδισε πρὸς Νότον καὶ ἔχων συμμάχους τον τοὺς Βοιωτοὺς (¹) προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τοὺς Ἀθηναίους διὰ προτάσεων λίαν δελεαστικῶν, τὰς δποίας δμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν ἀσυνητητεὶ καὶ ἐξεκένωσαν πανδημεὶ διὰ δευτέραν φορᾶν τὰς Ἀθίγρας καὶ εἰδοποίησαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ Μαρδόνιος κατέλαβε τὰς Ἀθίγρας πάλιν ἐργάμονς καὶ ἔθεσεν εἰς αὐτὰς ἐκ νέου πρὸ. Ἐν τῷ μεταξὺ στρατιὰ 50.000 Λακώνων ἐξέρχεται ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς καὶ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου συνενοῦται πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς Πελοποννήσου συμμάχους, ἐν Ἐλευσῖνι δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διῆλθον ἐκεῖ ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ δλοι δμοῦ βαδίζουν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου είχεν ἐπανέλθει ὁ Μαρδόνιος μετὰ τὴν δευτέραν πυρπόλησιν τῶν Ἀθηνῶν.

Κατ’ ἀρχὰς παρετάχθησαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος, δ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλεν ἐναντίον των τὸ ἵππικόν του καὶ ἐπηκολούθησαν

(1) Πλὴν τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων.

άψιμαχίαι, εἰς μίαν δ' ἐξ αὐτῶν ἐφορεύθη γενναίως μαχόμενος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ βαρβαρικοῦ ἵππου Μασίστιος. Ἀκολούθως οἱ Ἕλληνες, λαβόντες θάρρος κατῆλθον εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ κατέλαβον θέσεις ἀπέναντι τῶν βαρβάρων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν καὶ πλησίον τῆς κοινῆς Γαργαφίας, διὰ νὰ ὑδεύωνται ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἕλλήνων ἀνῆλθε τελικῶς εἰς 110.000 ἄνδρας. Ἐξ αὐτῶν 50.000 ἦσαν Λάκωνες καὶ ἐκ τούτων 10.000 ἦσαν βαρέως ὥπλισμένοι, ἐξ αὐτῶν δὲ 5.000 ἦσαν ἐκ Σπάρτης. Οὗτοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὸ δ' ἀριστερὸν κέρας κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι (8.000), μεταξὺ τούτων δὲ ἦσαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι (52.000). Ἄλλοι οἱ οἰωνοὶ τῶν θυσιῶν καὶ εἰς τὰς δύο παρατάξεις δὲν ἦσαν αἴσιοι διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, ἀνέμενον δὲ οἱ μὲν τοὺς δὲ νὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσιν· καὶ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο.

Η μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π.Χ.)

38. Ἐπειδὴ αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβαινον εἰς τοὺς Πέρσας εύνοϊκαὶ διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, συνέρρεον δὲ πανταχόθεν οἱ "Ελληνες καὶ ηὕξανεν ὁ ἀριθμός των, ὁ Τιμαγενίδας, ὁ υἱὸς τοῦ "Ερπυος, Θηβαῖος, συνεβούλευσε τὸν Μαρδόνιον νὰ φυλάξῃ τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, διότι, ἔλεγε, συρρέουν δι' αὐτῶν συνεχῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ "Ελληνες καὶ θὰ ἡδύνατο νὰ συλλάβῃ πολλούς.

39. Εἶχον παρέλθει ὀκτὼ ἡμέραι, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ ἤσαν ἀντιμέτωποι. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἀντιληφθείς, ὅτι ἡ συμβουλὴ τοῦ Τιμαγενίδου ἦτο ὄρθη, ἔστειλε μόλις ἐνύκτωσε τὸ ἵππικόν του εἰς τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, αἱ δόποιαι δόδηγοιν εἰς τὰς Πλαταιάς. Οἱ Βοιωτοὶ τὰς ὀνομάζουν Τρεῖς Κεφαλάς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Δρυὸς Κεφαλάς. Καὶ δὲν ἐστάλησαν μάτην ἐκεῖ οἱ ἵππεῖς. Διότι συνέλαβον πεντακόσια ὑποζύγια καὶ τοὺς συνοδούς των, καθώς εἰσήρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἔφερον τρόφιμα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πέρσαι ἐφόνευον ἀφειδῶς ἀνθρώπους καὶ ὑποζύγια καὶ ὅταν ἐχόρτασαν νὰ φρονεύουν, ὡδήγησαν διὰ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὸ στρατόπεδον.

40. Παρῆλθον ἀκόμη δύο ἡμέραι μετὰ τὸ συμβάν αὐτό, χωρὶς οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δὲ νὰ θέλουν νὰ κάμουν ἀρχὴν τῆς μάχης. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρχοντο μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, ἀλλὰ δὲν διέβαινον τὸν ποταμόν, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ "Ελληνες. Τὸ ἵππικὸν ὄμως τοῦ Μαρδονίου ἐπετίθετο συνεχῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἤνωχλει. Διότι οἱ Θηβαῖοι, ἔνθερμοι διπαδοὶ τῶν Περσῶν, διήγειρον μὲ προθυμίαν τὸν πόλεμον καὶ προγοῦντο μέχρι τοῦ σῆμείου τῆς συμπλοκῆς, ἀπ' ἐκεῖ δὲ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἀνελάμβανον νὰ συνεχίσουν τὴν μάχην καὶ παρεῖχον λαμπρὰ δείγματα τῆς ἀνδρείας των.

41. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας λοιπὸν δὲν συνέβη τίποτε ἄλλο. Τὴν ἐνδεκάτην ὄμως ἡμέραν, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ εύρισκοντο ἀντιμέτωποι εἰς τὰς Πλαταιάς, οἱ "Ελληνες εἶχον γίνει πολὺ περισσότεροι, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἥσθιαντο ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀπροάξιαν. Τότε συνωμίλησε μὲ τὸν Ἀρτάβαζον τὸν υἱὸν τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τοῦ Ξέρξου, ὃσον ὀλίγοι ἐκ τῶν Περσῶν, καὶ ἡ γνώμη

του ήτο «ινά ἀναζεύξουν τὸ γρηγορώτερον ὅλον τὸν στρατὸν καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ τείχη τῶν Θηβῶν, ὅπου ὑπῆρχον ἄφθονα τρόφιμα καὶ χόρτος διὰ τὰ ὑποζύγια» 'Αλλ' ὁ Μαρδόνιος δὲν συνεφώνησε καθόλου καὶ εἶπεν δτι «ὁ στρατός των εἰναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν 'Ελληνικὸν καὶ πρέπει νὰ δώσουν μάχην τὸ ταχύτερον, μήτε νὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς "Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι ἐνισχύονται συνεχῶς καὶ γίνονται περισσότεροι».

42. Αύτὰ εἶπεν ὁ Μαρδόνιος καὶ κανεὶς δὲν ἀντέλεγεν, ἐπεκράτησε δὲ ἡ γνώμη του, δότι εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀναθέσει ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος καὶ δχι εἰς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἄφοῦ ἐκάλεσε δὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ταγμάτων καὶ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἐλλήνων, ποὺ συνεμάχουν μαζὶ του, διέταξε νὰ ἔτοιμασθοῦν καὶ νὰ ταχτοποιήσουν τὰ πάντα, διότι τὴν πρωταν τῆς ἐπομένης ἡμέρας θὰ ἐγίνετο ἡ μάχη.

44. "Οταν δὲ ἡ νῦξ εἶχε προχωρήσει καὶ ἐφαίνετο, δτι ἐπεκράτει ἡσυχία εἰς τὰ στρατόπεδα, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἔκοιμαντο, τότε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐπλησίασεν ἔφιππος εἰς τοὺς φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νὰ ὀμιλήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς των. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φρουροὺς ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, μερικοὶ δμως ἔτρεξαν πρὸς τοὺς στρατηγούς καὶ ἀνήγγειλαν, δτι ζήθειν ἄνθρωπος ἔφιππος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Μήδων, ὁ ὅποιος τίποτε ἀλλο δὲν ἀποκαλύπτει, ἀναφέρει δμως ὀνομαστὶ τοὺς στρατηγούς καὶ λέγει, δτι θέλει νὰ ὀμιλήσῃ εἰς αὐτούς».

45. Οἱ στρατηγοί, μόλις ἤκουσαν τοῦτο, μετέβησαν ἀμέσως εἰς τὸ μέρος τῶν φρουρῶν καὶ, δταν ἔφιασαν ἐκεῖ, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε τὰ ἔξῆς «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι ἀπέρρητα, τὰ δόποια δὲν πρέπει νὰ ἀνακοινώσετε εἰς κανένα ἐκτὸς τοῦ Παυσανίου, ἐκτὸς ἐὰν θέλετε τὸν ὅλεθρόν σας. Καὶ δὲν θὰ σᾶς ὡμίλουν, ἀν δὲν εἶχον μέγα διαφέρον δι' ὅλην τὴν Ἐλλάδα. Διότι εἶμαι "Ἐλλην ὁ ἴδιος καὶ δὲν θὰ ζήθειν νὰ ἴδω τὴν Ἐλλάδα νὰ γίνεται δούλη ἀντὶ νὰ μείνῃ ἐλευθέρα. Σᾶς λέγω λοιπόν, δτι αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβησαν εὐνοϊκαὶ εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸν στρατόν του· εἰ δὲ μή, πρὸ πολλοῦ θὰ εἴχατε κάμει τὴν μάχην. Τώρα δμως ἀπεφάσισε νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὰς θυσίας καὶ μὲ τὰ ἔξημερώματα θὰ κάμη τὴν ἐπίθεσιν. Διότι, καθὼς συμπεραίνω, φιβεῖται, μήπως συγκεντρωθῆτε ἀκόμη περισσότεροι. Δι' αὐτὸν νὰ ἔτοι-

μάζεσθε. Καὶ ἂν τυγχὼν ἔνακτόν τις ὁ Μαρδόνιος καὶ δὲν κάμη τὴν μάχην, νὰ κάμεστε ὑπομονὴν ἀναμένουντες, διότι δὲ ὅλιγας μόνον ἡμέρας τοῦ ὑπολείπονται τρόφιμα. Ἐὰν δὲ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου αὐτοῦ γίνη, ὅπως τὸ θέλεστε, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆτε καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μοῦ ἀποδώσετε τὴν ἔλευθερίαν μοι, ἀφοῦ γάριν τῶν Ἑλλήνων διέπροχα τόσον ἐπικίνδυνον πρᾶξιν ἀπὸ προθυμίαν, διότι γῆθελον νὰ σᾶς κάμω γνωστάς τὰς προθέσεις τοῦ Μαρδονίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσουν οἱ βάρβαροι ἐναντίον σας αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ τοὺς περιμένετε. Εἶμαι δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών». Ἀφοῦ εἴπεν αὐτά, ἐπέστρεψεν ὅπιστοι εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν θέσιν του.

46. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἥλθον εἰς τὸ δεξιὸν κέρας καὶ εἰπον εἰς τὸν Παυσανίαν δσα γκουσαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Παυσανίας ἀφοῦ τὰ γκουσεν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς Πέρσας, εἴπεν εἰς τοὺς Ἀθηναῖους, διότι «επειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γνωρίζετε καλύτερον ἀπὸ γῆμᾶς τοὺς Μήδους καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν δόπιον μάχονται, πρέπει, ἀφοῦ ἀναλάβωμεν τὰ δύλα, σεῖς μὲν νὰ ἔλθετε εἰς αὐτὸν τὸ κέρας, γῆμεῖς δὲ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ἀριστερόν».

47. Τοῦτο ἥρεσεν καὶ εἰς τοὺς δύο. Καὶ δι’ αὐτὸν μὲ τὰ ἔξημερά-μχτα Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιάται ἥλασσον ἀμοιβαίως τὰς θέσεις των. Τὸ ἀντελήφθησαν ὅμως αὐτὸν οἱ Βοιωτοὶ καὶ εἰδοποίησαν τὸν Μαρδόνιον. Ἐκεῖνος μόλις τὸ ἔμαθεν, ἀπεφάσισε νὰ κάμη καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀλλαγὴν καὶ νὰ φέρῃ τοὺς Πέρσας πάλιν ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων. «Οταν δὲ Παυσανίας εἴδεν, διότι τὸ σχέδιόν του ἔγινεν ἀντιληπτόν, ὧδή γησε τοὺς Σπαρτιάτας πάλιν εἰς τὸ δεξιὸν κέρας ἐπίσης ὁ Μαρδόνιος ὀδήγησε τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀριστερόν.

49. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἵππικόν. Ἀφοῦ ἐπέδραμον δὲ οἱ ἵππεῖς, ἤνωχλουν ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα ῥίπτοντες ἀκόντια καὶ βέλη, διότι γῆσαν ἵπποτοξόται καὶ οἱ «Ἑλλήνες δὲν ἥδυνατο νὰ τοὺς πλησιάσουν. Συνετάραξαν ἐπίσης τὴν κρήνην Γαργαφίαν, ἀπὸ τὴν δόπιον ὑδρεύετο ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν συνέχωσαν. Πλησίον τῆς κρήνης εἶχον παραταχθῆ βεβαίως μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐνῷ ἀπὸ τοὺς ἄλλους «Ἑλληνας ἡ κρήνη εὑρίσκετο εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν διαφόρων τμημάτων, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἦτο πλησιέστερος εἰς αὐτούς. Οσάκις ὅμως

ἡμποδίζοντο νὰ ὑδρεύωνται ἀπὸ τὸν Ἀσωπόν, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην· διότι οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν φίπτοντες βέλη καὶ ἀκόντια τοὺς ἡμπόδιζον νὰ λαμβάνουν ὕδωρ ἀπὸ τὸν ποταμόν.

51. Ἐφοῦ συνεσκέψθησαν δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἔκείνην οἱ Πέρσαι δὲν ἐπιτεθοῦν, νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν νῆσον, ἡ ὁποία ἀπέχει δέκα στάδια ἀπὸ τὸν Ἀσωπὸν καὶ τὴν κρήνην Γαργαφίαν καὶ εὑρίσκεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Σχηματίζεται δὲ νῆσος εἰς τὴν ξηρὰν ὡς ἔξης. Κατερχόμενος δηλ. ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὸν Κιθαιρῶνα εἰς τὴν πεδιάδα σχίζεται εἰς δύο ρεύματα, τὰ ὅποια, ἀφοῦ φθάσουν εἰς ἀπόστασιν τριῶν σταδίων μεταξύ των, ἐνώνονται πάλιν εἰς τὸ αὐτὸν μέρος.

52. Ἐφοῦ ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις αὐτή, ὅλην ἔκείνην τὴν ἡμέραν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιθέσεων τοῦ ἵππου τῶν Περσῶν, ὑπέφερον πολὺ. "Οταν παρῆλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα, οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ἀπεσύρθησαν, καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς νυκτός, ὅταν ἤλθεν ἡ συμπεφωνημένη ὥρα διὰ τὴν ἀναχώρησιν, τότε, ἀφοῦ ἀνέλαβον τὰ ὄπλα, ἀπεμακρύνοντο, γωρίς ὅμως οἱ περισσότεροι νὰ ἔχουν εἰς τὸν νοῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξεκίνησαν πλήρεις χαρᾶς, διότι ἔφευγον μακρὰν ἀπὸ τὸ ἵππον τῶν Περσῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν, ἔφθασαν εἰς τὸ Ἡραῖον. Αὐτὸν εὑρίσκεται ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν. "Οταν ἔφθασαν ἔκει, ἀπέθεσαν τὰ ὄπλα των πρὸ τοῦ ἴεροῦ.

53. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τοῦ Ἡραίου. Ὁ Παυσανίας ὅμως, ὁ ὄποιος τοὺς ἔβλεπε νὰ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, παρήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀφοῦ ἀναλάβουν τὰ ὄπλα, νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς προπορευομένους, διότι ἐνόμισεν, ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος. Τότε οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἡτοιμάσθησαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Παυσανίαν, ὁ Ἀμομφάρετος ὅμως, ὁ υἱὸς τοῦ Πολιάδου, διοικητής τοῦ λόχου τῶν Πιτανατῶν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του ἐνώπιον τῶν ξένων (ξένους δὲ ὀνόμαζε τοὺς βαρβάρους), διὰ νὰ μὴ καταισχύνῃ τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε παρερεθῆ, εἰς τὴν προηγηθεῖσαν συζήτησιν, ἐξεπλήγγετο δι' αὐτὸν, τὸ ὄποιον ἔβλεπε νὰ γίνεται. Ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Εύρυάναξ, ἐθεώρουν φοβερὸν τὸ ὅτι ὁ Ἀμομφάρετος δὲν ὑπήκουεν. ἀλλ' ἀκόμη φοβερώτερον ἐθεώ-

ρουν, ἀφοῦ ήρεντο νὰ ὑπακούσῃ, νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν λόχον τῶν Ηι-
τανικῶν, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον ἐκτελοῦντες, ὅσα
συνεφώνησαν μὲ τοὺς ἄλλους "Ἐλληνας, ὁ Ἀμομφάρετος καὶ ὁ λόχος
του, ἀφοῦ θὰ ἔμενον μόνοι, θὰ ἔξαλοθρεύοντο. Αὐτὰ ἀναλογιζόμενοι
ἐκράτουν εἰς τὴν θέσιν του τὸ Λακωνικὸν στράτευμα καὶ προσεπάθουν
νὰ τὸν πείσουν, ὅτι δὲν ἦτο ἡρθὸν αὐτό, τὸ ὅποιον ἔπραττε.

56. 'Η αὔγη εὗρε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ φιλονικοῦν περὶ τοῦ
πρακτέου, ὁ δὲ Παυσανίας, ὁ ὅποιος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε πα-
ραμείνειν εἰς τὰς θέσεις του, ὑπολογίζων ὅτι ὁ Ἀμομφάρετος δὲν θὰ πα-
ρέμενε μόνος του, ἀν ἀνεχώρουν οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι — ὅπως ἀκριβῶς
καὶ ἔγινεν — ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ὥδηγει ὅλον
τὸ ἄλλο στράτευμα διὰ τῶν ὑψωμάτων. Τὸν ἡκολούθουν οἱ Τεγεαταί.
Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Διότι οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ἔκινοῦντο πλησίον τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κιθαι-
ρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως
ἐτράπησαν κάτω πρὸς τὴν πεδιάδα.

57. 'Ο Ἀμομφάρετος κατ' ἀρχὰς νομίζων, ὅτι ὁ Παυσανίας δὲν
θὰ ἐτόλμα νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἐπέμενε νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴν ἀφή-
σουν τὰς θέσεις των. "Οταν ὅμως ὁ Παυσανίας καὶ τὸ ὑπόλοιπον στρά-
τευμα ἀνεχώρησαν, ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸν ἐγκαταλείπονταν πράγματι, χω-
ρὶς νὰ ὑποκρίνωνται, διέταξε τὸν λόχον του νὰ ἀναλάβουν τὰ ὅπλα καὶ
τὸν ὥδηγει βραδέως ἐπὶ τὰ βήματα τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν.

58. "Οταν ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν, ὅτι οἱ "Ἐλληνες ἀπεσύρθησαν
κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ εἶδε τὸν τόπον ἕρημον... (59)...,
διέβη τὸν Ἀσωπὸν καὶ ὥδηγει τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ἵχνη
τῶν Ἐλλήνων, νομίζων ὅτι τρέπονται πράγματι εἰς φυγήν. Κατηυθύ-
νετο δὲ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν μόνον, ἐπειδὴ
ἔξ αἰτίας τῶν ὑψωμάτων δὲν ἔβλεπε τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ἡκολού-
θουν τὴν πεδιάδα. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν βαρβαρικῶν τμημάτων, βλέ-
ποντες τοὺς Πέρσας νὰ ρίπτωνται εἰς καταδίωξιν τῶν Ἐλλήνων, ὑψω-
σαν καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας (¹) των καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὁ καθεὶς
ὅσον ἤδυνατο γρηγορώτερον, χωρὶς τάξιν καὶ χωρὶς νὰ διατηροῦν τὰς

1) 'Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ συμβόλου τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης.

γραμμάς των. 'Επήρχοντο λοιπὸν μὲ βοὴν ὡς ὄρδή, διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς "Ελληνας.

60. Ό δὲ Παυσανίας, ἐπειδὴ ἐπιέζετο, ἀπὸ τὸ ἵππικὸν τῶν Περσῶν, ἔστειλεν ἵππεα πρὸς τοὺς Ἀθηναῖους, ὃ ὅποιος εἶπε τὰ ἑξῆς· «"Ανδρες Ἀθηναῖοι, ἐνῷ πρόκειται μέγιστος ἄγών, ἐκ τοῦ ὅποιου ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος, ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροδόθημεν τὴν παρελθοῦσαν νύκταν ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας, οἱ ὅποιοι ἔφυγον καὶ μᾶς ἀφῆσαν. Εἶναι φανερὸν πλέον, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, νὰ ἀμυνθῶμεν δῆλ. δοσον δυνάμεθα καλύτερον βοηθούμενοι ἀμοιβαίως. 'Εὰν λοιπὸν τὸ ἵππικὸν τῶν βαρβάρων εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἐπιτεθῆ ἐναντίον σας, θὰ ἐπρεπεν ἡμεῖς καὶ δοσοι εἶναι μαζί μας χωρὶς νὰ προδίδουν τὴν Ἑλλάδα, δῆλ. οἱ Τεγεᾶται, νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειάν σας. Τώρα δμως, ἀφοῦ τὸ ἵππικὸν τῶν βαρβάρων ἐπέπεσεν δλόκληρον ἐναντίον μας, εἶναι δρθὸν σεῖς νὰ ἔλθετε νὰ βοηθήσετε τὸ μέρος, τὸ ὅποιον κατ' ἐξοχὴν πιέζεται. 'Εὰν δμως ἔχῃ συμβῇ τίποτε, τὸ ὅποιον σᾶς ἐμποδίζει νὰ ἔλθετε οἱ ἔδιοι, τούλαχιστον κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ μᾶς ἀποστέλετε τοὺς τοξότας σας. Διότι ἐξ δοσων ἔχουν συμβῇ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ἡξεύρομεν καλῶς, δτι εἰσθε προθυμότατοι εἰς ὅλα, ὥστε νὰ εἰσακούσετε καὶ αὐτὴν τὴν παράκλησίν μας».

61. 'Αφοῦ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ἔξεκίνησαν ἀμέσως διὰ νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὁδὸν δμως ἐπετέθησαν ἐναντίον των ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς "Ελληνας, οἱ ὅποιοι συνεμάχουν μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ εἴχον παραταχθῆ ἐξ ἀρχῆς ἀπέναντί των. Δὲν ἡδυνήθησαν λοιπὸν νὰ βοηθήσουν, διότι ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν νώτων τούς ἡμπόδιζον. Τοιουτοτρόπως ἀπομονωθέντες πλέον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ὅποιοι μὲ τοὺς ἐλαφρῶς ὡπλισμένους ἤσαν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὅποιοι ἤσαν τρεῖς χιλιάδες (οὗτοι δὲν ἀπεχώριζοντο διόλου ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους), ἐτέλουν θυσίας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συγκρουσθῶν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου. 'Αλλ' αἱ θυσίαι δὲν ἤσαν εὐνοϊκαί, ἐφονεύοντο δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πολὺ περισσότεροι ἐτραυματίζοντο· διότι οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν φράγμα μὲ τὰς ἀσπίδας των, ἔρριπτον ἀφειδῶς βέλη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ τόξα των, οὕτως ὥστε, ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιᾶται ἐπιέζοντο, αἱ δὲ θυσίαι δὲν ἦπεβχινον αἴσιαι, ὁ Παχυσανίας, ἀφοῦ ἔστρε-

ψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ 'Ιπραῖον τῶν Πλαταιῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν θεάν καὶ ίκέτευσε νὰ μὴ διαψευσθοῦν οἱ "Ελληνες εἰς τὰς ἐλπίδας των.

62. 'Ἐνῷ ὁ Παυσανίας ἐπεκαλεῖτο ἀκόμη τὴν θεάν, οἱ Τεγεαταὶ ἔξορμήσαντες πρῶτοι ἀπὸ τὰς θέσεις των ἑρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμέσως μετὰ τὴν προσευχὴν τοῦ Παυσανίου αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοῖκαι. 'Εκινήθησαν λοιπὸν καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ Πέρσαι ἀφήσαντες τὰ τόξα ἥλθον ἀντιμέτωποι. Μάχη συνήρθη κατ' ἀρχὰς γύρω ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν ἀσπίδων. "Οταν τοῦτο ἀνετράπη, μάχη κραταιὰ διεξήχθη πλέον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἔως ὅτου ἥλθον εἰς πάλην σώματος πρὸς σῶμα. Διότι οἱ βάρβαροι ἥρπαζον τὰ δόρατα τῶν 'Ελλήνων καὶ τὰ ἔθραυνον. Οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν βεβαίως κατώτεροι τῶν 'Ελλήνων εἰς τὸ θάρρος καὶ εἰς τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· δὲν εἶχον ὅμως ἀμυντικὸν ὄπλισμόν, ἐπίσης δὲν εἶχον τὴν πεῖραν τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν τακτικὴν ἦσαν κατώτεροι τῶν 'Ελλήνων. 'Εξορμῶντες δὲ πρὸς τὰ πρόσω περισσότερον ἡ ἀνὰ δέκα ἡ καθ' ὄμάδας περισσότερον ἡ διλιγώτερον μεγάλας ἔπιπτον ἀτάκτως εἰς τὰς γραμμὰς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐφονεύοντο ὑπ' αὐτῶν.

63. 'Ο Μαρδόνιος ὁ ἔδιος ἐμάχετο ἐπάνω ἀπὸ λευκὸν ἵππου, ἔχων γύρω του χιλίους ἐπιλέκτους Πέρσας, τοὺς καλυτέρους. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἡσκήθη ἡ μεγαλυτέρα πίεσις τῶν ἀντιπάλων. 'Εօ' ὅσον λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος ἔζη, οὗτοι ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι ἐφόνευον πολλοὺς Λακεδαιμονίους. 'Αλλ' ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἐφονεύθη καὶ τὸ τμῆμα, τὸ ὄποιον ἦτο πέριξ αὐτοῦ καὶ ἦτο τὸ ἴσχυρότερον, ὑπέκυψε, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πάρα πολὺ τοὺς ἔβλαψεν ὁ ὄπλισμός των, διότι δὲν περιελάμβανεν ἀμυντικὰ ὄπλα. 'Ηγωνίζοντο δῆλ. πρὸς βαρέως ὄπλισμένους ἀνδρας, χωρὶς οἱ ἔδιοι νὰ διαθέτουν ἀμυντικὸν ὄπλισμόν.

64. Τοιουτοτρόπως ὁ Μαρδόνιος ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατὸν του τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου, συμφώνως πρὸς τὸν χρησμόν, ὁ ὄποιος εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν λαμπροτέραν δὲ νίκην, ἀπὸ ὅλας ὅσας ἡμεῖς ἔχομεν ὑπ' ὅψει μας, ἐκέρδισεν ὁ Παυσανίας, ὁ οὗδε τοῦ Κλεομβρότου, ὁ ὄποιος ἦτο οὐδὲς τοῦ 'Αναξανδρίδου... 'Ανεφέραμεν προηγουμένως τὰ ὄντα ματα τῶν προγόνων του, ὅταν ἔγινε λόγος διὰ τὸν Λεωνίδαν· διότι συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς δύο οἱ ἔδιοι.

65. Οι Πέρσαι εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀφοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὸ στρατόπεδόν των καὶ πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ ὅποῖον εἶχον κατασκευάσει εἰς μέρος τῆς χώρας τῶν Θηβῶν.

66. Οἱ Ἀρτάβαζοι, ὁ οὗτος τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὅποῖος καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ ἀφήσῃ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶγεν ἐπιχειρήσει καὶ τότε μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ πείσῃ τὸν Μαρδόνιον νὰ ἀποφύγῃ τὴν μάχην, ἀλλ’ ἀπέτυχεν. Μὴ συμφωνῶν λοιπὸν πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ἔκαμε τὸ ἑζῆς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης. Προβλέπων τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ἔθεσεν εἰς τάξιν τὸ σῶμα, τοῦ ὅποιου ἦτο στρατηγὸς (καὶ δὲν ἦτο τοῦτο ἀσήμαντος δύναμις, ἀλλὰ τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν), καὶ ἐβάδιζεν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀφοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅπου θὰ τὸν ἔβλεπον νὰ σπεύδῃ. Κατόπιν ἔξεινήσεν ὡς ὁδηγῶν δῆθεν τὸν στρατόν του εἰς τὴν μάχην. Προπορευόμενος ὅμως εἰδὲ τοὺς Πέρσας νὰ τρέπωνται δῆδη εἰς φυγὴν. Τότε δὲν διετήρησε πλέον τὴν τάξιν, ἀλλ’ ἤρχισε νὰ τρέχῃ φεύγων ὅχι πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος ἢ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Φωκίδα, διότι ἤθελε νὰ φθάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Οὗτοι λοιπὸν ἤκολούθησαν αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.

67. Οἱ ἄλλοι "Ἑλλῆνες, ὅσοι ἦσαν μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως, δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν· οἱ Θηβαῖοι ὅμως ἡγωνίσθησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· καὶ τοῦτο διότι οἱ Θηβαῖοι, ποὺ ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, εἶχον μεγάλην προθυμίαν καὶ δὲν ἔδειξαν καμμίαν διάθεσιν πρὸς δειλίαν, εἰς τρόπον ὥστε τριακόσιοι ἐξ αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρείστατοι, ἐφονεύθησαν τότε ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. "Οταν δὲ ἐνικήθησαν καὶ οὗτοι, ἔφευγον πρὸς τὰς Θήβας, ὅχι βεβαίως πρὸς τὴν ίδιαν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὅποιαν ἔφευγον οἱ Πέρσαι καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὅποῖοι οὔτε ἐπολέμησαν διόλου οὔτε διέπραξαν τίποτε ἀξιόλογον.

68. Τοῦτο, νομίζω, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῶν βαρβάρων ἔξηρτάτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀφοῦ, πρὸν συγκρουσθοῦν μὲ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ εἶδον καὶ τοὺς Πέρσας νὰ φεύγουν.

Τοιουτορόπως ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πλὴν τοῦ ἵππικοῦ, ίδιως δὲ τοῦ ἵππικοῦ τῶν Βοιωτῶν, τὸ ὅποῖον ἐβοήθησε πολὺ τοὺς φεύγοντας συμμάχους, διότι εὑρίσκετο συνεχῶς πολὺ πλησίον καὶ ἐπροστάτευε τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ "Ἑλλῆνες

νικῶντες κατεδίωκον τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου καὶ ἐφόνευον ὅσους ἤδυναντο.

69. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φονικῆς αὐτῆς καταδιώξεως ἔφθασεν εἰς τοὺς ἄλλους "Ελληνας, ὅσοι εἶχον προσφύγει εἰς τὸ 'Ηραῖον καὶ δὲν εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν μάχην, ἡ εἰδησις, ὅτι ἡ μάχη ἥδη ἔγινε καὶ ὅτι ἐνίκων οἱ "Ελληνες μὲ τὸν Παυσανίαν. "Οταν ἤκουσαν τὴν εἰδησιν αὐτήν, χωρὶς κἄν νὰ συνταχθοῦν, ἄλλοι μὲν μὲ τοὺς Κορινθίους ἐτράπησαν διὰ τῶν ὑπωρειῶν καὶ τῶν ὑψωμάτων πρὸς τὴν ὁδόν, ἡ ὅποια ὀδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἄλλοι δὲ μὲ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ τοὺς Φλειασίους ἤκολούθησαν τὴν ὁμαλωτέραν ὁδὸν διὰ μέσου τῆς πεδιάδος. 'Αλλ' ὅταν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειάσιοι ἔφθασαν πλησίον τῶν ἔχθρῶν, οἱ ἵππεῖς τῶν Θηβαίων, τῶν ὅποιων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ 'Ασωπόδωρος, ὁ υἱὸς τοῦ Τιμάνδρου, εἶδον ὅτι σπεύδουν ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἐπιτεθέντες ἐφόνευσαν ἑξακοσίους ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς καταδιώξαντες ἡνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Κιθαιρῶνα. Οὗτοι λοιπὸν ἀδόξως ἐχάθησαν.

70. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ὅποῖον κατέφυγεν εἰς τὸ ἔύλινον τεῖχος, ἐπρόφθασαν καὶ ἀνῆλθον εἰς τοὺς πύργους, πρὶν καταφθάσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθον, ἡσφάλισαν τὸ τεῖχος ὃσον ἤδυναντο καλύτερον. 'Αλλ' ἡ τειχομαχία κατέστη περισσότερον σκληρά, ὅταν κατέφθασαν οἱ 'Αθηναῖοι. Πρὶν φθάσουν οἱ 'Αθηναῖοι οἱ βάρβαροι ἡμύνοντο καὶ ὑπερεῖχον τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ δόποιοι δὲν ἦσαν ἔμπειροι εἰς τὴν τειχομαχίαν. "Οταν ὅμως ἔφθασαν, συνήφθη κραταιὰ τειχομαχία καὶ διήρκεσε πολύ. Τέλος διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς των οἱ 'Αθηναῖοι ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ τὸ ἐκρήμνισαν, οἱ δὲ "Ελληνες εἰσώρμησαν εἰς αὐτό. Πρῶτοι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος οἱ Τεγεᾶται, οἱ δόποιοι καὶ διήρπασαν τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων, ἡ ὅποια ἦτο ὀλόκληρος ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Τὴν φάτνην αὐτὴν οἱ Τεγεᾶται τὴν ἀφέρωσαν εἰς τὸν ναὸν τῆς 'Αλέας⁽¹⁾ 'Αθηνᾶς, τὰ δὲ ἄλλα λάφυρα τὰ ἔφεραν καὶ τὰ κατέθεσαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μὲ τοὺς ἄλλους "Ελληνας. 'Αφοῦ τὸ τεῖχός των ἐπεσεν, οἱ βάρβαροι δὲν ἐσχημάτισαν πλέον ἐνιαῖν σῶμα, διὰ νὰ ἀντισταθοῦν, οὕτε ἐφρόντιζε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ φανῇ ἀνδρεῖος, συνεθλίβον-

(1) Ἐπίθετον τῆς 'Αθηνᾶς λατρευομένης εἰδικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Τεγέᾳ καὶ Μαντινειᾳ τῆς 'Αρκαδίας.

το δέ, καθὼς εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ εἶχον συσσωρεύει, πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων εἰς στενὸν τόπον. Οἱ "Ἐλληνες ἐφόνευον πλέον ἡνέτως, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τριακοσίων χιλιάδων βαρβαρικοῦ στρατοῦ, ἐκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων, αἱ δόποιαι ἔφυγον μὲ τὸν Ἀρτάβαζον, οὕτε τρεῖς χιλιάδες δὲν περιεσώθησαν. Ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων ἐφονεύθησαν ἐνενήκοντα καὶ εἰς Σπαρτιάται εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἐκ τῶν Τεγεατῶν ἐφονεύθησαν δέκα ἔξι καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων πεντήκοντα δύο.

71. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἡρίστευσε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν καὶ τὸ ἵππικὸν τῶν Σακῶν, ὃς ἀτομὸν δέ, καθὼς λέγεται, ὁ Μαρδάνιος. Ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας δὲ καὶ οἱ Τεγεᾶται βεβαίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξαν γενναῖοι, ἀλλὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ὑπερτέρησαν εἰς τὴν ἀνδρείαν. Τοῦτο δὲ τὸ λέγω ὅχι δι' ἄλλην αἰτίαν (διότι ὅλοι αὐτοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντι των), ἀλλὰ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀντιμετώπους τῶν τὸ κραταιότατον μέρος τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ κατενίκησαν. Κατὰ τὴν ἴδιαν μου γνώμην ἀνδρείατατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστόδημος, ὁ δόποιος εἰς τὰς Θεροπύλας εἶχε περισσώτερο μόνος ἐκ τῶν τριακοσίων καὶ διὰ τοῦτο ἦσθάνετο ἐντροπήν καὶ ἀνυποληψίαν.

72. Οἱ Καλυκάρατης, ὁ δόποιος ἦτο ὁ ὠραιότερος ἀνὴρ ἔξι ὅλων, δοσοὶ εἶχον ἔλθει εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅχι μόνον τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἐλλήνων, ἐφονεύθη ἔξω τῆς μάχης. Οὗτος, ἐνῷ ὁ Παυσανίας ἐτέλει θυσίαν, καθήμενος εἰς τὴν τάξιν του ἐτραυματίσθη ἀπὸ βέλος εἰς τὰ πλευρά. Ἐνῷ δὲ οἱ ἄλλοι ἐμάχοντο, μετεκομίσθη ἔξω τῆς μάχης καὶ ἀποθνήσκων εἶπεν εἰς τὸν Ἀρίμνηστον τὸν Πλαταιέα, ὅτι δὲν λυπεῖται, διότι ἀποθνήσκει ὑπέρ τῆς Ἐλλάδος, ἀλλὰ διότι δὲν ἡδυνήθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν βραχίονά του καὶ νὰ διαπράξῃ κάτι ἀντάξιον πρὸς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν του.

77. Οἱ Μαντινεῖς ἐφθασαν, ἀφοῦ τὰ πάντα εἶχον τελειώσει. Ἀφοῦ διεπίστωσαν δέ, ὅτι ἐφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐθεώρησαν τοῦτο συμφορὰν καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας. "Οταν ἤκουσαν δέ, ὅτι οἱ Μῆδοι μὲ τὸν Ἀρτάβαζον ἔφευγον πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας, ἀν καὶ οἱ Σπαρτιάται δὲν ἐπέτρεπον τὴν καταδίωξιν τῶν φυγάδων. "Οταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των, ἔξωρισαν τοὺς στρατηγούς των. Μετὰ τοὺς Μαντινεῖς ἤλθον οἱ Ἡλεῖοι· καὶ οὗτοι, δπως οἱ Μαντινεῖς, ἐθεώρησαν τὴν καθυστέρησίν των ὡς συμφορὰν καὶ, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἔξωρισαν καὶ αὐτοὶ τοὺς στρατηγούς των.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.		Σελ.	5-10
1. 'Ο Βίος τοῦ 'Ηροδότου,		»	5-7
2. Τὸ ἔργον τοῦ 'Ηροδότου		»	7-8
3. 'Ο 'Ηρόδοτος κρινόμενος ἀπό τὸ ἔργον τού		»	8-10
 Βιβλ. I. ΚΛΕΙΩ		 »	 11-21
1. 'Ο Κροῖσος,		»	11-12
2. Κροῖσος καὶ Σόλων		»	12-16
3. *Ονειρον τοῦ Κροίσου διὰ τὸν οὐλόν του		»	16-
4. 'Η πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροίσου		»	17-18
5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας		»	18-19
6. 'Ο Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται		»	19-21
 Βιβλ. II. ΕΥΤΕΡΠΗ		 »	 22-27
1. Οἱ Πυγμαῖοι		»	22-23
2. Αἱ Πυραμίδες		»	23-26
3. 'Ο Λαβύρινθος		»	26-27
 Βιβλ. III. ΘΑΛΕΙΑ		 »	 28-35
1. Οἱ Αιθίοπες		»	28-32
2. 'Ο δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους		»	33-35
 Βιβλ. IV. ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ		 »	 36-39
'Η Λιβύη		»	36-39
 Βιβλ. V. ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ		 »	 40-44
'Η Λάθδα		»	40-44
 Βιβλ. VI. ΕΡΑΤΩ		 »	 45-51
'Η ἐν Μαραθῶνι μάχη		»	45-51

Βιβλ. VII. ΠΟΛΥΜΝΙΑ	»	52-65
‘Η μάχη τῶν Θερμοπυλῶν	»	54-65
Βιβλ. VIII. ΟΥΡΑΝΙΑ	»	66-78
‘Η ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	»	67-78
Βιβλ. IX. ΚΑΛΛΙΟΠΗ	»	79-90
‘Η μάχη τῶν Πλαταιῶν	»	81-90

Σημειώσις. ‘Η εἰσαγωγὴ καὶ ἡ μετάφρασις τῶν βιβλίων VII - IX ἐγένετο ύπό τοῦ κ. Γρηγορ. ’Ι. Οἰκονομάκον, ἡ δὲ μετάφρασις τῶν βιβλίων I - VI ύπό τοῦ κ. ’Αγησ. Ε. Περιστεράκι.

‘Η ἀπόδοσις τῶν ἐν σελ. 62 ἐπιγραμμάτων κατὰ κ. Παῦλον Ξιφαρᾶν.

Επιμελητής έκδόσεως ΓΕΩΡΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥΤΣΟΣ ('Απ. Δ.Σ. 6662]22-11-68).



ΟΕ
ΔΒ